

הישיבה השמונים-ושלוש של הכנסת השמינית

יום שלישי, י"ח אב תשל"ד (6 אוגוסט 1974)
 ירושלים, הכנסת, שעה 15.00

א. דברים על התחלת העברתם של חללי צה"ל שנפלו במלחמת יום הכיפורים למנוחת עולמים

הצעירים מסרו על מזבח קיום העם והמדינה בגבורה עילאית ובהקרבה ללא גבול. כך יישארו חרותם לעד בלב כולנו.

(חברי הכנסת מכבדים בקימה זכרם של הנופלים)

היו"ר ב. צ. קשת :
 הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

חברי הכנסת, יחד עם בני המשפחות השכולות, יחד עם כל העם, נעלה זכרם של בנינו הגיבורים שנפלו במלחמת יום הכיפורים והיום מתחילה העברתם מבתי-הקברות הארעיים למקום מנוחת עולמים. את חייהם

ב. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

על שולחן הכנסת מסקנות ועדת העבודה בנושא: אי-הוצאת חייל משוחרר מדירה בשכירות עד תום 90 יום מיום שיחרורו.

היו"ר ב. צ. קשת :
 נשמע עכשיו הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מוזכר הכנסת נ. לורך :
 ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונחו

ג. הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת

להעביר את הדיון בנושא הנ"ל לוועדה משותפת של ועדת הפנים וועדת החוץ והבטחון בראשותו של יושב-ראש ועדת הפנים.

(ב) בישיבת הכנסת מיום י"ב באב תשל"ד — 31 ביולי 1974 הוחלט, בהתאם לסעיף 91(א) של התקנון, להטיל על ועדת הכנסת לקבוע את הוועדה שתדון בהצעת חוק שיכון זוגות צעירים, תשל"ד—1974 — הצעת חבר-הכנסת אברהם מלמד, ועדת הכנסת בישיבתה היום החליטה להעביר את הדיון בהצעת החוק הנ"ל לוועדת העבודה.

היו"ר ב. צ. קשת :
 הודעה ליושב-ראש ועדת הכנסת.

ארי אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת):
 אדוני היושב-ראש, בשם ועדת הכנסת הנני מתכבד להביא לידיעת הכנסת את ההודעה הבאה:

(א) בישיבת הכנסת מיום י"א באב תשל"ד — 30 ביולי 1974 הוחלט, בהתאם לסעיף 71(א) של התקנון, להטיל על ועדת הכנסת לקבוע את הוועדה שתדון בהצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת מ. ידיד בנושא: מצב המקלט. ועדת הכנסת בישיבתה היום החליטה

ד. חילופי גברי בוועדות הכנסת

אברהם מלמד ייכנס חבר-הכנסת מיכאל חזני; בוועדת הכנסת: במקום חבר-הכנסת פנחס שינמן ייכנס חבר-הכנסת מיכאל חזני; בוועדת החוקה, חוק ומשפט: במקום חבר-הכנסת יהודה בן-מאיר ייכנס חבר-הכנסת מיכאל חזני.

היו"ר ב. צ. קשת :
 הכנסת רשמת לפניה את הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת על חילופי גברי בוועדות הכנסת.

היו"ר ב. צ. קשת :
 רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת הכנסת, להודעה על חילופי גברי בוועדות.

ארי אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת):
 אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מבקש את אישורה של הכנסת לחילופי גברי בוועדות מטעם סיעת חזית דתית לאומית.
 בוועדה לביקורת המדינה: במקום חבר-הכנסת

ה. הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת

המשנה לחוקי-יסוד, לקיים ישיבות בימי הפגרה כדי לדון בעניינים המחייבים החלטה של הוועדה בתוך תקופת הזמן של הפגרה.

כן מחליטה הוועדה להטיל על ועדת החוץ והבטחון של הכנסת לקיים בתקופת הפגרה ישיבות, ככל שתמצא צורך בכך.

היו"ר ב. צ. קשת :
 רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת הכנסת להודעה.

ארי אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת):
 כנסת נכבדה, אני מביא לידיעת הכנסת את החלטת ועדת הכנסת בישיבתה היום:

בהתאם לסעיף 73 של התקנון מטילה ועדת הכנסת על כל הוועדות הקבועות של הכנסת, וכן על ועד-

ו. שאלות ותשובות

1246. חיפוש נשק אצל אנשי בטחון ישראליים כנגמל התעופה של לונדון

חבר-הכנסת ד. קורן שאל את שר התחבורה ביום י"ב בתמוז תשל"ד (2 ביולי 1974):

בעתונות התפרסמה ידיעה ששוטרים בריטיים ערכו חיפוש נשק על גופם של אנשי בטחון ישראליים כנגמל התעופה של לונדון.

אודה לכבודו אם ישיבני:

1. האם ידיעה זו נכונה?
2. מה נעשה עד כה בנדון?
3. מה בדעת השר לעשות כדי להבטיח את הנוסעים וצוות האוויר של התעופה הישראלית בשעת נחיתתה, שהיה והמראה כנגמל התעופה הנ"ל?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

לשאלה 1: התשובה חיובית.

לשאלות 2—3: התשובה המפורטת תינתן בוועדת החוץ והבטחון.

1248. ביצוע פרויקט נתיבי איילון והתחנה המרכזית החדשה בתל-אביב

חבר-הכנסת א. אולמרט שאל את שר התחבורה ביום י"ב בתמוז תשל"ד (2 ביולי 1974):

"הארץ" כותב בעתונו מיום 25 ליוני 1974 כי צפויה החייה בהשלמת נתיבי איילון, וזאת מפאת מחסור במלט והפניית פועלים לעבודות בטחוניות ושיכוניים. במקביל נדחה שוב ושוב תאריך פתיחתה של התחנה המרכזית החדשה בתל-אביב אשר חייבת להשתלב בתכנון נתיבי איילון.

נוכח הבעיות התחבורתיות הקשות בתל-אביב אב-קש לדעת:

1. מה הם הגורמים המדויקים לעיכובים בביצוע התכנון הללו?

2. אילו אמצעים ננקטים כדי לזרז ביצועם של פרויקטים אלה?

3. האם יכול כבוד השר למסור מה הם התאריכים המשוערים להשלמת ביצועם?

4. מה הסכום הכולל של ההוצאות לבניית התחנה המרכזית החדשה בתל-אביב?

5. מה מכלל סכום זה ממומן על-ידי הממשלה?

6. מה היה הסכום המשוער להוצאות לבניית התחנה המרכזית החדשה כאשר החלו בבנייתה ומה היה התאריך המשוער להשלמת בנייתה?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

1. העיכובים בביצוע פרויקט נתיבי איילון נובעים עים מהפסקת העבודה עקב מלחמת יום הכיפורים והאטה אחריה; מחסור במלט ובאמצעי תובלה בתקופת

היו"ר ב. צ. קשת:

הכנסת תעבור לסעיף הבא בסדר-היום: שאלות ותשובות.

אבקש את שר התחבורה לעלות לדוכן ולהשיב על שאלות.

989. שירות אוטובוסים לכפר הנוער ניצנים

חבר-הכנסת נ. אליעד שאל את שר התחבורה ביום כ' בסיון תשל"ד (10 ביוני 1974):

קיבלתי מכתב מכפר הנוער הציוני ניצנים ובו מודיעים לי שחברת "אגד" מסרבת לחדש את קשר התחבורה שהיה קיים לתוך כפר זה לפני מלחמת יום הכיפורים. הנהלת הכפר הבינה את סיבת ההפסקה של השירות שנעשתה בזמן מלחמת יום הכיפורים, אולם אינה רואה כל סיבה שלא לחדש עכשיו את השירות ולקיימו כפי שהיה קודם לכן.

אבקש לדעת:

1. האם נתונה בידי "אגד", ו"אגד" בלבד, הסמכות לקבוע את אמות-המידה שלפיהן יקויים שירות תחבורה למקום פלוני?

2. מה הסמכות שיש בידי משרד התחבורה כדי להתערב במקום שהפסיקו לו את השירות ולבדוק את סבירותה של הפסקת השירות?

3. מה התרופה העומדת לפני מקום ככפר הנוער ניצנים במקרה שמנתקים אותו מקשר תחבורה ישיר?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

לשאלה 1: התשובה שלילית.

לשאלה 2: משרד התחבורה, על-פי סמכויותיו, תבע מקוואפראטיב "אגד" לחדש את שירותיו לפי תנאי הרשינות שבידו.

לשאלה 3: כפר הנוער ניצנים משורת על-ידי קו תל-אביב—אשקלון העובר בכביש הראשי, כ-1,500 מטר מן המוסד, 16 פעמים ביממה, החל בשעה 06.15. לרשות המוסד עומד טנדר המסיע נוסעים.

המפקח על התעבורה יחזור ויבדוק את חיוניותו של חידוש פעולת הקו המאסף אשר נכנס גם אל תוך המוסד.

היו"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אליעד.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

האם יש להסיק מדבריו שמשרד התחבורה נתן אישור לניתוקו של הכפר, כלומר ש"אגד" לא יוסיף לקיים את השירות הסדיר לכפר כפי שהיה קיים לפני מלחמת יום הכיפורים?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

אמרתי שהמפקח על התעבורה יחזור ויבדוק את חיוניותו של חידוש פעולת הקו המאסף אשר נכנס גם אל תוך המוסד. דבר זה נעשה בימים אלה.

3. האם יש בדעת השר להתקין תקנות המונעות גביית תשלום מופרז בעד שימוש ברכב בעת מבחן מעשי?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

לשאלה 1: התשובה חיובית. יש בתי-ספר לנהיגה שגובים סכום זה, אך הסכום אינו קבוע בכל בתי-הספר, לפי מיטב ידיעתנו.

לשאלות 2—3: הואיל והוראת הנהיגה אינה מוגדרת כשירות בר-פיקוח לא נקבע שכר מאקסימאלי בעד השימוש בכלי הרכב לצורך מבחן הנהיגה. הנושא נמצא עתה בבדיקה במסגרת בחינה כוללת של תחשיבי הרווחיות בענף הוראת הנהיגה. לאחר שהבדיקה תסתיים תיבחן האפשרות לקבוע סייגים גם בתחום זה במסגרת הפיקוח הכללי על המחירים של מצרכים ושירותים במשק.

1343. הגבלות תנועה לכלי רכב פרטיים כעורקים ראשיים בערים הגדולות

חבר-הכנסת י. בארי שאל את שר התחבורה ביום כ' בתמוז תשל"ד (10 ביולי 1974):

נוכח סתימתם של עורקי התעבורה היבשתיים, בעיקר במרכזי הערים הגדולות — תופעה המחריפה והולכת — אבקש לדעת:

1. האם שקל משרד התחבורה את האפשרות לאיסור תנועת רכב פרטי ברחובות ובכבישים מסויימים?
2. אם כן — מה הן המסקנות שהוסקו?
3. אם המסקנות מחייבות סגירת דרכים בפני רכב פרטי — מתי תיושמו?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

לשאלה 1: התשובה חיובית.

לשאלה 2: איסור תנועת רכב פרטי מותנה בטבעה של הדרך שבה מדובר, תיפקודה ותנאי המקום מבחינת המסחר, התעשייה והמגורים בו. באותן דרכים שבהן לא יעמוד הדבר בסתירה לפעולות חיוניות אחרות והוא יידרש לצורך החשת תנועת התחבורה הציבורית, ניתן לאסור תעבורת רכב פרטי. כן עושה משרד התחבורה לאיסור תנועה כללי וייתוך תוואים להולכי-רגל. הסדר כזה, לדוגמה, יופעל ברחוב בני-יהודה בירושלים.

לשאלה 3: יישום הגבלות תנועה מעין אלה באזור רים עירוניים בנויים מחייב מציאת הסדרים חלופיים ומשלימים, וזה כרוך בקשיים רבים. הדבר נעשה במלואו באזורי תחנות אוטובוסים מרכזיות בערים הגדולות, ובאופן חלקי גם בעורקים ראשיים, דוגמת הרחובות עלייה, דרך יפית-אביב, דיזנגוף, בני-יהודה וארלוזורוב בתל-אביב. אשר לרכב הפרטי — הותרה בהם תנועה בכיוון אחד בלבד, ואילו לציבורי בשני כיוונים.

1344. התקנת רמזור בצומת מרכזי באשקלון

חבר-הכנסת י. דרניצקי (יודין) שאל את שר התחבורה ביום כ' בתמוז תשל"ד (10 ביולי 1974):

שני סמלי צה"ל, מלוחמי מלחמת יום כיפור, ניספו בתאונת דרכים מחרידה בצומת המרכזי באשקלון. נמסר שזו שנים מספר מבקשת עיריית אשקלון

המלחמה ואחריה; שטפונות בחורף 1973; קשיים הכרוכים במערכות השירותים — הביוב, המים והטלפונים — וגיאות רבה בביקוש בענף הבנייה. במידה מסויימת הביאו גורמים אלה גם לעיכובים בהשלמת התחנה המרכזית החדשה בתל-אביב והגישות אליה.

2. באותם תחומים שהם בשליטתנו, דהיינו הקצאת מקומות והחשת פינויים, עושים הגורמים המופקדים על הפרוייקט את מירב המאמצים, במסגרת המגבלות התקציביות והחוקיות הקיימות.

3. שלבו הנוכחי של פרויקט נתיבי איילון יסתיים, על-פי התכנית, בשנת 1977. עם זאת, כבר בשנת 1976 עשויים חלקים ממנו להיפתח לתנועה.

אשר לתחנה המרכזית החדשה בתל-אביב — הרי אם תימשך העבודה בה יושגו ביצוע הגישות בשנת 1976, שנה שבה גם תיפתח התחנה לתנועה.

4. האומדן המוסמך האחרון נעשה ערב המלחמה ולפיו יגיעו ההוצאות לבניית התחנה המרכזית החדשה לסך 250 מיליון לירות בקירוב. עלות הגישות לתחנה נאמדת היום ב-100 מיליון לירות בקירוב.

5. הממשלה אינה משתתפת במימון התחנה המרכזית החדשה בתל-אביב. אולם בפרוייקט נתיבי איילון ובגישות לתחנה המרכזית מממנת הממשלה שלושה רבעים מן ההשקעה ועיריית תל-אביב את הרבע הנותר.

6. האומדן הראשון של עלות התחנה עמד על 150 מיליון לירות ומועד השלמתה המשוער היה בשנה זו. ההוצאה לבניית הגישות נאמדה באותה עת ב-33 מיליון לירות בלבד.

היו"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אהוד אולמרט.

אהוד אולמרט (הליכוד):

לאור החלטת הממשלה להטיל צו הקפאה על בניית מבנים ציבוריים ולאור עמדת משרד השיכון להחיל צו זה גם על בניית התחנה המרכזית — מהי עמדת השר בעניין זה?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

עמדתי באה לידי ביטוי בעירעור שהגיש משרד התחבורה על החלטת ועדת-משנה לעניין זה לפני ועדת מנכ"לים, והיא אמורה לברר את העירעור הזה בימים אלה. אני מקווה שעירעור זה יתקבל. אם לא, אביא את העניין להכרעת הממשלה.

1283. שיעורי התשלום לבתי-ספר לנהיגה כער השימוש ברכבם לצורך מבחן הנהיגה

חבר-הכנסת ע. נוף שאל את שר התחבורה ביום י"ד בתמוז תשל"ד (4 ביולי 1974):

הובאו לידיעתי תלונות של אורחים על כך שנדרש מהם לשלם סך של 175 לירות לבתי-הספר לנהיגה בעד השימוש ברכב בית-הספר בעת המבחן המעשי.

שאלותי הן:

1. האם נכון הדבר?

2. אם כן — האם אין זה מוגזם לדרוש סכום גבוה כליכך בעד שימוש ברכב במשך 20 עד 30 דקות — פרק זמן שהוא קצר משימוש ברכב בעת שיעור?

אישור להצבת רמזור בצומת זה שאירעו בו כבר כמה תאונות קטלניות.

אבקש איפוא לדעת:

המוכן כבוד השר להורות על הצבת הרמזור וכן על נקיטת אמצעים נוספים בצומת האמור בטרם יביא העדר אמצעי בטיחות נאותים לקרבנות שווא נוספים?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

סדר הקדימויות בהתקנת רמזורים מונחה על-פי מדדים של נפחי תנועה ורמות בטיחות. עד לעת האחרונה לא עמד צומת דרך הנצחון—רחוב ביאליק באשקלון בקדימות גבוהה. בעת הכנת תכנית העבודה לשנת 1974/75 נבדק הצומת מחדש ובעקבות הבחינה נכלל במסגרת תכנית העבודה. ביום 5 ביולי 1974 הקצה המפקח על התעבורה במחוזות ירושלים והדרום את התקציב הדרוש להתקנת רמזור במקום ולהסדרת הצורמת והודיע על כך לראש העיר אשקלון.

היו"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת דרניצקי.

יהודה דרניצקי (יודין) (המערך):

האם יכול השר להבטיח כי להבא כל פנייה של רשות עירונית בדבר הבטיחות בדרכים תזכה לתשובה מיידית?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

גם היום זוכה כל פנייה לתשובה מיידית — שלילית או חיובית.

1345. הגבלות כמתן רישיונות נהיגה לפסולי שירות צבאי בשל ליקוי נפשי

חבר-הכנסת מ. בן-פורת שאל את שר התחבורה ביום כ' בתמוז תשל"ד (10 ביולי 1974):

רישיונות נהיגה מוענקים כיום גם לנהגים בעלי כושר גמור.

אודה לשר אם ישיבני:

1. האם קיימת הגבלה בהענקת רישיונות נהיגה לבעלי כושר גמור (פרופיל 21, 24) בסעיף "נפשי"?
2. אם לא קיימת הגבלה כזאת — מה השיקולים להענקת רישיון נהיגה לצעירים שנפסלו משירות צבאי בגין סעיף "נפשי"?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

1—2. כל יוצא-צבא חייב בהצגת תעודת יוצא-צבא, תעודת חייל או פנקס מילואים בעת הגשת בקשה לקבלת רישיון נהיגה מכל סוג שהוא. ההתייחסות אל סעיפי הליקוי נעשית על-פי הנחיות המכון הרפואי לבטיחות בדרכים. באותם מקרים שבהם נוגעים סעיפי הליקוי בהפרעות נפשיות חייב המבקש להיבדק במכון זה. באותם מקרים שבהם לא מפורטים הנימוקים לפירוי פיל הנמוך נשלח המבקש למכון הרפואי לבטיחות בדרכים לצורך מיון ראשוני. ההחלטה אם לאשר או לפסול מבקש רישיון נהיגה אשר לגבי קיימת אפשרות שהוא לקוי בנפשו מסורה לשיקול דעתם הייחודי של מומחים ופסיכולוגים.

היו"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת בן-פורת.

מורכי בן-פורת (המערך):

האם תעודת פטור איננה ממלאה את הפונקציה של תעודת מילואים או שיחרור מן הצבא?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

תעודת פטור, במקרה שהיא כוללת בתוכה סעיפים שעל-פי הקריטריונים של המכון הרפואי שוללים את האפשרות לקבלת רישיון נהיגה, מהווה אסמכתה לכך. אם הסעיפים הם כאלה שלפיהם שלול רישיון הנהיגה באופן אוטומטי, מועבר הדבר להכרעת המכון הרפואי.

1364. קריטריונים למתן רישיונות למוניות

חבר-הכנסת ד. קורן שאל את שר התחבורה ביום כ"א בתמוז תשל"ד (11 ביולי 1974):

אודה לכבודו אם ישיב לי על השאלות הבאות:

- א. כמה רישיונות "מספר ירוק" הוצאו לאחרונה?
- ב. מה מחירו של "מספר ירוק" בשוק החפשי?
- ג. האם לא רצוי לשקול הוצאת רישיונות כאלה לכל דורש העומד בקריטריונים של בטיחות ותמורת אגרה שתגבה הממשלה?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

א. משרד התחבורה הוציא 380 רישיונות להפעלת מונית ציבורית בשנתיים האחרונות.

ב. בין 80,000 ל-100,000 לירות, על-פי אזור הפעלת המונית ואתר התחנה שלה.

ג. לפני שנים מספר בחן משרד התחבורה את האפשרות להקצות רישיונות להפעלת מונית ציבורית על-פי קריטריונים תחבורתיים ותמורת אגרה השקולה, חלקית, כנגד מחירו של רישיון להפעלת מונית בשוק החפשי. עקב הסתייגותם של משרדי ממשלה אחרים הנוגעים בדבר לא נתממש הסדר זה.

לאחרונה הצטרף גם בית-המשפט העליון למבקר ההסדר הקיים אשר אף בעיני אינו אלא הרע במיעוטו. בכונתי לחזור ולהגיש לוועדת השרים להענייני כלכלה הצעה לפתוח את ענף המוניות על-פי קריטריונים תחבורתיים ותמורת אגרות — הסדר טוב יותר מזה הקיים. אוסיף עוד כי בתום מלחמת יום הכיפורים הוחלט להקצות 500 רישיונות להפעלת מונית לצורך שיקומם של נכי צה"ל. רישיונות אלה יוקצו שלא על-פי האמור לעיל אלא על-פי שיקולי אגף השיקום במשרד הבטחון.

1365. סילוק גרוטאות של מכוניות נטושות

בצדי דרכים

חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר התחבורה ביום כ"א בתמוז תשל"ד (11 ביולי 1974):

בכל שבוע ושבוע אני רואה בצדי דרכים יותר ויותר גרוטאות של מכוניות נטושות. הן מכערות את הסביבה והנוף ומהוות מטרד הגובר והולך.

בעבר השיבו שרי התחבורה לשאלות חברי הכנסת שנעשות הכנות לאיתור "בתי-קברות" לרכב ישן וכן לניצולו לתעשייה. לא שמעתי על ביצוע התכניות.

בקשר לכך אבקש לדעת:

1. מה עלה בגורלן של התכניות הנ"ל?

חוברת כ"ח, ישיבה פ"ג

— שאילות ותשובות (י. תמיר, יעקבי, קשת, פרוש, פת) —

מחיר הנסיעה באוטובוס בקו ירושלים—תל-אביב, לאחר ההעלאה האחרונה במחירי הנסיעה בשירותי התחבורה, הוא 6.80 לירות. במחיר זה מאפשרת חברת "אגד" גם נסיעה בשירות העירוני בירושלים, מחיר הנסיעה ברכבת הוא 4.90 לירות. לכך יש להוסיף 1.00 לירה מחיר נסיעה לתחנת הרכבת או ממנה בירושלים ובתל-אביב, וכך המחיר הוא למעשה 5.90 לירות.

רצוני לשאול:

1. האם מוכן כבוד השר לזווג את נקיטת הצעדים הדרושים לשיפור תנאי הנסיעה ברכבת בקו ירושלים—תל-אביב?

2. האם אין כבוד השר סבור שהקטנת הפער במחירי הנסיעה בין הרכבת לאוטובוס גורמת גם היא לירידה במספר הנוסעים?

3. אם כן — האם מוכן כבוד השר לשקול את הוזלת מחירי הנסיעה בקו זה כדי להגדיל את מספר הנוסעים, או לפחות לאפשר את הנסיעה מתחנת הרכבת למרכז העיר ללא תוספת מחיר, כפי שהדבר נעשה על-ידי חברת "אגד"?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

לשאלה 1: שיפור ממשי בתנאי הנסיעה בקו הרכבת ירושלים—תל-אביב מותנה בסלילת תוואי אחר. בחינות כלליות ומוקדמות נערכו במגמה לאתר תוואי מתאים לכך. אך אף-על-פי שאנו מחייבים את הדבר, אין הוא נראה כאפשרי, מטעמים תקציביים, בעתיד הקרוב.

לשאלה 2: התשובה שלילית. לא אחת נבדק הדבר שעה שתעריפי הנסיעה באוטובוסים עלו ואילו תעריפי הנסיעה ברכבת נשארו, תקופת-מה, בלא העלאה. נתברר כי הביקוש לשירותי רכבת ישראל אינו מושפע מכך במידה ניכרת.

לשאלה 3: התשובה שלילית.

1383. הזמנת דגם חדש של אוטובוסים מבלגיה

חבר-הכנסת ג. פת שאל את שר התחבורה ביום כ"ו בתמוז תשל"ד (16 ביולי 1974):

בדו-שבועון "חדשות התחבורה" מיום ה', 20 ביוני 1974, נמסר כי האוטובוס החדש אשר הוזמן על-ידי הקואופראטיב "דן" בבלגיה ודוגמה אחת ממנו הגיעה ארצה נמצא בלתי-מתאים לתנאי הארץ.

שאלותי הן:

1. האם האינפורמציה הנ"ל אכן נכונה ומדויקת?

2. כמה אוטובוסים כנ"ל הוזמנו אצל היצרן הבלגי על-ידי "דן"?

3. מתי נועדו אוטובוסים אלה להגיע לישראל?

4. האם נערכה בדיקה מוקדמת על-ידי מומחי משרד התחבורה, בנוסף למומחי חברת "דן", לפני מסירת ההזמנה להספקת האוטובוסים הנ"ל?

5. האם אפשר יהיה להתאים את האוטובוסים הללו לתנאי הארץ ולהבטיח את הגיעם לישראל בהקדם ובהתאם לתכנית הרכש המקורית?

6. האם נגרם איוה נזק כספי למדינה או לחברת "דן" כתוצאה מהנ"ל?

2. מה עושה הממשלה כדי למנוע נטישת רכב ישן בצדי הדרכים ובמגרשים?

3. מה הוא מספר הרכב הנטוש בכל שנה?

4. כמה מכוניות כאלו מתגוללות כיום בארץ?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

1. עד היום אותרו שלושה מרכזי גריטה והוכנו נוהלי עבודה מוסכמים מטעם משרד התחבורה, משרד הפנים ומינהל מקרקעי ישראל. משרד התחבורה עושה למציאת יזמים אשר יפעילו את מרכזי הגריטה, אם לא יימצאו נשקול הפעלת המרכזים באמצעות גורם ממלכתי.

2. הוכנו תקנות ונוהלים אשר יחייבו בעלי כלי רכב לגריטה סדירה של כלי רכב שיצאו מכלל שימוש. חובה זו תוטל במקביל להפעלת מרכזי הגריטה. יתר על כן: בקרוב יוכרו שהפעלת מגרשי גרוטאות רכב היא שירות בר-פיקוח על-פי חוק הפיקוח על מצרכים ושירותים. הדבר יחייב את רישום של מפעלים אלה ויסדיר את השירות הניתן בענף זה.

3. לפי הערכתנו ננטשים מדי שנה כ-7,000—8,000 כלי רכב לאחר שפורקו מהם מכללים בעלי ערך. הם ננטשים בדרך כלל סמוך למקום פירוקם.

4. מספר כלי הרכב אשר רשיונם לא חודש למעלה משלוש שנים מגיע ל-50,000. עם זאת אין בידי הערכה כמה מאלה ננטשו בצדי דרכים.

היו"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת יוסף תמיר.

יוסף תמיר (הליכוד):

כבוד השר, השאלה הראשונה היא: באילו מקומות אותרו השטחים שאתה מדבר עליהם? השאלה השנייה היא: מהו לוח הזמנים להפעלה?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

לשאלה הראשונה: אחד בצפון, אחד במרכז הארץ, אחד בדרום הארץ. זה שבצפון הוא באזור חיפה, מזרחה לה; זה שבמרכז הארץ הוא באזור בן-שמן; זה שבדרום — באזור באר-שבע.

אשר ללוח הזמנים — אנחנו מקווים ומניחים שנת-גבר על הבעיה המוזכרת בתשובה לשאלה 1 תוך שלו-ש חודשים.

היו"ר ב. צ. קשת:

לתשומת לבך, חבר-הכנסת תמיר, להבא תאחד את השאלות לתשובתך לשאלה נוספת אחת.

יוסף תמיר (הליכוד):

שתיהן למעשה שאלה אחת.

1367. שיפור תנאי הנסיעה ברכבת בקו ירושלים—תל-אביב

חבר-הכנסת מ. פרוש שאל את שר התחבורה ביום כ"א בתמוז תשל"ד (11 ביולי 1974):

זמנן שהועברה תחנת הרכבת תל-אביב דרום ממקומה הקודם ליד בית-הדר שבמרכז העיר למקומה החדש ליד מקוה ישראל שמחוץ לעיר ירד בשיעור-של 20% מספר הנוסעים בקו הרכבת ירושלים—תל-אביב, כפי שאישר כבוד השר בתשובה לשאלתה ביום ד' בתמוז תשל"ד.

שרי-התחבורה ג. יעקבי :

לשאלה 1: הידיעה נכונה בעיקרה. דגם ראשון נב-דק בארץ — ככל כלי רכב אחר אשר מבקשים לייבאו כלי — בדיקות אבטיפוס. לאחר שהבדיקה הראשונה מצאה כי יש דברים הדורשים שינוי לשם כך הוחזר כלי הרכב הנסייני לבית-התחרושת לצורך תיקונו.

לשאלה 2: 150 כלי רכב.

לשאלה 3: לאחר שאושר דגם מתוקן יחלו האוטו-בוסים להגיע לישראל בחודש זה בתדירות של כ-5 כלי רכב מדי שבוע.

לשאלה 4: התשובה חיובית, בכפוף, כאמור, לבדי-קוּת אבטיפוס שנערכו ושעל-פיהן תוקן הדגם המקורי.

לשאלה 5: התשובה חיובית.

לשאלה 6: בהוצאות אשר היו בגין הבאת הדגם לצורך בדיקות אבטיפוס נשא היצרן.

1393. מיקום תחנת האוטובוסים ליד אוניברסיטת תל-אביב

חבריה-הכנסת א. כץ שאל את שר התחבורה ביום כ"ו בתמוז תשל"ד (16 ביולי 1974):

אבקש להשיב לי על השאלות הבאות:

1. הנכונה הידיעה שקואופראטיב "דן" מסרב לה-וין תחנתו על-יד אוניברסיטת תל-אביב לאחר קרוב, וזאת כדי למנוע הפרעת השיעורים על-ידי רעש המנו-עים?

2. הנכונה הידיעה שהאוטובוסים של "דן" פרצו בכוח מחסום שהוצב על-יד האוניברסיטה בכניסה לחנ-יון שהוא בבעלות האוניברסיטה?

3. אם מידע זה נכון, כולו או חלקו, אילו צעדים ינקוט משרדך כדי למנוע תופעות שליליות כמצויין לעיל?

שרי-התחבורה ג. יעקבי :

לשאלה 1: התשובה שלילית. עיריית תל-אביב ומשרד התחבורה איתרו חניון, ממזרח לאוניברסיטה, ואילו הציעו להעביר את תחנת האוטובוסים. רשויות האוניברסיטה הן המתנגדות למיקום זה מן הטעם שהן מבקשות ליעדו לחניון רכב פרטי. כן רואות הן בכך פתרון ומני עקב תכניות הפיתוח של הקאמפוס בעתיד. לדעתנו, אין הצדקה להקצאת סכום של 750,000 לירות בקירוב להכשרת מגרש חנייה מצפון לאוניברסיטה.

לשאלות 2—3: התשובה שלילית.

1394. העדר תחנת מוניות לנסיעות מיוחדות באזור התחנה המרכזית בתל-אביב

חבריה-הכנסת ח. קורפו שאל את שר התחבורה ביום כ"ו בתמוז תשל"ד (16 ביולי 1974):

המזדמן לתחנה המרכזית בתל-אביב מתקשה מאוד להשיג מונית לנסיעה בעיר. אמנם בסביבת התחנה נמצא מספר לא קטן של תחנות מוניות, אולם נהגיהן מסרבים להסיע בעיר בטענה כי תחנות אלו הן לנסיעות בין-עירוניות.

אבקש לדעת:

1. האומנם רשיון של כל התחנות הללו הוא לנסיעות בין-עירוניות?

2. אם לא — מדוע אין משרדך נוקט צעדים נגד תחנות אלו ומאלצן לקיים את השירות שלמענו קיבלו רשיון?

3. אם טענת הנהגים נכונה — מדוע לא יתן משרדך מספר רשיונות נוספים בסביבה זו לתחנות מוניות להסעות עירוניות?

שרי-התחבורה ג. יעקבי :

לשאלות 1 ו-3: באזור התחנה המרכזית בתל-אביב היו שתי תחנות מוניות לנסיעות מיוחדות. שתי התח-נות ניטשו על-ידי בעלי המוניות עקב חוסר כדאיות כלכלית.

לשאלה 2: בתנאים אלה אין משרד התחבורה מוס-מך לכפות על בעלי המוניות לפעול מתחנות אלה.

היו"ר ב. צ. קשת :

אבקש את שר המסחר והתעשייה לעלות לדוכן ולהשיב על שאלות.

965. הקמת מפעלי תעשייה בישובים ערביים

חבריה-הכנסת ת. זיגד שאל את שר המסחר והתעשייה ביום ט"ו בסיון תשל"ד (5 ביוני 1974):

ב"דבר" מיום 2 במאי 1974 פורסמה הידיעה הבאה: "בערי הפיתוח מוקמים כיום כ-250 מפעלי תעשייה ובשנים הבאות יוקמו עוד 580 מפעלים שיספקו 13,000 מקומות עבודה — נודע בסוף השבוע ממקורות במשרד המסחר והתעשייה. המשרד הועיד 35 מיליון לירות להכ-שרת שטחים להקמת מבני תעשייה."

רצוני לשאול:

1. האם ידיעה זו נכונה?

2. באילו ערים או ישובים יוקמו מפעלים אלה שיוכשרו בהם שטחים להקמת מבני תעשייה?

3. האם יש ביניהם כפרים או ישובים ערביים?

אם כן — אילו?

אם לא — למה?

שרי-המסחר והתעשייה ח. בר-לב :

1. הידיעה נכונה.

2. מפעלי התעשייה הללו יוקמו בעשרות ישובים בכל אזורי הארץ. בשנת 1974 יוחל בעבודות פיתוח להקמת אזורי תעשייה חדשים באפקים, אילת, אשקלון, בית-שאן, נצרת, נתיבות, עפולה, ערד, צפת, קריית-גת, קריית מלאכי, קריית-שמונה, שדרות ושלומי. כן יוחל בתיכנון והקמה של אזורי תעשייה בין-עירוניים ברמת-חובב, בגליל המערבי, בגליל התחתון ובצפון-הרעל.

3. בין המפעלים שיוקמו גם מפעלים בישובי המי-עוטים. לאחרונה אישר מרכז ההשקעות שתי תכניות השקעה בישובים אלה: מפעל לייצור בגדי ילדים בכפר-סיף ומפעל לייצור חמרי ניקוי ודטרגנטים בנ-צרת. ב-1974 יוחל בעבודות פיתוח להקמת אזור תע-שיה בדלת-אל-כרמל. כן נעשות עתה פעולות לאיתור שטחים לתעשייה בישובי המיעוטים בגליל ובמשולש. עד כה אותרו שטחים בסכנין, חמרה, רמה, מגאר, בית-גין ושפרעם.

1007. העלאת מחירם של ארגוני משקאות

חברת הכנסת ב. מואב שאל את שר המסחר והתעשייה ביום כ"א בסיון תשל"ד (11 ביוני 1974):

משרד המסחר והתעשייה אישר העלאת מחיר הפקדון לארגוני פלאסטיק למשקאות קלים מ-5 לירות ל-12 לירות היחידה.

יצרני המשקאות מעלים את מחיר ארגוני הפלאסטיק הישנים המוחזרים על-ידי הטבעת חותמת ומעלים את מחירים ל-12 לירות היחידה.

שאלות הן:

1. האם הממונה על הגבלים עסקיים אישר את הגדלת הפקדון מ-5 לירות ל-12 לירות גם בעד ארגוני זים הנמצאים ברשות הקמעונאים?

2. מדוע אין המשרד פועל להעלאת המחיר של כל הארגונים — גם של אלה הנמצאים בידי הקמעונאים?

3. כיצד פועלים יצרני המשקאות באופן שרירותי בעניין זה ללא אישור המשרד?

שר-המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

1. אישור העלאת מחירים אינו בסמכותו של הממונה על הגבלים עסקיים אלא בסמכותו של הממונה על המחירים. הממונה על המחירים אישר הגדלת הפקדון מ-5 לירות ל-12 לירות על ארגוני משקאות, לרבות ארגונים הנמצאים בשימוש הקמעונאים.

2. בגלל המלחמה ותקופת החירום שלאחריה הצטברו אצל הקמעונאים ארגוני פלאסטיק רבים שלא הוחזרו ליצרני המשקאות. כתוצאה מכך נאלצו היצרנים להזמין ארגונים חדשים בכמות גדולה ובשל כך מצויים בשוק ארגונים במספר העולה על הנדרש. לאחר שהועלו דמי הפקדון ביקשו הקמעונאים להחזיר ליצרנים ארגוני זים שהצטברו אצלם ודרשו לקבל תמורתם 12 לירות לארגון. היצרנים סירבו לשלם מחיר כזה בטענה שאין להם צורך בארגונים אלה. לו היה המשרד מאשר את בקשת הקמעונאים לתת להם 12 לירות בעד כל ארגון מוחזר שיימצא למעשה במחסני המפעל ללא שימוש היה הדבר גורם להוצאה נוספת ליצרנים אשר היו מבקשים לגלגל אותה, בסופו של דבר, על הצרכנים. לפיכך הציע המשרד לקמעונאים וליצרנים כי בעד הארגונים המוחזרים ישולם סכום של 9 לירות בלבד, אולם היצרנים לא פעלו בהתאם לזה.

3. הנושא נבדק עתה על-ידי הממונה על הגבלים עסקיים.

הו"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחברת הכנסת מואב.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

כבוד השר, אם נכונה הטענה שמדובר כאן בעודף של ארגונים — מדוע ארגונים שהוחתמו בחותמת מו"ר פועלים אחרי-כך אצל הקמעונאים? משמע שיש שימוש בהם.

שר-המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

לא אוכל להשיב לך. מה שאתה אומר לי לא הגיע אלי. אבדוק ואודיעך.

1083. הכנת תכניות לפיתוחה של מצפה-רמון

חברת הכנסת י. בארי שאל את שר המסחר והתעשייה ביום כ"ח בסיון תשל"ד (18 ביוני 1974):

נוכח התנוונותה והידרדרותה של מצפה-רמון (לפי טענת פרנסיה) — אבקש לדעת:

1. האם יש לממשלה תכניות לפיתוחה של מצפה-רמון?
2. אם כן — מה הן ומה הוא לוח-הזמנים לביצוען?

שר-המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

1. ועדת השרים לערי פיתוח יזמה הכנת תכנית-אב לפיתוח כל ערי הפיתוח. תכניות אלה נמצאות עתה בשלבי הכנה. במסגרת זו נערכת גם תכנית לפיתוחה של מצפה-רמון.

2. הכנתה של התכנית לפיתוח מצפה-רמון תימשך חודשים מספר. בינתיים פועל משרד המסחר והתעשייה להקמתם והרחבתם של מפעלי תעשייה במקום. כיום מועסקים במלאכה ובתעשייה במצפה-רמון כ-250 איש ב-11 מפעלים. נוסף להם עובדים 20 איש במסחר, 100 עובדים בשירותים, 50 בבניין, ו-30 עובדי צבא. במצפה-רמון הולכות ונבנות 136 דירות נוספות. לקראת איכלוס דירות אלה יוכנו גם מקומות עבודה, בחלקם על-ידי הרחבת המפעלים הקיימים ובחלקם על-ידי הקמת מפעלים חדשים.

1239. איסוף נייר משומש וניצולו

חברת הכנסת י. תמיר שאל את שר המסחר והתעשייה ביום י"ב בתמוז תשל"ד (2 ביולי 1974):

בארץ נאספת כמות של נייר משומש העולה כדי 16% מהתפוקה של "מפעלי נייר חדרה".

בארצות אירופה, באמריקה הצפונית וביפאן האחוז עולה כדי 35%—40%. לו היה בארץ מגיע האחוז של הנייר המשומש הנאסף לאחוז המקובל בארצות הנ"ל, היה המשק חוסך כשלושה מיליון דולר לשנה.

בקשר לכך יואיל נא השר להשיבני:

- א. כיצד מעודד משרדו את החסכון בעיבוד תעשייתי של נייר משומש?
- ב. מדוע אחוז האיסוף של נייר זה עתה כה קטן?
- ג. מה תרומתן של הרשויות המקומיות להגברת החסכון?
- ד. מה הוא שיתוף הפעולה מצד "מפעלי נייר חדרה" במצבה זה?

שר-המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

א. משרד המסחר והתעשייה פועל להגברת השימוש החוזר בנייר. לאחרונה נתן מרכז ההשקעות מעמד של מפעל מוכר לחברה שעומדת להשקיע כ-9 מיליון לירות באיסוף פסולת נייר.

ב. שיעור הנצולת של פסולת נייר תלוי בין השאר במידת התפתחותה של תעשיית הנייר. בישראל תעשייה זו צעירה יחסית ועל כן שיעור ניצול הפסולת אינו מגיע לזה שבארצות מפותחות. "מפעלי נייר חדרה" מקימים כעת מפעל גדול שישתמש בשיעור גדול מחומר הגלם שלו בפסולת נייר. עובדה זו כשלעצמה תגביר את איסוף פסולת הנייר.

3. לאחרונה קיבלנו את המלצות ועדת המחירים הציבורית לבטל את הפיקוח על מחירי המודעות בעתון נים. כן נהנים העתונים מאשראי לזמן ארוך ביבוא ציוד.

1360. פיקוח על טיבם ובטיחותם של מכשירי ביטול וחומים

חבר הכנסת ע. נוף שאל את שר המסחר והתעשייה ביום כ"א בתמוז תשל"ד (11 ביולי 1974):

כשליש מהמכשירים הביתיים הפועלים בסולר, נפט וגז, מכלל אלה שנבדקו במכון התקנים הישראלי, לא עמדו בדרישות התקן הישראלי ונמצאו פגומים מבחינת טיבם או בטיחותם. נמצאו מכשירים ששיעור הגזים שפלטו היה כפול מן הסכנה לבריאות.

שאלותיו הן:

1. מה הן הדרכים להביא לכך שכל מכשיר כזה הנמכר בחנויות הרגילות יובא לבדיקה?
2. מה הם האמצעים הננקטים כלפי מפעלים ישראליים המייצרים שלא בהתאם לתקן?
3. מה נעשה למניעת יבוא שלא על-פי התקן?
4. מה נעשה למניעת מכירתם של מכשירים מסוג כנים כאלה בחנויות הרגילות?
5. מה הן פעולות ההסברה הנעשות בציבור כדי שיקפיד לקנות מוצרים שאושרו על-ידי מכון תקנים מוסמך?

שר המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

1. לפי חוק התקנים אסור לייצר או למכור שלא בהתאם לדרישות התקן מוצר שמפרט שלו נקבע כתקן רשמי. מכון התקנים בודק אם אותם מוצרים שלגביהם יש תקן רשמי עומדים בדרישות התקן. לחלק ניכר מהמכשירים הביתיים המופעלים על-ידי סולר ונפט יש תקן רשמי המחייב את יצרניהם לעמוד בבדיקות מתמדת של מכון התקנים. תקן רשמי לתנורי ביטול ומחממי מים של גז נמצא עתה בשלבי סיום.

2. חוק התקנים קובע עונש מאסר עד שנה או קנס עד 10,000 לירות או שני העונשים כאחד למי שלא מילא אחרי דרישות תקן רשמי. מפעלים שמתברר כי אינם ממלאים את דרישות התקן נתבעים לדין.

3. החוק אוסר יבוא מוצרים שאינם ממלאים את דרישות התקן. הרשויות המוסמכות המוצאות רשיון יבוא למוצרים שלגביהם קיים תקן רשמי מחייבות את היבואנים בבדיקה על ידי מכון התקנים.

4. חוק התקנים אוסר מכירת מוצר שאינו ממלא את דרישות התקן הרשמי. העוברים על איסור זה נתבעים לדין.

5. מכון התקנים מפרסם מדי פעם בעתונות על קיומם של תקנים למכשירים שכאלה וכן יוזם פעולות הסברה באמצעות אירגוני הצרכנים. עם זאת, סבורני שבתחום פעולות ההדרכה וההסברה ניתן עדיין לעשות רבות ומן הראוי שמכון התקנים הישראלי והמועצה הישראלית לצרכנות ירחיבו פעילותם בתחום זה.

היו"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחבר הכנסת נוף.

ג. לאחרונה הושלם סקר שנערך ביזמת משרדי על איסוף פסולת נייר ועיבודה בישראל. בין ההמלצות גם המלצה להגביר את פעילותן של הרשויות המקומיות בנושא זה. משרד המסחר והתעשייה פועל בתיאום עם משרד הפנים לעידוד עיריות ומועצות מקומיות להשתתף במאמץ להגברת איסוף פסולת נייר.

ד. "מפעלי נייר חדרה" הקימו ב-1968 חברה-בת העוסקת באיסוף פסולת נייר. חברה זו עומדת עתה להשקיע סכומים נוספים בהגברת איסוף פסולת הנייר.

1240. ניצול פסולת נייר לשימוש חוזר

חבר הכנסת י. בארי שאל את שר המסחר והתעשייה ביום י"ב בתמוז תשל"ד (2 ביולי 1974):

שיעור הניצול של פסולת נייר בישראל לשימוש חוזר בייצור הנייר הוא נמוך ביותר: כ-18% לעומת כ-40% באירופה ובצפון-אמריקה. נוכח המחסור בנייר ומחירו הגבוה של מצרך זה אבקש לדעת:

אילו צעדים נוקט משרד המסחר והתעשייה להגברת הניצול של פסולת נייר לשימוש חוזר במצרך?

שר המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

ביזמת משרד המסחר והתעשייה ערך מרכז הסיוע לתעשייה הזעירה סקר על איסוף פסולת נייר ועיבודה בישראל. עורכי הסקר הגישו שורה של המלצות להגברת איסוף פסולת הנייר, והיחידה הממונה על נושא זה במשרד החלה בביצוע ההמלצות.

במסגרת פעולות המשרד לעידוד איסוף פסולת נייר אישר לאחרונה מרכז ההשקעות מתן מעמד של מפעל מוכר, לפי החוק לעידוד השקעות זרות, לחברה המתעתדת להשקיע כ-9 מיליון לירות בהגברת איסוף פסולת הנייר.

1272. הפחתת המכס המוטל על נייר עתון

חבר הכנסת י. שערי שאל את שר המסחר והתעשייה ביום י"ד בתמוז תשל"ד (4 ביולי 1974):

נוכח המשבר הכלכלי הפוקד את העתונות הישראלית אבקש לדעת:

1. האם ינקוט משרד המסחר והתעשייה צעדים הולמים כדי לסייע לעתונות להתגבר על סכנת צימצומה או למנוע סגירת עתונים על-ידי הפחתת סכומי ההפקדה בעד יבוא נייר או ביטולה המחולט של ההפקדה?

2. האם יפעל המשרד להפחתת המכס המוטל על נייר עתון או לביטולו המוחלט?

3. אם לא — אילו הן ההקלות שמשרד המסחר והתעשייה יעניק לעתונות במגמה למנוע עירעורה הכלכלי והמשך הופעתה במתכונות הנוכחיות?

שר המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

1. המשרד נוקט צעדים הולמים כדי להקל על העתונים והוא סטר יבוא של נייר עתון מחובת הפקדה.

2. המכס המוטל על נייר עתון היה בשיעור 16% + 1.5 אגורות לק"ג. לאחרונה, עקב עליית מחירי נייר העתון, הופחת המכס ל-125 לירות לטון או כ-8% ממחיר טון נייר. שיעור זה יהיה בתוקף עד ליום 1 באוקטובר 1974, ומשרד המליץ להאריך את תחולתו עד ליום 1 באפריל 1975.

חוברת כ"ח, ישיבה פ"ג

— שאלות ותשובות (נוף, בר-לב, קצב, קשת, שמעוני) —

אבקש לדעת:

- א. מדוע לא הוצא צו זה עד כה?
- ב. האם יש בדעת השר להוציא צו כזה בקרוב?
- ג. מה הוא הפיקוח על המחירים שמשרד המסחר והתעשייה עושה ומתכוון לעשות בשלב הסיטונאי (במא-פיות עצמן — ולא רק בדוכני המכירה)?
- ד. למחירי הפיתות השפעה על העלאת מחירי הפלאפל — מדוע לא יוציא אפוא המשרד צו למחירים מאקסימאליים לפלאפל, מצרך עממי כזה?

שר-המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

א. הקביעה של השואלת הנכבדה כי לא הוצאו צווים למחירים מאקסימאליים איננה נכונה. משרד המסחר והתעשייה הוציא צווים אישיים למאפיות פיתות בסקטור הערבי (במזרח-ירושלים, נצרת וספרעם) ובהם נקבעו מחירים מאקסימאליים לפיתות שמשקלן 150 גרם ומעלה, המשמשות תחליף ללחם לצרכנים בסך-טור זה. המאפיות הללו אף נהנות מסובסידיה מיוחדת לקמח לצורך שמירה על רמת מחירים נמוכה.

ב. אין בדעתנו להוציא צו למחירים מאקסימאליים לפיתות אחרות הנמכרות ברובן למסעדות, סטיקיות ומוכרי פלאפל, פיתות שהמאפיות האופות אותן מנהלות ביניהן תחרות ערה במכירתן.

ג. משרד המסחר והתעשייה עורך ביקורת במאפיות שהוצא להן צו אישי, כאמור בתשובתי לשאלה הרא-שונה, והוא מפקח על המחירים בהן. לגבי שאר המא-פיות — איננו מפקחים בהן על המחירים.

ד. מחיר הפיתה הוא פחות מ-10% ממחיר מנת הפלאפל בדוכנים ובקיוסקים, ועל כן עליית מחירים של פיתות משפיעה אך במעט על מחירי הפלאפל. הוצאת צו מחירים מאקסימאליים לפלאפל נשקלה על-ידי משרדנו ולא נמצאה כדאית לצרכן.

ח"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחברת-הכנסת קצב.

נוזחת קצב (המערך):

האם משרדו של השר עורך ביקורת על המשקל של פיתות מאחר שיש תלונות כי הצו החל על פיתות שמשקלן 150 גרם ומעלה קיים רק על הנייר?

שר-המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

אמרת שאתן פיתות המשמשות תחליף ללחם במשקל של 150 גרם ומעלה נאפות במאפיות מאות-רות, והמאפיות הללו מקבלות סובסידיה לקמח, ויש עליהן פיקוח מלא. פיתות אחרות שמשקלן פחות מ-150 גרם ושאין משמשות תחליף ללחם, אין עליהן פיקוח, והסברתי מדוע.

1427. איסוף נייר משומש וניצולו

חברת-הכנסת ח. שמעוני שאל את שר המסחר והתעשייה ביום כ"ח בתמוז תשל"ד (18 ביולי 1974):

נוכח העלייה התלולה במחירי הנייר בשוק העולמי והמחסור התמור בנייר במדינות שונות הונהג איסוף הנייר המשומש במדינות רבות באירופה ואף בארצות-הברית. דבר זה תורם לחסכון ניכר בחומרי הגלם לייצור הנייר ואף מסייע לשיפור אקולוגי, הואיל ונמנעת שריפת כמויות ניכרות של נייר במצבורי האשפה.

עקיבא נוף (הליכוד):

אדוני השר, כמה תביעות כאלה הוגשו בשנה האחרונה?

שר-המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

לא אוכל להשיב לך עכשיו בעל-פה, אבל אודיעך.

1378. אספקת נייר למו"לים

חברת-הכנסת ש. ארכלי-אלמוזלינו שאלה את שר המסחר והתעשייה ביום כ"ו בתמוז תשל"ד (16 ביולי 1974):

בעתון "הארץ" מיום 14 ביולי 1974 פורסם כי "מפעלי נייר חדרה" מקצצים באספקת נייר המיועד להוצאות ספרים. נמסר שרוב המו"לים מתאוננים על כך שלא ניתנת להם אפשרות לייבא נייר אף-על-פי ש"מפעלי נייר חדרה" אינם מספקים להם את כמות הנייר הדרושה. הם טוענים גם שמחיר הנייר המיובא הוא זול יותר ממחיר הנייר המיוצר בארץ.

רצוני לשאול:

1. מה המחיר לטון נייר בטל עץ הנמכר על-ידי "מפעלי נייר חדרה"?

2. מה מחיר טון נייר מאותו סוג המיובא פו"ב בנמל חיפה?

3. מה מחיר הדולר הנחסך לטון נייר המיוצר ב"מפעלי נייר חדרה"?

4. אילו אמצעים ינקוט משרד המסחר והתעשייה כדי להבטיח אספקת נייר סדירה למו"לים?

שר-המסחר והתעשייה ח. בר-לב:

1. מחיר טון נייר בטל-עץ, ללא מס קנייה, הנמכר על-ידי מפעלי נייר חדרה, נע בין 3,230 לירות ל-3,606 לירות, לפי הסוג.

2. מחיר טון נייר בטל-עץ מיובא, ללא מס ומס קנייה, נע בין 3,969 לירות ל-4,252 לירות. מחיר זה כולל היטל בטחון בשיעור של 25%.

3. פחות מ-6 לירות לדולר.

4. משרד המסחר והתעשייה פועל בכמה תחומים להבטחת אספקת סדירה של נייר לסוגיו השונים. רא-שית, הרחבת מפעלי הנייר הקיימים הנמצאים כיום בשלבי ביצוע. שנית, חשיפת יבוא הנייר לישראל. ב-1 באוקטובר 1974 יחשף יבוא נייר בטל-עץ במשקל מרחבי של 55—120 גרם ל"מ". שאר סוגי הנייר כבר נחשפו. שלישית, הוצאת רשיונות יבוא בתנאים הקיי-מים לכל דכפין.

1409. פיקוח על מחירי פיתות

חברת-הכנסת נ. קצב שאלה את שר המסחר והתעשייה ביום כ"ז בתמוז תשל"ד (17 ביולי 1974):

בעתונות התפרסמו לאחרונה נתונים על הרווחים הגדולים של מאפיות הפיתות — דבר המצדיק את תלונות הציבור על המחירים המוגזמים למצרך חיוני זה שצורכות אותו דווקא שכבות עממיות מקרב האוכ-לוסי היהודית והערבית.

ידוע לי שהיו התחלות, על-פי תביעת הרשות לצר-כנות, לבדיקת נושא זה במגמה להוצאת צו למחירים מאקסימאליים למצרך זה.

שאלות הן:

אבקש לדעת:

1. האם לפני שהוחל בהסרת המחזה על-ידי הטלוויזיה נחתם חוזה עם המחזאי ובו פורשו זכויות המחבר להביע התנגדות לסרט לאחר שהסתיים והושלם צילומי?
2. אם לא — האין לדעת השר פגם חמור בעובדה שהטלוויזיה מתחילה בצילומי סרט בלי שחתמה חוזה כהלכה עם מחברו?
3. אם כן — מי האחראי לפגם זה ומה נעשה כדי לתקנו?

שר-ההסברה א. יריב:

הנהלה הקבוע ברשות השידור הוא לא להתחיל בהפקת משדר בטרם נחתם חוזה לגביו. במקרה הספציפי נערך משאומתן עם אהרן מגד להפקת המחזה "בראשית" בתקופת המתח שלפני הפסקת-האש, כשהמחבר שהה בחו"ל. כל המגעים עמו נעשו טלפונית לחו"ל, והכל מתוך מגמה להפיק במהירות מירב המשדרים המתאימים לתקופת החירום. אמנם היו תיקונים קלים במוגמר והמחבר אישר הקרנת הדראמה לאחר ביצוע התיקון. הדראמה שובצה בלוח השידורים ושודרה תחת השם "החטא הראשון" בתאריך 3 במאי 1974.

265. התקנות בדבר אגרות הראדיו והטלוויזיה

חבר-הכנסת י. פלומין שאל את שר ההסברה ביום כ"ז בשבט תשל"ד (19 בפברואר 1974):

בקובץ תקנות מס' 3131 מיום 14 בפברואר 1974 פורסמו על-ידך תקנות, לפי חוק רשות השידור, תשכ"ה—1965, בדבר אגרות בעד החזקת מקלטי ראדיו וטלוויזיה.

תקנות אלה מבטלות את תקנות רשות השידור (אגרת מקלט ראדיו וטלוויזיה), תשל"ל—1970.

עקב זאת בוטל הפטור מאגרת הראדיו והטלוויזיה שניתן בשעתו בתקנות הקודמות לנכי מלחמה, לבני משפחה של חיילים שנספו ולאחרים.

אבקש את כבודו להודיעני:

מה היו נימוקיו לביטול הפטורים כאמור ואם אין בדעתו לחזור ולהעניק את הפטורים כפי שניתנו בתקנות הקודמות?

שר-ההסברה א. יריב:

המצב העובדתי לא השתנה וכני צה"ל, חולים כרוניים ונתמכי סעד וביטוח לאומי, כמצויין בשאלות 1, 2, 3 בשאלתה, ממשיכים לא לשלם את אגרת הראדיו והטלוויזיה כבעבר. ההבדל הוא בכך, שמטעמי נוחות מינהלית גובה רשות השידור את האגרה ישירות מן המשרדים הנוגעים בדבר, קרי משרד הבטחון או הסעד, בהתאם למקרה הנדון.

הו"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת פלומין.

יחזקאל פלומין (הליכוד):

הייתי מבקש לדעת מדוע התשובה לשאלתה זו באה אחרי יותר מארבעה חודשים מאז נשאלה, ואני מדבר על ארבעה חודשים נטו, בהתחשב בפגרה?

1. מה דעת השר על נטייה זו בעולם?

2. מה דעת השר על הנהגת איסוף נייר גס בישראל?

3. בכמה, לדעת השר, יחסוך הדבר ברכישת חמרי הגלם לייצור הנייר בארץ?

4. האם נשקלת אפשרות לאיסוף פסולת נייר בארץ והפנייתה לייצור חוזר של נייר?

אם כן — מתי יעשה הדבר ובאיזו שיטה?

שר-המסחר והתעשייה ח. ברי-לב:

1—2. הנטייה בעולם לאיסוף פסולת נייר ולנצל לשימוש חוזר בתעשיית הנייר והקרטון התחזקה בשל העלייה התלולה במחירי חמרי הגלם לייצור נייר. מובן שגם בישראל עלינו לייחס חשיבות גדולה לשימוש החוזר בנייר שעל-ידיו ניתן לחסוך מטבע-חוץ המוצא לרכישת חמרי גלם לתעשיות הנייר.

3. כל טונה פסולת נייר שתיאסף עשויה לחסוך בין 50 ל-60 דולר.

4. כבר כיום אוספים בישראל פסולת נייר אף כי שיעור הניצול של נייר אינו מגיע לזה שבארצות המפותחות. "מפעלי נייר חדרה" מקימים כעת מפעל גדול שישתמש בשיעור ניילן מחומר הגלם שלו בפסולת נייר. חברה זו הקימה כבר ב-1968 חברת-בת העוסקת באיסוף פסולת נייר וזו עומדת להשקיע עתה סכומים ניכרים בהגברת איסוף הפסולת.

51. מקור הדיווחים על נסיגת ישראל מתעלת-סואץ

חבר-הכנסת ע. נוף שאל את שר ההסברה ביום ו' בשבט תשל"ד (29 בינואר 1974):

שידורי ישראל, בטלוויזיה ובראדיו, מדווחים בימים אלה על נסיגת ישראל מגדות תעלת-סואץ, כשהם מסתמכים על כתבי עתונות זרה.

אבקש לדעת:

1. מה היא הסיבה לכך כי הדיווחים על-אודות הנסיגה, הנעשים על-ידי ישראל, נמסרים בהסתמך על מקורות זרים?

2. האם אין ניתן לכתבים ישראלים "לכסות" את מהלך הנסיגה?

3. אם אמנם כך, מה הם הנימוקים לאסור על כתבים ישראלים את המותר לכתבים זרים?

שר-ההסברה א. יריב:

הדיווחים על הפרדת הכוחות עם מצרים נעשו על סמך מקורות ישראלים ובין-לאומיים כאחד ושני המקורות "כיסו" את ההפרדה משני צדי המיתרס.

130. קורות הפקת מחזהו של אהרן מגד בשכיל הטלוויזיה

חבר-הכנסת י. הורביץ שאל את שר ההסברה ביום י"ג בשבט תשל"ד (5 בפברואר 1974):

נמסר לי כי "תיאטרון שידורי ישראל", הפועל במסגרת הטלוויזיה הכללית, הפיק מחזה טלוויזיה על-פי מחזהו של אהרן מגד "בראשית". המחבר פסל בהקדמה מוקדמת את תוצאות הצילומים והמחזה נגנז. הוצאות הייצור של המחזה מוערכות ב-30,000 לירות לערך.

(ב) ייערך מפגש רכזי חגיגות יום העצמאות ורכזי חינוך ותרבות מן הרשויות המקומיות והאזוריות.
(ג) ייערך מפגש סופרים, עתונאים, מחנכים בהש-תפתות שר ההסברה.

(ד) ייערך דיון חוזר ומסכם בסוגיה בוועדת יום העצמאות וההצעות שתגובשנה תובאנה להחלטת המ-של.

הפעולות דלעיל נעשו ולמשלה הובאו שתי הצעות שעיקרן: האחת — לקיים את חגיגות יום העצמאות כבעבר עם הפסקה של שעתיים בין סיום יום הזכרון ותחילת החגיגות; והשנייה — לדחות את החגיגות ובמות הבידור העממיות למוצאי החג.
כידוע התקבלה החלטת הממשלה כפי ההצעה השנייה דלעיל וכך אף נעשה.

369. הקרנת הסרט "מרגו שלי" בטלוויזיה

חבר-הכנסת פ. שינמן שאל את שר ההסברה ביום י"ב באדר תשל"ד (6 במארס 1974):

ביום רביעי, ה' באדר תשל"ד — 27 בפברואר 1974, בשעה 21.55, הוצג מעל מסך הטלוויזיה הכללית סרט קולנוע: "מרגו שלי" של מנחם גולן. הסרט הוא ישראלי.

התוכן וגם התמונות מבליטים התדרדרות מוסרית, השחתת המידות והרס החיים המשפחתיים השקטים.

הסרט משפיע לרעה על המבוגרים, ועל אחת כמה וכמה על הצעירים והתלמידים, שגם הם צופים בער-בים בטלוויזיה.

אבקש לדעת:

א. האם נבדק הסרט קודם שהועלה על מסך הטלוויזיה?

ב. האם הוגשו תמיכה, סיוע ועידוד להפקת הסרט?

ג. האם מוצע הסרט גם ליצוא לחוץ-לארץ?

ד. האם לאחר הצגתו בטלוויזיה ניתנה הוראה לא לחזור עליו מעל המסך?

ה. האם עינו של מחנך במסגרת רשות השידור פקוחה על הנעשה בטלוויזיה והאם יש בידי למנוע הצגת סרטים כגון אלה?

שר-ההסברה א. יריב:

א. הסרט הנ"ל, כמו כל תכנית אחרת המוצגת בטלוויזיה, עבר את הביקורת וקיבל את הסכמת המוס-דות המוסמכים, הן בדרג הטיפעולי והן בדרג הציבורי המפקח.

ב. יש להפנות את השאלה אל שר המסחר והתע-שיה המופקד על אספקת התמיכה והעידוד הפינאנסי לסרט ישראלי.

ג. ראה תשובה לשאלה ב'.

ד-ה. כאמור, המוסדות המוסמכים ברשות השידור — קרי, המליאה, הוועד המנהל והמנכ"ל — עינם פקוחה על כל הנעשה ברשות והם גם בעלי שיקול-הדעת היחידי לאסור ולהתיר.

באופן כללי, סרטים ישראליים וזרים עוברים ב-קורת של המועצה לסרטים ומחזות אשר מופקדת, בין השאר, על ערכם האמנותי והחינוכי של הסרטים. רשות השידור לא נוהגת לחלוק על קביעות אלה של המועצה.

שר-ההסברה א. יריב:

קודם כל, אני מחכה לתור להשיב לשאלות כבר שבועיים. שנית, כאשר הגעתי למשרד מצאתי שאלות. עברתי עליהן, צריך היה לדרוש תיקון של כמה תש-בות שלא נראו לי. זהו ההסבר.

308. הפטור מתשלום אגרת ראיון וטלוויזיה לעובדי רשות השידור

חבר-הכנסת א. רונן שאל את שר ההסברה ביום ל' בשבט תשל"ד (22 בפברואר 1974):

בקובץ התקנות 3131, אשר פורסם ב-14 בפברואר 1974, כלולות תקנות בדבר אגרת מקלטי ראדיו וטל-וויזיה בהתאם לחוק רשות השידור, תשל"ה-1965. בהתאם לסעיף 5(א) שבתקנות לא תוטל אגרה בעד החזקת מקלט ראדיו או טלוויזיה על נשיא המדינה, נציגים דיפלומטיים וקונסולאריים, עוורים ואחרים. פיסקה (7) פוטרת מחובת אגרה גם את כל העובדים הקבועים של רשות השידור.

אבקש לדעת:

1. מה השיקולים אשר הגיעו את כבודו להוסיף סעיף אחרון זה לתקנות לרשימת הזכאים לפטור?

2. האם שיקולים אלה מתיישבים עם המדיניות המוצהרת של הממשלה בנדון?

3. האם מוכן כבוד השר לבטל סעיף 5(א) פיסקה (7) של התקנות הנ"ל?

שר-ההסברה א. יריב:

1. לכל נושא הפטור מתשלום אגרה יש רקע היסטורי ארוך. שרשי בתקופת המאנדאט שבה היו עובדי רשות השידור פטורים מתשלום אגרת הראדיו ועובדי ה-P.B.S. אף זכו במקלטים חינם מן הרשות. קודמי, השר הממונה על ביצוע חוק רשות השידור, אימץ את הפטור המוריש כמנהג ומיסדו בתקנות.

2. לא ידוע לי על מדיניות מוצהרת של הממשלה בנדון.

3. בשלב זה לא.

322. התכניות לחגיגות יום העצמאות

חבר-הכנסת ז. שובל שאל את שר ההסברה ביום ג' באדר תשל"ד (25 לפברואר 1974):

מפאת החשיבות המיוחדת שתהיה השנה לצורתו ותכנון של יום העצמאות, אודה לכבודו אם ישיבני:

1. האם כבר גיבשו הגורמים במשרדך, שעליהם הטלת את הטיפול בעניין, את הצעותיהם?

2. האם תסכים שהצעות אלה יידונו בטרם יסוכמו סופית בוועדת החינוך של הכנסת?

שר-ההסברה א. יריב:

השאלה היא כבר נחלת העבר אך לצורך ההיס-טוריה אסקור בקצרה רק זאת.

מפאת החשיבות המיוחדת שהיתה לצורתו ותכנו של יום העצמאות הוחלט בזמנו לבדוק את הנושא בדרכים הבאות:

(א) ייערך סקר מחקר דעת-קהל על הדרך שבה היה רוצה לראות ולחגוג את החג.

שר-ההסברה א. יריב :
השאלתה והתשובה לה הן ככר נחלת העבר, באשר
התכנית שדובר בה שודרה בלי הראיון הנ"ל.
באשר לעתיד, הרי אין השר הממונה רשאי להת-
ערב בשיקול-דעתם של עורכי התכניות ומפיקיהן. אבל
בכוונתי להפנות את תשומת-לבם של הוועד המנהל
והנהלת רשות השידור לעקרונות הנזכרים בכללי רשות
השידור.

390. המרצים בכנסי הסברה על הפכמי הפרדת הכוחות
חברי-הכנסת ע. נוף שאל את שר ההסברה ביום י"ב
באדר תשל"ד (6 במארס 1974):

ביום 3 במארס 1974 אמור להיערך באולם הראשון
נים בגבעתיים כנס המאורגן על-ידי מינהל ההסברה.
על-פי המודעות שפורסמו בעניין זה המשתתף היחיד
בכנס הוא חברי-הכנסת מטעם המערך משה כרמל. הכנס
נערך, כפי שנאמר במודעות, "בחסות" ראש עיריית
גבעתיים מר קובה קרייזמן (המערך) וגושא הכנס:
"הפרדת הכוחות".
אבקש לדעת:

1. האם הוחלט במינהל ההסברה על קיום סידרת
כינוסים בנושא "הפרדת הכוחות"?
2. אם כן — מי הם המרצים בכינוסים אלה?
3. כיצד נשמרת האובייקטיביות של מינהל ההס-
ברה הממלכתי כשנושא שנוי במחלוקת חריפה כמו
נושא תנאי הפרדת הכוחות מוסבר לציבור על-ידי
מרצה אחד, איש מפלגה מובקת?
4. במה מתבטאת "חסותו" של ראש העיר ומה
ההבדל, לעניין זה, בין "חסות" ראש העיר לבין הש-
תתפות כספית של עיריית גבעתיים?
5. מה הם הנושאים לכנסים הפומביים של מינהל
ההסברה בחודשיים הבאים?
6. בכמה מהכנסים האלה השתתפו חברי כנסת
מטעם המערך?
7. בכמה מהם חברי כנסת מטעם הליכוד?
8. בכמה מהם חברי כנסת ממפלגות קואליציוניות
אחרות?
9. בכמה מהם חברי כנסת ממפלגות אופוזיציוניות
אחרות?

שר-ההסברה א. יריב :

1. התשובה היא כן.
2. השתתפו בכנסים האנשים הבאים: חברי-הכנסת
עדי יפה, מערך — מגדלי-העמק; חברי-הכנסת דב זכין,
מפ"ם — צפת; השר שמעון פרס, מערך — שתי הופ-
עות בתל-אביב; השר א. יריב, מערך — בפני מעצבי
דעת-קהל ומרצים; חברי-הכנסת י. בורג, מפד"ל —
ירושלים; חברי-הכנסת אבא אבן, מערך — אוניברסיטת
ירושלים; השר גדי יעקבי, מערך — אוניברסיטת בר-
אילן; השרה שולמית אלון, ר"צ — חולון; חברי-הכנסת
משה כרמל, מערך — גבעתיים; השר אברהם עופר,
מערך — אוניברסיטת באר-שבע; השר ויקטור שם-
טוב, מפ"ם — אשקלון.

3. (א) המרצים נבחרו על-פי כישוריהם להציג את

388. התכנית "ממני-מני" שהוקלטה בשביל "שידורי
ישראל" ב-25 בפברואר 1974

חברי-הכנסת ג. כהן שאלה את שר ההסברה ביום י"ב
באדר תשל"ד (6 במארס 1974):

ביום שני 25 בפברואר 1974 נערכה בבית-המורה
בתל-אביב הופעה פומבית של תכנית "שידורי ישראל"
"ממני-מני", תכניתו של מני פאר המיועדת לשידור
ב"שידורי ישראל" ב-15 במארס 1974.

במכתב שקיבלתי (ושצורף בזה) ממורה שנכחה
בקהל (שמה שמור עמי על-פי בקשתה) נתבקשתי על-
ידה למנוע את שידורם של כמה מן הדברים שנאמרו
באותה תכנית על-ידי דן בן-אמוץ והומר דני ליטני,
שרואיינו על-ידי מר פאר כאורחי התכנית. התקשרתי
עם מר פאר ובקשתי להאזין לתכנית לפני "הבישול"
והשידור. מר פאר נענה לבקשתי ברצון ולאחר שמיעת
התכנית בחברתו נתאשרו לי הדברים הבאים:

א. מר פאר אישר שהזמין את דן בן-אמוץ לתכנית
בגלל ספרו החדש "יופי של מלחמה" (על מלחמת יום-
הכיפורים) הנושא את ההקדשה "לאלה שעדיין לא
נהרגו";

ב. לשאלה ששאל מר פאר את דן בן-אמוץ (אני
מצטטת מן השידור): "למה הקדשת את הספר לאלה
שעדיין לא נהרגו?" השיב דן בן-אמוץ: "מפני שאני
חושב שכולנו מתים בפוטנציה או הרוגים בפוטנציה,
ואני חושב שאם כל העסק יימשך, אז כמו שאתה
רואה את הקהל הזה אז חלק ממנו יהיה נכים במלחמה
הבאה". דן בן-אמוץ חזר על תשובה ברוח זו גם על
שאלה דומה מן הקהל.

על שאלה אחרת של מר פאר שנתבקשה מהקשר
הדברים: "למה אתה לא ירדת מן הארץ עד היום?".
השיב דן בן-אמוץ: אני לא חושב שלעזוב את הארץ
זה רעיון בלתי-ראציונאלי, כשהוא מסביר את הישא-
רותו האישית פה על רקע ספרותי-מקצועי בלבד.

ג. כששאלתי את מר פאר אם קטעים אלה ודומיהם
יושמטו בשידור לאחר "הבישול" — שכן היום יש בהם,
לדעתי, משום פגיעה חמורה בציבור, הסתה לאי-
התגייסות לצה"ל, לירידה, ותבלה חמורה במוראל הל-
אומי, דבר שאין לו מקום בכלי התקשורת הממלכתיים
— השיב לי מר פאר שקטעים אלה יושמטו רק בחלקם,
אבל לא כולם, מפני ש"אני כאיש מקצועי חייב לחשוב
קודם על טובת התכנית";

ד. כן אישר לי מר פאר בעיקרם את דברי המורה
במכתבה שצורף בזה ביחס לומר דני ליטני, אם כי
אמר לי שב"בישול" לא ישאיר אותם, כנראה, כפי
שהם.

אבקש לדעת:

1. מאחר שהנוק לגבי חלק מן הציבור כבר נעשה
בהופעה הציבורית ב-25 בפברואר 1974, מה בכוונתך
לעשות כדי למנוע את השידור בקטעים הנ"ל בראיון
עם דן בן-אמוץ בתכנית ב"שידורי ישראל" ב-15 במארס
1974?

2. מה בכוונתך לעשות כדי למנוע מראש הישנות
מקרים דומים?

שכטרמן ואל חברי הנהלת רשות השידור בתביעה למנוע שידור תכנית ראדיו בעריכת מני פאר בהשגת תפוחו של דן בן-אמוץ בגלל פגיעות חמורות וגסות הכלולות בתכנית זו".

אבקש לדעת:

1. האם קיבל פנייה כזאת?
2. האם יש בדעתו להיענות לתביעה למנוע שידור התכנית הנ"ל בראדיו?
3. האם כבוד השר איננו חושב שהתערבות כזו מצד משרד החינוך והתרבות תהווה פגיעה בחופש היצירה של הסופרים ופגיעה בחופש הדיבור וחופש הפעולה של תכנית השידור?

שר-ההסברה א. יריב:

1. השאלתה נוגעת לתקופה קודמת לכהונתי ולמעשה הפנייה היתה אל שר החינוך והתרבות כאשר היה השר הממונה על ביצוע חוק רשות השידור.
2. מבלי להתייחס דווקא לשאלתה זו, אלא באופן כללי ומתוך הכרת חשיבותו של הנושא המועלה בשאלה מס' 3, עמד המחוקק על כך שרשות השידור באמצעות מוסדותיה המוסמכים (מליאה, ועד מנהל, מנכ"ל) תהיה ריבונית, באשר לתוכן וסוג התכניות המועלות על-ידה בכלי התקשורת ואין לשר הממונה סמכות להתערב בשיקול-דעתה זה.
3. ראה תשובה לשאלה 2.

416. תיכנון חגיגות יום העצמאות

חבר-הכנסת י. שערי שאל את שר ההסברה ביום י"ג באדר תשל"ד (7 במאס 1974):

אבקש לדעת:

1. האם יחולו שינויים כל שהם במהות חגיגות יום העצמאות השנה?
2. האם דנים בהצעה להפריד בין הצמידות ליום הזכרון לחללי מערכות ישראל לבין יום העצמאות?

שר-ההסברה א. יריב:

ראה תשובתי מהיום לשאלתה מס' 322 של חבר-הכנסת שובל.

428. דבריו של הפרופסור רענן וייץ על התנחלות

בפיתחת-רפיח ובסיני

חבר-הכנסת ע. נוף שאל את שר ההסברה ביום י"ג באדר תשל"ד (7 במאס 1974):

"בהשבע — יומן אירועים", ששודר בטלוויזיה במוצאי שבת, 2 במאס 1974, הוקרנה כתבה על-אודות ההתנחלויות בפיתחת-רפיח.

במהלך הכתבה אמר פרופסור רענן וייץ, ראש חטיבת ההתיישבות בהסדרות הציונית, כי ההתנחלות בפיתחת נועדה לאפשר את החזרת רצועת-עזה ונסיגת ישראל ממנה.

כן אמר פרופסור וייץ כי ההתנחלויות האחרות בסיני היו התנחלויות "אפיוודיות".

אבקש לדעת:

1. האם נשקלו הדברים על-ידי רשות ממלכתית מוסמכת לפני שידורה של הכתבה?

הסכמי ההפרדה לציבורי היעד השונים בלי להתחשב בהשתייכותם המפלגתית —

חיים לנדאו (הליכוד):

כבוד השר, האם תשובה זו היא רצינית?

עקיבא נוף (הליכוד):

13 איש, כולם אנשי הקואליציה, — ואתה אומר שלא היה כאן שיקול מפלגתי? התשובה היא צינית, לא רצינית.

היו"ר ב. צ. קשת:

חבר-הכנסת נוף, לך יש אפשרות להציג שאלה נוספת. תן לשר לסיים את התשובה.

שר-ההסברה א. יריב:

— (ב) מרכז ההסברה מסביר את מדיניות הממשלה בהתאם להחלטותיה והודעותיה הרשמיות.

4. (א) "חסות" במקרה זה היא פתיחת הכנס והנחת ייתו. כפי שהיה, למשל, ברמת-גן, בראשותו של ד"ר פלד. (ב) ההבדל הוא של ניסוח, שכן הכוונה בהשתתפות כספית היא בהענקת האולם לעריכת הכנס ותו לא.

5. ציונות ובטחון.

6. בתקופת השאלתה כולם.

7. אף לא אחד.

8. ארבעה.

9. אף לא אחד.

היו"ר ב. צ. קשת:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת נוף.

עקיבא נוף (הליכוד):

אדוני השר, איך אתה מיישב את הודעתך שלא היה כאן שיקול מפלגתי עם התשובות לשאלות 8 ו-9, שרק אנשי המערך והקואליציה השתתפו בעצרות אלה, ולא היה איש מהאופוזיציה?

שר-ההסברה א. יריב:

אני מודה שלא אני איש מהאופוזיציה.

עקיבא נוף (הליכוד):

איזה שיקול היה כאן?

שר-ההסברה א. יריב:

חבר-הכנסת נוף, תרשה לי להשיב לך. הנושא בכנסים אלה היה הסכמי הפרדת הכוחות. תכליתם היתה להסביר את הסכמי ההפרדה, ולכן נבחרו לצורך זה נציגי המפלגות שמרכיבות את הקואליציה.

חיים לנדאו (הליכוד):

אומלל מאוד.

393. פנייתו של חבר-הכנסת גאולה כהן בדבר שידור התכנית "ממני-כמני" בראדיו

חבר-הכנסת א. לבנבראון שאל את שר ההסברה ביום י"ב באדר תשל"ד (6 במאס 1974):

בעתון "מעריב" מ-4 במאס 1974 פורסמה ידיעה ובה נאמר: "חברת-הכנסת גאולה כהן (ליכוד) פנתה אתמול בדחיפות לשר-החינוך והתרבות יגאל אלון, אל יושב-ראש ועדת החינוך והתרבות בכנסת מר א.

540. הזכאים לפטור מתשלום אגרת הטלוויזיה והראדיו חברי הכנסת מ. פעיל שאל את שר ההסברה ביום כ"ו באדר תשל"ד (20 במארס 1974):

בתקנות החדשות בדבר אגרות ראדיו וטלוויזיה שפורסמו על-ידי ממשלת ישראל בפברואר 1974 נקבע בסעיף 5 מי פטור מלשלם אגרה. משום-מה לא נכללו בין הזכאים לפטור קאטגוריות חברתיות שנכללו בתקנות הקודמות משנת 1970.

הדבר נראה תמוה לפחות ביחס לשלוש הקאטגוריות הנמנות להלן, ובקשר אליהן אבקש את כבודו להשיבני:

1. מדוע לא ייהנו מן הפטור נכים, חולים כרוניים או אנשים חסרי אמצעים הממציאים אישורים מאת משרד הסעד או לשכת הסעד של רשות מקומית שהם נתמכים על-ידיה?

2. מדוע לא ייהנו מן הפטור אנשים המתקיימים מפיצבת זיקנה מהמוסד לביטוח לאומי שהוכיחו כי אין להם הכנסה אחרת?

3. מדוע לא ייהנו מן הפטור הנכים של המלחמות?

שר-ההסברה א. יריב:

נא ראה תשובתי מהיום לשאלתה מס' 565 של חברי הכנסת פלומין.

587. הפטור מתשלום אגרת הטלוויזיה והראדיו הניתן לעובדי שירות השידור

חברי הכנסת ב. מואב שאל את שר ההסברה ביום ג' בניסן תשל"ד (26 במארס 1974):

בעתון "הארץ" פורסם כי לאחרונה תוקנה תקנה ולפיה יזכו עובדי רשות השידור לפטור על אגרת טלוויזיה וראדיו.

שאלותי הן:

א. הואיל וזו היא תוספת מפורשת לשכר עובדי רשות השידור, האם מצורף סכום האגרה להכנסת העובד לצורך ניכוי המס מהכנסה נוספת לעובד?

ב. אם התשובה ל-א' שלילית, האם מתכוון השר לדרוש כי עובדי הרשות ישלמו את המס על תוספת סמויה זו למשכורתם?

שר-ההסברה א. יריב:

א. לכל נושא הפטור מתשלום אגרה יש רקע היסטורי ארוך. שרשיו בתקופת המאנדאט שבה היו עובדי רשות השידור פטורים מתשלום אגרת הראדיו ועובדי ה-P.B.S. אף זכו במקלים חנים מן הרשות.

קודמי, השר הממונה על ביצוע חוק רשות השידור, אימץ את הפטור המושרש כמנהג ומיסדו בתקנות.

ב. את השאלה בנדון יש להפנות אל שר האוצר הממונה על גביית מס הכנסה.

629. פיקוח על תקינות השפה ב"שידורי ישראל"

חברי הכנסת י. בארי שאל את שר ההסברה ביום ה' בניסן תשל"ד (28 במארס 1974):

אכיר טובה לכבודו אם ישיבני:

1. האם קיים פיקוח על תקינות הלשון העברית במשרדי החדשות ובתמלילים (אם הם ניתנים להכנה מראש) של תכניות אחרות בראדיו ובטלוויזיה?

2. אם כן — האם שידור הכתבה פירושו הסכמה לתוכן דבריו של פרופסור וייץ?

3. האם שיקפו דבריו של פרופסור וייץ את השקפת הממשלה בנושא זה?

4. האם סייעה הממשלה להתנחל בפיתחת-רפיח במטרה לאפשר נסיגת ישראל מרצועת-עזה?

5. בכמה עתה למדינה ההתנחלות ה"אפיוודית"?

6. כמה השקיעה בהתנחלות "האפיוודית" ההסדרות הציניות?

7. כמה מתיישבים מעורבים ב"אפיוודה" על-ידי מתן שנות חיים להתנחלויות אלה?

שר-ההסברה א. יריב:

1. כמו בכל שידור אחר בטלוויזיה נשקלה האפשרות של שידור דברים הנאמרים בשידור על-ידי העורך האחראי, שהוא הרשות המוסמכת לכך על-פי סדר עבודתה של הטלוויזיה, וכך גם נעשה במקרה הנוכחי.

2. כן. יש לזכור שדברים המסודרים בטלוויזיה או בראדיו הם בגדר אחריותו הבלעדית של אומנם ואין הרשות מביעה כל דעה לגביהם אפילו על-ידי עצם הרשאתו של השידור.

3-7. יש להפנות שאלות אלה אל השר גלילי, יושב-ראש ועדת השרים להתיישבות.

527. "כיסוי" מאורעות מפלגתיים בגלי צה"ל

חברי הכנסת א. כין שאל את שר ההסברה ביום כ"ה באדר תשל"ד (19 במארס 1974):

אבקש להשיבני על השאלות הבאות:

1. מי קובע את מדיניות החדשות והאקטואליה של תחנת גלי צה"ל ומה הם יסודותיה?

2. הנכון המידע שיומני החדשות של גלי צה"ל "מכסים" אירועים אורחיים מפלגתיים מובהקים (כמו כנסים של חברי חטיבת רפ"י במפלגת העבודה והמפד"ל)?

3. אם מידע זה נכון — התואמת מדיניות החדשות. הזאת את העקרונות שלפיהם צריכה תחנת שידור של צה"ל לנהוג?

4. אם מדיניות חדשות זו אינה תואמת את העקרונות שלפיהם צריכה לפעול תחנה זו, אילו צעדים ינקוט משרדך על-מנת למנוע סטיות כאלה בעתיד?

שר-ההסברה א. יריב:

1. מדיניות החדשות והאקטואליה של גלי צה"ל נקבעה על-ידי הנהלת התחנה בתיאום עם קצין חינוך ראשי. יסודותיה — הכנת יומני חדשות בנושאי צבא, בטחון, ארצות ערב, מדיניות, חברה, כלכלה וכו'.

2. יומני החדשות של גלי צה"ל מדווחים על אירועים פוליטיים במידה שהם קשורים לנושאים כללי-לאומיים, כמו הרכבת הממשלה. היו מקרים בודדים של סיקור כנסים מפלגתיים, אך אלה לא נשנו.

3. כאמור, המדיניות היא לדווח על אירועים פוליטיים ברמה הלאומית ולא על נושאים מפלגתיים.

4. אין צורך לנקוט צעדים, שכן הדבר נעשה ממילא על-ידי הנהלת התחנה.

רוצה לפחות לשאול אם כבוד השר יוכל להמליץ שמהיום ולהבא יהיה רישום בנושאים אלה.

שר-ההסברה א. יריב :

אני בהחלט מוכן להמליץ לפני הוועד המפקח שישקוד על כך.

789. הדיווח ב"שירותי ישראל" על העצרת למען יהודי רוסיה שנתקיימה בניו-יורק

הכרת-הכנסת ג. כהן שאלה את שר ההסברה ביום ט"ז באייר תשל"ד (8 במאי 1974):

בחדשות השעה 2 בצעירים של יום שני, 29 באפריל 1974, ב"שירותי ישראל", דווח על המשתתפים והנוא-מים בעצרת שהתקיימה בניו-יורק למען יהדות רוסיה. בין השמות שהוזכרו כנואמים וכנוכחים על הבמה, כגון הרב הראשי לישראל, הסנאטור ג'קסון, חברי בית הנבחרים האמריקני ואחרים, לא הוזכר שמו של מר מנחם בגין שנאם בעצרת.

אבקש לדעת:

1. מה הסיבה ומי אחראי לכך ששמו של מר בגין לא הוזכר בדיווח הנ"ל?

2. מה הסיבה ומי האחראי לכך שעיקר דבריו של מר בגין שנאמו בהזדמנות זו לא הגיעו לידיעתו של האזרח בישראל?

3. מה עשית כדי שמקרים מעין זה לא יישנו וכדי שמדיניות הדיווח של "שירותי ישראל" תהיה יותר מאוזנת?

שר-ההסברה א. יריב :

להלן נוסח הידיעה אשר הגיעה ל"שירותי ישראל" מסוכנות הידיעות סט"א ואשר פורסמה כלשונה בחדשות הצעירים של יום 29 באפריל:

"רבבות מיהודי ניו-יורק צעדו בשדרה החמישית לאות סולידאריות עם יהודי רוסיה. המפגינים, רובם צעירים, שרו שירים עבריים ונשארו כרוזות בדרישה לתת ליהודי ברית-המועצות לעלות לישראל. הם גם נשארו כרוזות למען יהודי סוריה ועיראק. המצעד הסתיים בכיכר המרשל שליד בניין האו"ם ושם התקיימה עצרת בהשתתפות הסנאטור ג'קסון".

מכאן שלא היתה כל השמטה מכוונת של איזכור השתתפותו של מר מנחם בגין בעצרת.

היו"ר ב. צ. קשת :

שאלה נוספת לחברת-הכנסת כהן.

גאולה כהן (הליכוד):

האם כבוד השר חושב שכאשר יש ל"שירותי ישראל" כתבים בארצות-הברית צריכים אנחנו לשדר ידיעות של סוכנות סט"א, שאינה נותנת תיאור מלא של מאורע זה מרכזי בחיי יהדות אמריקה ושמעניין גם יהודים בארץ? השאלה היא אם אתה חושב שאנחנו צריכים להסתפק בהעברת ידיעות של סוכנות סט"א. מדוע כתבים שלנו לא כיסו את המאורע? אילו כיסו, היינו מקבלים כיסוי מלא.

שר-ההסברה א. יריב :

אינני יודע. אני צריך לערוך בירור מדוע כתבי "שירותי ישראל" לא כיסו אירוע זה.

2. אם כן — כיצד משתרבים אל משרדים כאמור ביטויים כגון: "הוברת רשימת שמות הנופלים", "מזכיר רות לשכת נשיא המדינה", "יחידת מפקדת קצין חיגוך ראשי" ועוד?

3. אם לאו — האם נכון יהיה כבוד השר לנקוט צעדים להנהגת פיקוח על תקינות הלשון העברית בראדיו ובטלוויזיה?

שר-ההסברה א. יריב :

1. קיים פיקוח מתמיד על תקינות הלשון העברית במשרדי החדשות ובכל התכניות האחרות, בין בעת עריכת המישדר, כאשר הטקסט נבדק ומתוקן למהדרין, ובין תוך כדי המישדר ולאחריו על-ידי תיקון ספציפי של טעויות המישדר, וכן על-ידי הפצת חידושי לשון, שגיאות רווחות ותיקון, וכיצא בזה.

2. אמנם ניתן למצוא משפטים הכוללים סמיכות על גבי סמיכות גם בתנ"ך, ראה ישעיהו, פרק י', פסוק י"ב, ועוד, אך מכל מקום הועברה הערתך לתשור-מת"בו של מנכ"ל הרשות.

788. הצגת פעלים של אורי צבי גרינברג, הרצל, נורדאו וז'בוטינסקי ב"שירותי ישראל"

חברת-הכנסת ג. כהן שאלה את שר ההסברה ביום ט"ז באייר תשל"ד (8 במאי 1974):

אבקש לדעת:

1. כמה תכניות הוקדשו בראדיו (שני הגלים) במשך השנה במדור כל שהוא למשורר אורי צבי גרינברג ושירתו?

2. כמה משירי אורי צבי גרינברג נשמעו בראדיו (שני הגלים) ובטלוויזיה (גם הלימודית) במשך כל שנות קיומם של "שירותי ישראל"?

3. כמה תכניות (ובסך-הכל כמה שעות) הוקדשו הן בראדיו (בשני הגלים) ב-26 השנים והן בטלוויזיה (גם הלימודית) כל שנות קיומה:

א. להרצל, חייו, תורתו ויצירותיו?

ב. לנורדאו, חייו, תורתו ויצירותיו?

ג. לז'בוטינסקי, חייו, תורתו ויצירותיו?

שר-ההסברה א. יריב :

השאלתה מקפלת בתוכה סקירת כ-170,820 שעות שידור בראדיו וכ-18,250 שעות שידור בטלוויזיה. אין הרשות מסוגלת לבצע עבודת מחקר זו, המצריכה שינוי בכל מערך המעקב אחר שידורים והושבת צוות מיוחד לטיפול בעניין ובדיקתו. אי לכך אין אפשרות להצביע על מספר מדויק לגבי כל אחת מן השאלות הנזכרות בשאלתה.

מכל מקום נמסר לי על-ידי רשות השידור כי תכניות על האיש והמאורעות הנ"ל שודרו לא אחת ואני מצדי העברתי לרשות השידור את רשימת התכניות המוזכרות בשאלתה לתשומת-לבה.

היו"ר ב. צ. קשת :

שאלה נוספת לחברת-הכנסת כהן.

גאולה כהן (הליכוד):

מאחר שהשאלה היא לא אקדמית, ואילו התקבלה תשובה מעשית היינו רואים שהאיוון מופרע מאוד, אני

791. התכנית ב"שידורי ישראל" המוקדשות לתודעה היהודית והציונית

חברת-הכנסת ג. כהן שאלה את שר ההסברה ביום ט"ז באייר תשל"ד (8 במאי 1974):

לנוכח הליקויים החמורים בתודעה ובידע בנושאי היהדות של בני הדור הצעיר, ומאחר שכלי התקשורת הממלכתיים אינם רק כלי לאינפורמציה אלא גם להסברה ולחינוך, אבקש לדעת: מה סך-הכל של שידורי הטלוויזיה (גם הלימודית) בכל שנות קיומה, ומה הוא סך-הכל של השעות שהוקדשו בה:

א. לתכניות על דמויותיהם ועולמם הרוחני של אישים מעולם המדע והתלמוד, החסידות, הקבלה, התנועות המשיחיות, הרבנות והישיבות?

ב. לתכניות על דמויותיהם ותורתם של חוגים, אישים ומדינאים מעולמה של הציונות לכל זרמיה?

ג. לתכניות על כל גלי העליות לארץ-ישראל, הלגאליות והלא-לגאליות (לרבות עליית יהודי עיראק)?

ד. לתכניות הכרות עם כל גלויות ישראל בהווה (לרבות גלות יהודי סוריה)?

ה. לתכניות הכרות עם הווי, מסורת, "הספרות", עולם המחשבה והאישים של עדות המזרח?

ו. לתכניות על עלילות, רעיונות ואישים של האירגונים הציוניים הלוחמים שפעלו בארץ לפני קום המדינה: השומר, גילי, ברית הבריונים, הגנה, פלמ"ח, אצ"ל ולח"י?

ז. לתכניות כל אחד משניים-עשר עולי הגרדום, חברי אצ"ל ולח"י?

שר-ההסברה א. יריב:

נא לראות תשובתי מהיום לשאלתה מס' 788.

874. מדיניות שידורים כימי חירום

חברת-הכנסת ג. כהן שאלה את שר ההסברה ביום ב' בסיון תשל"ד (23 במאי 1974):

ביום כ"ג באייר תשל"ד (15 במאי 1974), יום הטבח במעלות, כבר משעות הבוקר — עוד לפני הטבח, אבל כשלב כלול היה כבר מלא חרדה וגם אחרי הטבח, כשלב הכל שתת דם — המשיכו "שידורי ישראל" להשמיע בין חדשות אימה לחדשות אימה מוסיקה עליונה ותכניות רגילות, לא רק שלא תאמו את השעה, אלא עמדו בסתירה מעיקה למצב הרוח ואף העכירו אותו יותר.

אבקש לדעת:

לנוכח העובדה שימים כאלה כמו יום מעלות אינם, לצערנו, עוד בבחינת הפתעה או מקרה אלא חוליה ברשרת שהתחילה מזמן ומי יודע מתי סופה, האם קיימת בראיו ובטלוויזיה מדיניות מוכנה מראש של שידורים לימי חירום כאלה?

אם היא קיימת, מדוע לא הופעלה ביום הטבח במעלות?

אם אינה קיימת, מה בדעתך לעשות כדי שתהא אכן קיימת?

790. איזון בתכניות של "שידורי ישראל" המוקדשות לאירגוני מחתרת נגד הכריזמים בתקופת המאגדאט

חברת-הכנסת ג. כהן שאלה את שר ההסברה ביום ט"ז באייר תשל"ד (8 במאי 1974):

בשבת שקדמה ליום העצמאות שודרה ב"שידורי ישראל" תכנית (יותר משעה) על הפלמ"ח בהשתתפות של מר אלעד פלד וד"ר גבי כהן.

המאזין לשידור שאינו יודע את התקופה יכול היה משידור זה להבין שהגורם היחידי והמרכזי במאבק המזויין נגד השלטון הבריטי היה הפלמ"ח, מה שהוא סילוף היסטורי גמור.

מאחר שאני רואה חשיבות חינוכית אקטואלית גדולה בהקניית הידע על המאבק שהיה קשור בהקמת המדינה במשך כל השנה ובמיוחד ביום העצמאות (לא דווקא לכבוד צאת ספר זה או זה) ומאחר שבמקרה של הערכות שונות על תקופות ואישים בעבר אי-אפשר לתת תמונה מאוזנת אלא בדרך של ביטוי כל הערכות השונות —

אבקש לדעת:

מדוע לא ניתנו ביום העצמאות תכניות דומות לזו שניתנה על הפלמ"ח, מבחינת אופיה וארכה, גם לאי-רגוני אצ"ל ולח"י?

שר-ההסברה א. יריב:

1) הרכבת תכניות ראדיו, וטלוויזיה על כל הכרוך בכך נעשית על-ידי המוסדות המוסמכים ברשות השידור בפיקוח המליאה ו/או הוועד המנהל ו/או המנכ"ל. מכל מקום היא מצויה בשיקול דעתם הבלעדי ואין לשר הממונה להתערב בנדון.

2) לגופו של עניין: מבררתי עם הנהלת רשות השידור עולה כי גם מבחינה טכנית אין כל אפשרות ליצור "איזון" על-פי מידות אופי ומשך זמן בין המישורים על המחחרות השונות, והכל נקבע לגופו של עניין על-פי התוכן והחומר. במקרה הספציפי שודר בשבת כ"ח בניסן המישור "משפחת הפלמ"ח" לרגל צאתו של ספר בשם זה.

3) להלן דוגמאות של שידורים אשר שודרו בנושא מחתרות אצ"ל ולח"י: פברואר 1971 — גשר על פני תהום — נסיון לאיחוד אצ"ל ולח"י; נובמבר 1971 — מדוע עזבו הבריטים את הארץ?; פברואר 1972 — "מצוד" — רדיפת אנשי לח"י; אוגוסט 1972 — ברית הבריונים; נובמבר 1972 — מחתרת צריפין.

יוסי שריד (המערך):

שאלה נוספת.

היו"ר ב. צ. קשת:

אני שומע קול גברי. שאלה נוספת לחברת-הכנסת כהן.

גאולה כהן (הליכוד):

לפי התשובה יכול שר ההסברה רק להמליץ ואין לו אפשרות להתערב. מאחר שחוק רשות השידור גכנס לתקפו קודם שהיה שר הסברה בישראל, האם שוקל השר אפשרות של שינוי חוק רשות השידור?

שר-ההסברה א. יריב:

בשלב זה, לא.

4. א) השר ממונה על ביצוע חוק רשות השידור ואיננו ממונה על שיקולי-הדעת המנחה את הוועד המנהל, המליאה והמנכ"ל של רשות השידור בבחירת נושאי המישרים. נושא זה הוא מוסדות עצמאותה של רשות השידור.

ב) לגופה של התכנית, הרי היא היתה בבחינת פרפראות, אשר נימה של ליגלוג עברה בה כחוט השני. לא היה בה כל אלמנט של פירסומת או אידיאולוגיה, אלא רק צילום דוקומנטארי של פעולות קבוצת האנשים המשתתפים לכת.

ג) ידוע לי שחברת-הכנסת פרוש פנה גם לרשות השידור וקיבל ממנה הסבר מפורט עוד יותר בכתב על התכנית.

973. פיקוח על תקינות הלשון ב"שידורי ישראל"

חברת-הכנסת י. בארי שאל את שר ההסברה ביום ט"ו בסיון תשל"ד (5 ביוני 1974):

במסגרת של שידורי הראדיו קיים מדור לשיפור הלשון בשם "רגע של עברית".

אבקש לדעת:

1. האם נעשה נסיון לעמוד על מידת התעניינותו של הציבור בתכנית הנ"ל ועל מידת השפעתה המעשית של זו על המאזינים?

2. אם כן — מה העלתה הבדיקה?

3. האם הערות המושמעות בתכנית "רגע של עברית" אמורות להנחות את העתונאים, הכתבים והקריינים של "רשות השידור" בעבודתם?

4. הקיימת ביקורת על תקינות הלשון בכתבות המשודרות בראדיו ובטלוויזיה?

5. הקיימת ביקורת על תקינות הלשון בפיהם של המראיים והקריינים של "רשות השידור"?

שר-ההסברה א. יריב :

1—2. התכנית זוכה להאזנה מרובה, והגם שאין דרכים בדוקות למדוד את מידת השפעתה המעשית ההנחה היא כי שליש מן האוכלוסיה מאזין לתכנית מדי בוקר.

3. אין התכנית מיועדת אלא לקהל המאזינים, שכן לשם תידרוך עובדי רשות השידור קיים ספר לתידרוכי לשון אשר עובדי הרשות אמונים עליו.

4. קיימות כמה דרכי ביקורת על תקינות הלשון ברשות השידור:

א) גערכת בדיקת טקסטים לפני התכניות בכל מקרה ונערכים בהם תיקונים כנדרש.

ב) קיים מעבד בשעת מעשה ונרשמות טעויות המובאות לתשומת-לבו של הטועה, כשתיקונו בצדן.

ג) גערכות פעולות הדרכה שונות לספר תידרוכי הלשון המוכר לעיל באמצעות דפי הדרכה לשיפור הלשון, השתלמויות וקורסים, הפצת תשובה לפניות העובדים הנחקקים בבכירות לשון.

ד) בנוסף על כך, אחד מתנאי הקבלה לעבודה ברשות השידור בתפקידי קריינות הוא עמידה בבחינה יסודית של הלשון העברית לאחר השתתפות בקורס אינטנסיבי בנדון.

5. ראה תשובה לשאלה 4 דלעיל.

שר-ההסברה א. יריב :

א) יש בראדיו מדיניות בעניין זה והיא, בקווים כלליים, שינוי גמור באופן השידורים בשעה שמכריזים על אבל לאומי. כן יש התאמת אופי השידורים, בלי שינוי ראדיקאלי, בשעה שיש תחושת אבל בציבור בלי שהוכרז על אבל לאומי.

ב) מדיניות זו הופעלה ביום הרצח במעלות. אביא לדוגמה שינויים שחלו באותו יום: עד שעה 7 בערב לא שודרו פירסומות בצמוד לחדשות, ומ"ד בערב ואילך לא שודרו פירסומות כלל. התכנית "לאן הערב" בצה"ר שודרה בלי הדגמות של המופעים. בשעה 21.30 שודרו שירים עבריים שקטים במקום פינת הג'אז, ושינוי מקביל חל גם בתכניות מאוחרות יותר. ביקשתי את מנכ"ל רשות השידור להקפיד על ביצוע מלא של המדיניות הנ"ל.

היו"ר ב. ג. קשת :

שאלה נוספת לחברת-הכנסת כהן.

גאולה כהן (הליכוד):

במידה שבאמת יש היערכות, בדרך כלל מאוחרת, להשמעת קטעי האבל בימים כאלה, האם מוכן השר להמליץ שישמיעו פחות קטעי אבל מכל מיני מלחינים זרים וגויים, בשעה שיש לנו מקורות יהודית ויש בה — לצערנו או לא לצערנו, אבל יש בה — הרבה מאוד הן בצליל והן במלים כדי להלום את הצרכים של יום כזה?

שר-ההסברה א. יריב :

אני יכול רק לחזור על מה שאמרתי: ביקשתי מאת מנכ"ל "רשות השידור" להקפיד על ביצוע מלא של המדיניות הנ"ל. וכאמור, במקום הג'אז ביום זה היו שירים עבריים.

937. שידור התכנית על כת ה"גורו" בשידורי ישראל

חברת-הכנסת מ. פרוש שאל את שר ההסברה ביום י' בסיון תשל"ד (31 במאי 1974):

במכתב שנשלח אלי על-ידי "פעילי המחנה התורתי" נאמר: "נודע לנו כי אמש צולמה על-ידי הטל-וויזיה הרצאה על כת הגורו בישראל. הגנו פונים לכבודו לעשות הכל למניעת שידור זה, אשר יוסיף פירסום לכת מיסיונרית זו הפועלת בין בני הנוער בארץ ופולחנה עבודת אלילים ממש".

אבקש לדעת:

1. האם נכון שהטלוויזיה צילמה פעולות של הכת הנ"ל בישראל?

2. אם כן — האם שודרו הדברים בתכניות הטל-וויזיה?

3. אם טרם שודרו הדברים, האם מוכן כבוד השר לנקוט את הצעדים הדרושים כדי למנוע שידור זה?

4. אילו צעדים נוקט כבוד השר כדי למנוע שידור תכניות, בראדיו ובטלוויזיה, המוסיפות פירסומת לכי-תות מיסיונריות ואלימות למיניהן?

שר-ההסברה א. יריב :

1. הטלוויזיה ערכה כתבה על כת ה"גורו" בישראל.

2. התכנית שודרה בטלוויזיה.

3. ראה תשובה לשאלה 2.

המדיניות מעטים מאוד בני עדות המזרח המופיעים והמביעים את דעתם.

כך הדבר בשידורים הרגילים וכך הדבר בטלוויזיה הלימודית ובשידורים לנוער.

שאלות הן:

1. האם ידועה תופעה זו לשר?
2. מה איפוא מקורה וסיבותיה?
3. האם לדעת השר אין בתופעה כדי לעוות את הצגת העניינים ואת דעת-הקהל?
4. מה בדעת השר לעשות לשינוי תופעה זו?

שר-ההסברה א. יריב:

לפי מה שנמסר לי מהנהלת רשות השידור מוצאם העדתי של המשתתפים בשידורים איננו מהווה, כמובן, שיקול בהזמנתם או אי-הזמנתם לקחת חלק בשידור. המשתתפים נקבעים על-פי כשרם ומומחיותם בתחום שבו מדובר במישור.

עניינית הרושם הוא מוטעה, שכן אין חלקם של בני עדות המזרח נופל במישורים.

בכל אופן, פנתי להנהלת רשות השידור בבקשה להקפיד בנדון.

1123. מועד שידור התכנית "שרתי לך ארצי"

חברת-הכנסת ג. כהן שאלה את שר ההסברה ביום כ"ט בסיון תשל"ד (19 ביוני 1974):

לאור התרומה העצומה, לחינוך הדור הצעיר לאהבת ארץ-ישראל והכרות עם תולדות הישוב היהודי בארץ, של תכנית הטלוויזיה "שרתי לך ארצי" הניתנת בערבי שבתות, בעריכתו של דן אלמגור, תכנית המשאירה משקע חוויתי ועשויה הן מבחינת התוכן והן מבחינת הביצוע וההגשה בטעם, ברגש ובתבונה, אבקש לדעת:

1. מדוע נמנעת למעשה ראיית תכנית כזו מחלק גדול של ציבור בארץ, שומר מצוות, שאינו פותח טלוויזיה בשבת?

2. האם יכול כבוד השר להמליץ לרשויות המת-אימות להעביר את התכנית ליום חול או לפחות לחזור עליה ביום חול?

3. האם מוכן כבוד השר להמליץ לפני הרשויות המתאימות הן בטלוויזיה והן במשרד החינוך והתרבות לשבץ את התכנית הללו בטלוויזיה הלימודית במסגרת מתאימה של שידורי חובה לבתי-הספר?

שר-ההסברה א. יריב:

1. התכנית איננה נמנעת מעיני הציבור שומר המצ-וות, אלא היא מתוכננת לציבור על-פי תכנית קבועה מראש, החל מ-8 ביולי 1974 והלאה בימי חול, ברווחים של 4 שבועות לערך בין תכנית למשנה (באותו רוח זמן שבין שידורי השבת בנושא).

2. ראה תשובה לשאלה 1.

3. אני בהחלט מוכן להמליץ על כך, וכבר העברתי את ההצעה לנוגעים בדבר.

נאולה כהן (הליכוד):
אין לי שאלה נוספת.

987. תגובה על פירסום לא-נכון בעתון-חוץ בדבר המאורעות במעלות

חברת-הכנסת נ. אליעד שאל את שר ההסברה ביום כ' בסיון תשל"ד (10 ביוני 1974):

בשבועון "ניוורוק" מ-28 במאי 1974 מופיעה כתבה על-אודות המאורעות במעלות. בתוך כתבה זו יש ידיעה המובאת כ"ציטוט" מקריאות הקהל, האומרת: להרוג את הערבים. קריאה זו אף מופיעה כציטאטה מתחת לאחת התמונות המובאות באותה כתבה.

לפי מיטב ידיעתי והכרתי, והייתי בין הקהל שליווה את הקרבנות, איש לא קרא קריאה כזאת, אלא נראה לי שהכתב החליף את הקריאה "מוות למחבלים" בקרי-אה "להרוג את הערבים" — וההבדל הוא ברור וחמור. אני מבין שאין אנו יכולים להעביר ביקורת על כל כתב, אולם מאחר שנראה לי דיווח כזה כמסוכן ובעל השלכות מזיקות מאוד ליחסי ישראל-ערב, אודה לכבודו אם ישיבני:

א. האם קיים מעקב במשרדך אחרי פירסומים כאלה ואיתורם כנושא לטיפול?

ב. האם בודק משרדך דרכים, שיטות ומגעים אשר יאפשרו לאחראים בנושא האמור לפעול למען תיקון הדברים?

ג. האם נעשתה פעולה כל שהיא בנושא הכתבה הנ"ל בגין הקריאה "להרוג את הערבים"?

שר-ההסברה א. יריב:

א. נציגויות משרד החוץ בחו"ל עוקבות אחרי הפיר-סומים בעתונות העולמית ומדווחות למשרד החוץ בירי-שלים. הנציגויות אף מטפלות בפירסומים מוטעים וכוז-בים, לעתים על-ידי תגובה ישירה ולעתים על-ידי מגע עם המפרסמים. ופירסום אינפורמציה מהימנה שנועדה להזים פירסומים כוזבים.

ב. משרד ההסברה לאחר התארגנותו יטפל באמ-צעות עתונאים וזים היושבים בארץ או המבקרים בה בפירסומים מוטעים וכוזבים בעתונות הזרה על ישראל וישרות עם העתונאים הנוגעים בדבר.

ג. במקרה הנזכר בשאלתה לא ניוזמה תגובה על-ידי נציגויותינו בארצות-הברית.

הו"ר ב. צ. קשת:
שאלה נוספת לחברת-הכנסת אליעד.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

הרי הדברים הללו נאמרו מישראל, על-ידי כתב שהיה בארץ. הוא ראה את השלטים שקראו "מוות למחבלים" וכתב עליהם "מוות לערבים". מה נעשה בענין זה בארץ, לא בחוץ-לארץ?

שר-ההסברה א. יריב:

במקרה הנזכר בשאלתה לא ניוזמה תגובה.

1080. חלקם של בני עדות המזרח בתכניות "שידורי ישראל"

חברת-הכנסת ח. שמעוני שאל את שר ההסברה ביום כ"ג בסיון תשל"ד (13 ביוני 1974):

שמתי לב כי בשידורים היוזמים על-ידי הראדיו והטלוויזיה בשאלות התברה, החינוך והתרבות והבעיות

2. הצעות לסדר-היום

1. הפירסומים על הצעות בדבר עתיד יהודה ושומרון

ולהודיע לו על נכונותה לוותר על יריחו כמחווה ישראלית לקראת הסדר עם ירדן, אמנם נכון, ראש הממשלה לשעבר טענה בהודעה לעתונות כי בתאריך שיוחס לפגישה היתה עסוקה בנושאים אחרים, אולם לא באה ממנה כל הכחשה מהותית לעצם קיום הפגישה ולנושאים שנדונו בה וראש הממשלה הנוכחי, כך במסר, לא יכול היה למצוא תשובה הולמת לשאלתה שהוגשה לו בממ"ש שלה בנושא זה על-ידי שר אשר כמוהו כיהן בממשלה האחרונה של הגברת מאיר והעדיף להמתין עד שיברר כנראה כיצד להכחיש את הידיעה מבלי להתכחש לעוב"דו. ייאמר מיד: אין זו הפעם הראשונה שנדפסות בעתונות, בארץ ומחוצה לה, ידיעות על מגעים של גורמים ישראליים עם שליחי המלך חוסיין ואף אתו עצמו. כבר בעבר נודע על מספר פגישות כאלה, בין במכונית ממוזגת בלב המדבר, בתחפושת מתאימה, ובין בנסיבות אחרות, פגישות שתוצאתיהן היו אפסיות, באשר ממשלת ירדן לא היתה מעולם נכונה לגלות גמישות.

אלה הטורחים בימים אלה להציע לארצות-הברית, ודרכה לירדן ולגורמים אחרים, תכניות הנושאות את שמם, יודעים היטב כי הגורם שאתו הסכימה ממשלת ישראל לקיים שיחות לא זו בלבד שהוא מכיר תכניתו אלא היכרות המבוססת על מגעים אישיים, אלא אף דחה אותן על הסף בהיותן קיצוניות ובלתי-ריאליות, על-פי גישתו.

אולם גם אם אין זו הפגישה הראשונה, נודעת ליזמתה האישית של ראש הממשלה לשעבר חומרה מיוחדת במינה בגלל עיתויה ונסיבותיה. ראש הממשלה לשעבר, אם-אכן נפגשה עם המלך חוסיין, עשתה זאת כאשר כבר חדלה למעשה לכהן כראש ממשלה נבחרת והיתה לראש ממשלה מעבר, בימיה האחרונים, טרם החלפתה על-ידי ראש הממשלה הנוכחי. בנסיבות אלה, כאשר שוב אין בכוחה ובסמכותה לכלכל את מדיניותה של ישראל ולעצב את עתידה מכוח מעמדה כראש הממשלה, דווקא או ראתה הגברת מאיר חובה להיפרד מהמלך חוסיין תוך מתן הבטחות שלא היא תוכל למלא.

על כן חובה עלינו לשאול: מי הסמיך את ראש הממשלה הפורשת לקיים בימי כהונתה האחרונים מכ"ר רות "סוף העונה" של חלקים מארץ ישראל? על דעת איוו ממשלה ואיוו החלטה ראתה לנכון, בטרם תפרוש, להציע כמחווה את יריחו לשליט הערבי? או שמא המשיכה ראש הממשלה לשעבר במגעים החשאיים והאישיים עם חוסיין מתוך תיאום עם ראש הממשלה החדש ובידיעתו? איוו ערך בכלל יש לכל משא-ומתן רשמי אם בטרם התחיל כבר נתונה מראש הסכמתה של ישראל לויתורים מרחיקי לכת, וזאת כאשר הצד השני אינו מוכן כלל לדון בשאלת השלום?

חומרה מיוחדת נודעת, דווקא בימים אלה, למשא-ומתן המתנהל למעשה עם ירדן נוכח הנתונים המדיניים והצבאיים הצמודים לו. בעוד ממשלת ישראל שולחת את שר החוץ לגבש הסדרים על עתיד יהודה ושומרון הולכים איומי המלחמה של כל הארצות הערביות ומקב"ל לים ממדים מעשיים. ראש הממשלה, שר הבטחון

היור"ב. צ. קשת:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לסעיף ד' בסדר-היום: הצעות דחופות לסדר-היום. רשות הדיבור לחבריה-הכנסת אהוד אולמרט, להצעתו לסדר-היום בנושא: הפירסומים על הצעות בדבר עתיד יהודה ושומרון.

אהוד אולמרט (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, במשך שבע השנים האחרונות, מאז תום מלחמת ששת הימים, עמדה שאלת עתיד יהודה ושומרון במוקד חיינו הציבוריים. שבע שנים חלפו מאז אוחדה ארץ-ישראל ושטחי מולדת שוחררו ושוב להיות בחזקתו של העם היהודי. עתה, בתום שבע שנים אלו, חוזר הוויכוח לנקודות-המוצא שלו.

אדוני ראש הממשלה, בטרם נדון במשא-ומתן עם ירדן, זה שכבר התקיים וזה שעתידי להתקיים, חובה לומר מלים מספר על מהותה והיקפה של הבעיה שהיא נושא למשא-ומתן זה. הוויכוח על יהודה ושומרון איננו מסוג הוויכוחים הרגילים המלווים את חיינו הציבוריים. איננו עוסקים כאן בשטחים זרים ולא בקלפים למיקוח. אנו עוסקים בשאלה שהיא בנפשו של העם היהודי, בבסיס קיומו, בזכותו הטבעית לקיים את ריבונותו על ארצו. כל דיון, כל הצעה, כל פתרון, אם הם מגותקים מהכרה יהודית וציונית זו, מחשבים את הבסיס היחיד האמיתי שבמסגרתו היה וקיימת מדינת ישראל. על כן, בראש וראשונה, אין זה ויכוח בינינו לבין ארץ זרה כלשהי, בין עוינת ואויבת ובין ידידותית. זוהי שאלה שרק העם היהודי יכול להשיב עליה ורק בתשובה אחת.

זה היה הבסיס לתביעת הליכוד ולהסכמת הממשלה להביא שאלה זו להכרעתו של העם בטרם תנקוט ממשלת ישראל יזמה כלשהי הכרוכה בהתחייבות למסירת יהודה ושומרון לידי גורמים זרים. בהודעתה מיום 21 ליולי האומרת: "השלום יושת על קיום שתי מדינות עצמאיות בלבד, ישראל ובירתה ירושלים המאוחדת ומדינה ערבית פלשתינאית ממזרח לישראל, בגבולות שייקבעו במשא-ומתן בין ישראל לירדן. במדינה זו תבוא לכלל ביטוי הזהות העצמית של הירדנים והפלשתינאים תוך שלום ושכנות טובה עם ישראל" — בהודעה זו נסוגה ממשלת ישראל, למעשה, מהתחייבות זו. שכן מה טעם, אדוני היושב-ראש, בהכרעת העם לאחר שההתחייבויות גובשו, ההסדרים הוצעו והנכונות קיימה, וכל אשר עליו לעשות הוא להכריע בין שתי ברירות מלאכותיות: חלוקת הארץ מזה או מלחמה כוללת מזה. החלטת ממשלת ישראל ויישומה המעשי באמצעות שר החוץ בווישניגטון, בימים אלה ממש, כמוה כצעד המעשי הראשון לנסיגה בפועל, נסיגה נפשית ורוחנית ובמקביל לה ראשית הנסיגה המעשית.

אולם לא יהיה זה מדויק לייחס לשר החוץ את ניהול כל המשא-ומתן בצעמו. בימים האחרונים התברר, אדוני ראש הממשלה, על חידוש שאין כדוגמתו בהיסטוריה הדיפלומאטית של מדינה מתוקנת כלשהי. על-פי ידיעות שטרם הוכחו הכחשה מלאה ראתה ראש הממשלה לשעבר, הגברת גולדה מאיר, לנכון להיפגש עם המלך חוסיין, בימים האחרונים לכהונתה,

הבאה, ולזו שלאחריה, באשר דינאמיקת הנסיגה היש-ראלית תהיה תמיד המוצא היחידי והאלטרנטיבה ממול היא איום במלחמה.

אדוני היושב-ראש, הברירה העומדת לפני כל משא ומתן, ובמיוחד לפני משא-ומתן עם ירדן, איננה בין שלום לבין מלחמה, בין הסדר לבין סכנת מלחמה; הברירה האכזרית היא בין איומי מלחמה מזה ובין התקפות מדיניות מזה, באשר במעגל-קסמים בלתי-נמנע תהיה ההתקפות המעשית הראשונה מגוף לאיומי המלחמה בשלב הבא ושוב לנסיגה — וכך ללא מעצור וללא הגבלה. אותו הגיון עצמו המכתיב היום ריצה מבוהלת למשא-ומתן עם ירדן, המשמשת בעצם רק שלט אלגאנטי יותר, על דעת ארצות ערב כולן, לאירגוני הרצח והחבלה — הוא שיכתוב גם בעתיד, מול איומי מלחמה, נסיגות נוספות. הדרך להתמודד עם איומים אלה איננה ומעולם לא היתה הדרך של ויתורים חד-צדדיים של ישראל על אותם חבלי ארץ שהם בסיס לעצם קיומנו.

שום ממשלה בישראל, אדוני ראש הממשלה, וודאי לא זו שאתה מתכבד לעמוד בראשה, לא קיבלה סמכות להעמיד לפני העם, כמוצא אחרון של חוסר ברירה, ויתור על יהודה ושומרון. זוהי שאלה שרק העם כולו, בדרך של משאל או בחירות, מוסמך לפסוק בה; ובטרם תמשיך בקביעת עובדות העלוות להיות הרוח-אסון חובתה לבוא אליו ולקבל את הכרעתו.

על כך מבקשת סיעת הליכוד לקיים דיון דחוף בכנסת.

היו"ר ב. צ. קשת :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מאיר פעיל, להצעתו לסדר-היום באותו נושא.

מאיר פעיל (מוקד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני בא להעלות על סדר-היום של הכנסת את עניין המגעים אשר התקיימו, על-פי הפירסומים באמצעי התקשורת האמרי-קאניים, בין ממשלת ישראל — כנראה, הממשלה הקר-דמת ערב סיום כהונתה — ובין ממשלתו של המלך חוסיין. אני מקווה כי אכן התקיימה פגישה כזו בין ראש ממשלת ישראל ושר הבטחון דאז ובין המלך חוסיין וחלק משריו.

מדינת ירדן היא אחד מיריבינו המדיניים והצבאיים ויש טעם להיפגש עם מנהיגיה כדי לנסות להסדיר את הסיכסוך שבנינו בדרכים דיפלומאטיות, במשא-ומתן, בתקווה להגיע לפשרה מכובדת ומקובלת על כל הצדדים המעורבים בסיכסוך, ובמקום להפעיל רק את אמצעי המלחמה בקלות רבה מדי. אולם משנתפרסם דבר קיום השיחות והודלף תכנון מן הראוי לקום ולהקשות מספר קושיות המפנות אל ממשלתנו הנוכחית, באשר היא היא המכהנת עכשיו בכוח הסמכות:

א. מדוע לא תשתתף בפגישות כאלה, באיזו דרך שהיא, גם נציגות פלשתינית? ואולי גם מנהיגים ערביים מהשטחים המוחזקים, ואולי אף נציגות מורכבת יותר?

נרעון פת (הליכוד):
אין מקום באוטובוס.

והרמטכ"ל הרבו בשבועיים האחרונים להתריע על סכנת המלחמה הקרבה, שר הבטחון אף טרח לגלות כי על-פי ידיעות המצויות בידי ישראל תיתכן מלחמה תוך חודשים ספורים: סוריה מלאה נשק ומצוידת בחיל אוויר מחודש וטילים רבי-עוצמה, וירדן חזרה לשקול באופן מעשי את האופציה הצבאית תוך שיתוף פעולה גובר והולך עם סוריה במסגרת החזית המזרחית. מצרים וסוריה כאחת מפירות את הסכמי הפרדת הכוחות ואינן נוקטות אותם צעדים המתחייבים מההסכם, צעדים שהיה בהם כדי לגלות מגמה של מיתון בעמדותיהן של מצרים וסוריה אילו רצו בכך. לידיעות אלה מצטרפות ההודעות על עמדתה של ממשלת מצרים לגבי עתיד יהודה ושומרון. בעוד ממשלת ישראל מכריזה כי לא תנהל כל מגעים עם אש"פ חזרות כל מדינות האזור, ולאחרונה גם מצרים, ומודיעות כי שום שטח משטחי יהודה ושומרון לא יוחזר למלך חוסיין כי אם לאש"פ בלבד. ביטוי לגישה זו יש גם במחלוקת פנימית עמוקה בין גורמים שונים בתוך ממשלת ירדן עצמה.

בנתונים אלה, אדוני היושב-ראש, עם מי למעשה מנהלת ממשלת ישראל את המשא-ומתן על עתיד יהודה ושומרון? החלטתה של הממשלה אומרת כי לא יתנהל משא-ומתן עם אירגוני הרצח, אולם בפועל כל המדינות הערביות רואות באש"פ את הגורם היחידי הזכאי לתבוע את חזקת יהודה ושומרון מידי ישראל. האם פירוש של דבר כי המשא-ומתן עם נציגיה הרשמיים של ירדן אינו אלא כיסוי למסירת יהודה ושומרון, בשלב הבא, ליד אירגוני הרצח? האם אין זאת ראשית הדרך לקראת יצירתה של מדינה שלישית בין ישראל לירדן, מדינה אשר עצם כינונה, לדעת כל דוברי הממ-שלה המוסמכים, עלול לאיים על קיומה ובטחונה של מדינת ישראל?

אדוני ראש הממשלה, על מה מנהלת ממשלת ישראל משא-ומתן בימים אלה? על שלום? — בשום פנים ואופן לא. שום מדינה ערבית, ודאי שלא ירדן, אינה מעלה על דעתה לדבר בכלל על הסדרי שלום עם מדינת ישראל. עתה הולך ומתברר כי אפילו ארצות-הברית, האמורה לנהל את התיווך בין הצדדים, אינה רואה לנכון להעמיד את השלום ומהותו כנקודת-מוצא לכל בירור על הסדר אפשרי. האם על הסדר כולל? — גם כן לא. לא בגלל סירובה של ממשלת ישראל, כי אם נוכח עמדתה הנחרצת של ירדן לא לחרוג ממתכונת ההסדרים שהושגו עם מצרים וסוריה.

על הפרדת כוחות — עתה הולך ומתברר כי בלהיטות הישראלית נדחתה לעמדה שממשלת ישראל הסתייגה ממנה באופן עקבי במשך זמן רב: דיונים על הסדר שהוא בפועל הפרדת כוחות עם ירדן, מה משמ-עותה של הפרדת כוחות זו שעליה אמר שר הבטחון לפני ימים אחדים: "הפרדת כוחות בירדן — שתביא לכניסת או"ם, לחזית המבחלים וסגירת השערים הפתו-חים — לא תפתור את הבעיות, אלא תחמיר אותן". הפרדת כוחות פירושה המעשי הוא נסיגה מבוהלת ללא שלום ומתן הזדמנות לאירגוני המבחלים לחזור לאזור-רים שמהם ניתן יהיה לאיים איום מוחשי על אזוריה המאוכלסים של מדינת ישראל ולהפוך את החיים במדינה לבלתי-נסבלים.

אולם הפרדת כוחות זו, יהיו תנאיה אשר יהיו, תהיה תמיד, מטבע הדברים, רק השלב הראשון להפרדה

מאיר פעיל (מוקד):

מדוע צריכים אנו להתעלם מבעיה זו שהיא ללא ספק אחד משרשי הראש והעלנה של הטיכסוך הערבי—ישראלי, סיכסוך שחייבים למצוא לו אפיק של פתרון מדיני, מוסכם בדרכי פשרה?

ב. מה משמע הרעיון שהציעו נציגינו למלך חוסיין — הרעיון שיינתן לו ממשל אורחי ברוב שטחי הגדה? האם ניסו נציגינו למכור לחוסיין את רעיון-הנפל, מבית-מדרשו של שר הבטחון לשעבר שגרס כי אנו נשלט ביהודה ובשומרון, ואילו תושביהם הערביים יהיו אזרחי ירדן? כלומר: שמונה-מאות אלף ירדנים-פלסטינים האמורים להיות תושבי קבע, בישראל בעלי זכויות פוליטיות מוגבלות. אם זה נכון, אין פלא שהרעיון לא התקבל על דעת חוסיין. האם התקבל על דעת חוסיין?

ג. מה דעת ממשלת ישראל על תכנית ההפרדה של חוסיין שהוצעה על-ידינו לפני שנתיים-וחצי, במאסר 1972? חושבני כי תהא זו שגיאה לפסול תכנית זו על הסף. אפשר בהחלט לעיין בה, באשר יש בה אלמנטים שניתן להתקדם בהם אל פשרה מכובדת בינינו ובין ירדן מבלי להתעלם מהבעיה הפלשתינית.

ד. מדוע לא הוזכר עניין פירוז השטחים המוחזקים שיוחזרו, אם יוחזרו וכאשר יוחזרו? דומה כי פירוז הוא רעיון פוליטי הרבה יותר סביר מאשר ממשל אורחי, שהרי פירוז עניינו ממשל מדיני מלא, לבד מהזכות לקיים ולהפעיל צבא בשטחים.

ה. האם דובר גם על רצועת-עזה כחלק מהפרובלם מאטיקה הפלשתינית? ומדוע לא ידובר על כך? ומדוע לא תנוסח תכנית של שלבים בפנינו? — לאו דווקא להתחיל בהסכם ההפרדה עם ירדן, כי, לדעתי, שלבי הפנימי, לכשייקבעו, צריכים לאפשר לכוחותינו להימא בבקעת הירדן, תקופת זמן ניכרת, כאמצעי בטחון אסטרטגי, תוך השארת מסדרון כלשהו בין שתי הגדות. בעניין זה אני חסידה העקונוני של תכנית אלון.

יגאל הורביץ (הליכוד):

מה אמר חוסיין, ואם לא — למה לא אמר?

מאיר פעיל (מוקד):

ו. הגיע הזמן להבהיר גם את בעיית ירושלים. מה הן דרישות ירדן? האם יש מקום להגיע לפשרה מדינית תוך שמירת אחדותה של ירושלים? דומה כי הגיע הזמן להתמודד גם עם בעיה זו ולהיזכר כי גם דבר זה אינו חייב להיות בשמיים. לדעתי, רצוי שהציבור שלנו יתא מודע לבעיה ויעסוק בה. אין צורך להפתיעו בדיפלומאטיה חשאית.

ז. בעיני הדבר החשוב ביותר והעיקרי — מדוע נדבר רק על שטחים ופירוז? חשוב לדעת מהו המחיר הפוליטי שהצד השני חייב לשלם. מהו טיב היחסים שיווצרו תמורת פיגוי אפשרי ובכל שלב שלו — במגזר הצבאי, הדיפלומאטי, הכלכלי, המסחרי, התחבורתי, החברתי, התרבותי וכיוצא באלה. זה הדבר שיקבע את גורל המגעים המדיניים לכשלון או להצלחה והוא חשוב לא פחות מכל ההתדיינות על השטחים.

כמעט נדמה לך שאנו חיים בישראל בעולם הפוך: דווקא על נושאים שהשתיקה יפה להם נוהגים קברניטי המדינה בזמן האחרון —

מנחם בגין (הליכוד):

קברניטי המדינה.

חיים לנדאו (הליכוד):

קבר — זה מסוכן.

מאיר פעיל (מוקד):

אני מקבל את התיקון.

— דווקא על נושאים שהשתיקה יפה להם נוהגים בזמן האחרון קברניטי המדינה לדבר ולהתנבא בפומבי והם גורמים בכך נזק בל-ישוער למוראל הציבורי ולמע-מדה של ישראל בעולם: שר פלוני עוסק בפומבי במצו-קת המקלט; שר אלמוני מבטיח לנו מלחמה לפני תום השנה; שרים פלמונים ופקידים בכירים במשרדיהם מספרים מדי פעם על אמצעי לחימה חדשים שיש לאויבינו והם מכריזים שאף אנו חייבים לרכוש אמצעים מקבילים להם ואפילו מספרים לנו מה יש לנו ומה עוד מעט יהיה לנו. כוונות מלחמה ואירגון צבאות עושים בשיטתיות, בכשרון ובצניעה והשתיקה יפה לכל המע-שים הללו.

מהלכים דיפלומאטיים כדי לזוז התקרבות פולי-טית — מהלכים אלה ניתן לעשות בגלוי ואף לפרסם אותם תוך שימוש בטכנולוגיית אמצעי התקשורת של המחצית השנייה של המאה העשרים. מדוע לא נציע את הצעותינו העקרוניות בפומבי כדי לספק מוטיבאציה ליריבינו להגיע אל שולחן הדיונים? מדוע עלינו לנהל דווקא את מעט מגעי השלום שלנו בשיטת הדיפלומאטיה החשאית של המאה השמונה-עשרה והמאה התשע-עשרה? את הכוונות מלחמה יש לעשות ולהצניע; את הנכונות והיזמה הקונקרטית לתהליך של שיתוף שלום, אותה המערכה המדינית על השלום — אותה יש להבליט בפומבי ועליה אפשר ואפשר לקיים דיון בכנסת.

הי"ח ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לראש הממשלה, לחשובה.

ראש-הממשלה י. רבין:

כבוד היושבים-ראש, חברי הכנסת, ביום ב' הנחיתי את מזכיר הממשלה שהשתתף בישיבת יושבי-ראש הכנסת והסגנים שלא להתנגד להענקת דחיפות להצעה לסדר-היום, אך לאמיתו של דבר אינני רואה סיבה המצדיקה דחיפות, ודאי לא בהילות כלשהי, לדיון במליאת הכנסת לסדר-היום. הכנסת יכולה להיות סמו-כה ובטוחה כי בעת הנאותה תזווג הממשלה עצמה דיון במליאה.

ההצעות לסדר-היום נוגעות לשני עניינים: לעניין המשא-ומתן בין ישראל לאחת או יותר משכנותיה; ולעניין עמדותיה של ממשלת ישראל לקראת משא-ומתן אם וכאשר יתנהל. הייתי רוצה להבהיר בהכללה את מדיניותנו בנושאים אלה.

מדיניותה של ישראל אינה תלושה מן הנסיבות הממשיות שבכל תקופה ותקופה. אנו לומדים את הנסי-בות, עוקבים אחר השינויים ומשתדלים גם לראות את הנוכח ולהחליט על צעדינו בהתאם לכל אלה. אך יש חוט שני למדיניותנו — החתירה להשיג הסכמי שלום כתוצאה ממשא-ומתן עם כל אחת מהמדינות השכנות, וממלכת ירדן בכלל זה.

בראשית השבוע הבהרתי בישיבת הממשלה בראשי-פרקים את גישתנו המדינית עתה, והנה היא כדלקמן —

מקוים כי בהקשר זה יהיה גם משא-ומתן עם ירדן, ואנו הבהרנו כי אין לנו כל סיבה לדחות משא-ומתן זה עם ירדן. לא מכבר, לאחר הדיון בממשלה בנושא הפלשתינאי, חזרנו והבהרנו את הצורך במשא-ומתן עם ירדן, תוך שלילת משא-ומתן עם אירגוני טרור שמדיניותם היא הריסת ישראל.

שוב: בינתיים אין אנחנו שוקטים על השמרים אלא עושים כל הניתן, תוך כדי התעצמותנו, כדי לסלק מכשולים מן הדרך ולהסתייע בכל מי שנכון לסייע לנו להגיע אל מגעים והידברות במגמת השלום.

ההכנות במדינות ערב, ובראש ובראשונה בסוריה, לסיבוב חדש של מלחמה מחייבות אותנו להיערכות מתאימה. ובמקביל לא נחליש את מאמצינו להגיע למשא-ומתן שהרי משא-ומתן לשלום או להסדרים מדיניים יכול להועיל למניעת מלחמה.

חברי הכנסת, הגברת גולדה מאיר, ראש הממשלה לשעבר, הסמיכה את דובר משרד ראש הממשלה להכ"חיש את הידיעה על פגישתה עם מלך ירדן שנתפרסמה לאחרונה ברשת ה-ב.ב.סי. אין לי מה להוסיף על דברי הגברת מאיר. לא אבטל את זמנה של הכנסת על דיון בפרטי ידיעה שהוכחשה.

אני מקווה כי יבוא יום שבו יתפתח משא-ומתן על שלום בין ישראל לבין כל אחת משכנותיה, ללא תנאים מוקדמים. הדבר הזה עודנו בבחינת יעד שאנו חותרים להשיגו במאמצינו המדיניים. בטרם משא-ומתן כזה גת-אמץ להפיק את מירב התועלת האפשרית ממעמדים כמו ועידת זינבה, או משירותיו הטובים של הד"ר קיסניג'ר, ונשאף להחיש את בוא היום שבו לא תהיה סיבה להירתע או להימנע מדו-שיח דיפלומטי גלוי, שוטף וקבוע, כמקובל בין מדינות שכנות; ולא רק דו-שיח דיפלומטי, אלא גם יחסים הדדיים מגוונים, כראוי לעמים שכנים בגבולות פתוחים.

מכל מקום, אל יהיה לכנסת ספק: ישראל לא תחמצה ולא תתמיץ כל הזדמנות להגיע למגעים, ככל האפשר גלויים, ככל האפשר בלתי-אמצעיים, עם כל מדינה שכנה, ככל שהדבר ניתן. אנו לא נדחה גם הזדמנויות להגיע להידברות שאין עמה פירסום, אם הצד שכנגד ירצה בכך מטעמים אשר עמו, כדי להכין ולהכשיר את התנאים למשא-ומתן גלוי. תמיד, בין במגעים גלויים ובין במגעים כמוסים, נישאר נאמנים לסמכותנו ולגבולות סמכותנו, כראוי לממשלה במדינה דמוקרטית החייבת להקפיד על חובתה, על אחריותה ועל תחומי סמכותה.

מגעים מדיניים להשגת שלום עם מצרים, ירדן וסוריה לא יהיו בבחינת מסע-מירון על פני אוטוסטרא-דה ללא עיקולים ועיקופים. עתים יהיו אלה מגעים גלויים ועתים יהיו כמוסים לפי בקשתם של בני-שיחנו, או שליחים, או מתנדבים לשירותים טובים.

במהלכם של מגעים עולים גם רעיונות לבירור ולבדיקה. במקרים רבים מתפרסמים בעתונות ובאמצעי התקשורת "פרטים" שאין בהם אמת או שהוצאו מהק-שרם. בדרך כלל אין אנחנו נוהגים בשיטת ההכחשה בכל יום שני וחמישי, ואין כוונתנו לסטות ממנהגנו זה.

בטבעו של דבר שבנושא הישראלי-ירדני מועלים רעיונות ומחשבות בהקשרים שונים, איש איש כמיטב הכוונה, הדמיון, החזון והריאליזם אשר ניתן בהם.

אני מצטט: "ישראל אינה מעוניינת בהמשך מצב של לא-שלום. המדיניות הישראלית מעוניינת להחיש את המשא-ומתן על השלום, ללא תנאים מוקדמים, עם כל אחת ממדינות ערב. כל עוד לא מתנהל משא-ומתן על הסדר כולל וכל עוד לא ניתן להשיג הסכם שלום, נכונה ישראל להשיג הסדרים חלקיים אשר יקדמו את השלום. במדינות ערב, ובראש ובראשונה בסוריה, גוברות הכנות שיטתיות לחידושה של המלחמה. ישראל אינה רשאית להתעלם מעובדה מסוכנת זאת. ישראל בוטחת בכוחה, אך מחובתה להיערך בקצב מואץ כנגד הסכנה הכפויה עליה. בד בבד עם ההיערכות כנגד סכנת התוקפנות תימשך פעילותה המדינית המכוונת להשיג התקדמות מהפסקת אש והפרדת-כוחות אל השלום. ישראל תוסיף להקפיד על קיום הסדרי הפסקת-האש והסכמי הפרדת-הכוחות על בסיס של הדדיות. קיומם של הסדרים אלה כלשונם וזכרונם חיוני למניעת התחדשות האש. הסכמי הפרדת-הכוחות לא נועדו להיות מצב של קבע אלא הוגדרו, כמוסכם, כצעד ראשון לקראת השלום. הסכמים אלה יכולים להיות צעד לקראת שלום אם כל הגורמים הנוגעים בדבר יפעלו במגמה זו בעקביות. ישראל נכונה לכך בכל לב". גמר ציטוט.

כאמור, מדיניותנו היא חתירה לשלום כתוצאה ממשא-ומתן. בדברי של משא-ומתן אני מתכוון להידב-רות בלתי-אמצעית עם כל אחת מהמדינות השכנות, ללא תנאים מוקדמים, באורח גלוי, כשווים עם שווים, בכבוד, לא כמנצחים עם מנוצחים. אנו מצדנו לא נזנח שום אפשרות לדון עם שכנינו. על שלום או גם על הסדרי ביניים. אנו לא נציג תנאים מוקדמים, כשם שלא נסכים לתת מראש כל התחייבויות בנושאים החייבים להתברר במשא-ומתן.

הנכונות למשא-ומתן היא יסוד מוסד של מדיניותנו: משא-ומתן הדדי, לא כתכתיב, לא בבחינת "כזה ראה וקדש", חתירה להסכם, ללא כפייה, לפיכך אמרנו מרצוננו, מהכרתנו, כי כוונתנו להתקדם אל השלום תוך נכונות לפשרה טריטוריאלית. אני חוזר ואומר במפורש: חתירה לגבולות בני-הגנה תוך נכונות לפשרה טריטוריאלית הם מסימני ההיכר העיקריים של מדיניותנו. אין כל סיבה לטשטש את הדבר או להתבייש בכך. הבהרנו כי התביעה הערבית, שנחזור אל קווי ה-4 ביוני 1967 אינה מקובלת עלינו. דחינו תביעה אולטימא-טיבית זו מצד שליטי ערב. ממשלת ישראל לא הציגה מפה כלשהי למדינות ערב אלא הזמנה למשא-ומתן ללא תנאים מוקדמים.

ממשלה זו מצווה להגן על הקווים שאנו מחזיקים בהם עתה, והיא תיאבק להשגת גבולות בני-הגנה במסגרת הסכמי שלום. במגמה זו הננו פועלים על דעת העם, על דעת הכנסת, במלוא הכרת חובתנו ובהתאם למצפוננו. אנו פועלים במלוא סמכותנו ואיננו חורגים מעבר לסמכות זו. אנו יודעים את חובתנו ואת סמכותנו, וזוקה על הכנסת שגם היא תעמוד על המשמר שלא תתרחש חלילה חריגה מסמכות. אנו רוצים בשלום עם ירדן, וככל שנראה מוצדק להמליץ על הסכם שיש עמו ויתור על שטחים מיהודה ושומרון — נגד ונשאל את העם בבחירות, כפי שהבטחנו לכנסת, כאשר חברי ממשלה זו נשבעו אמונים וקיבלו את אמונה של הכנסת.

חברי הכנסת, אנו עומדים לפני דיונים בהמשך להסדרי הפרדת-הכוחות, בהקשר של ועידת זינבה. אנו

זלמן שובל (הליכוד):

על מה דיבר בושינגטון? האם מתכוונת הממשלה הזאת להעמיד את העם לפני עובדה? שמעתי את דברי ראש הממשלה. האם מעלה ראש הממשלה על דעתו שלאחר שיעשו הסכמים בפרטי פרטים תבוא הממשלה לציבור ותגיד: תהיינה בחירות? ואם תוצאות הבחירות תהיינה כאלה או אחרות, יבואו ויאמרו: נפר הסכמים שממשלת ישראל חתמה עליהם והסכימה להם?

הרמזים מושינגטון והרמזים מקהיר אינם לוטים בערפל. הם ברורים ביותר. בקהיר אמרים דברים ברורים: הם לא יסכימו שהגדה המערבית תוחזר לירדן אלא רק לעראפאת. ודברים לא פחות ברורים נשמעים בושינגטון: תחילה תמסור ישראל את יהודה ושומרון לחוסיין, ואחרי-כך ימסור חוסיין את יהודה ושומרון לעראפאת. וכמובן, רוצים שנותן על השלום, על מושג השלום ועל דרישה לשלום, ונהיה "גמישים", כאילו יש איוה הבדל בין שתי האלטרנאטיבות — חוסיין או עראפאת.

רבתי, יש מידה רבה של הטעיה כאשר מתארים את הממשלה כמי שמוכנה לקבל פשרה למען שלום, ואת האופוזיציה מתארים ככופה נוקשה הדוחה אפשרות כזאת, אינני מכיר אנשים רבים גם בליכוד שאינם מוכנים לפשרות לשם השגת שלום אמתי. אבל על מה מדובר? מדובר על פשרה או על ויתור חד-צדדי כמעט מוחלט? רק השבוע אמר שר ההסברה כי מה שרוצים הערבים איננה פשרה טריטוריאלית ואף לא פתרון בעיית הפליטים. הם רוצים את הרס ישראל. אני מסכים עם דבריו אלה של שר ההסברה. אם אלה הדברים של שר בממשלה, איפה המסקנות של הממשלה?

יכולות להיות גישות שונות לגבי עתיד יהודה ושומרון. יש גישות שונות בציבור, במפלגות, בבית הזה. יש נוסחות שונות ויש אפשרויות שונות — קאנדיטונים, שלטון-ביט ואפשרויות אחרות. אבל נדמה לי שלגבי שלוש נקודות לא יכולים להיות חילוקי דעות: האחת — צה"ל חייב לשבת בכל המקומות החיוניים לבטחון המדינה; השנייה — לא יופר השילוב הכלכלי ההדוק והפורי בין כל אזורי ארץ-ישראל; השלישית — יהודים יוכלו להתיישב באופן חפשי, ללא מגבלות גיאוגרפיות, בכל אזורי יהודה ושומרון, בתנאי, כמובן, שלא ינושלו תושבים ערבים מזכויותיהם.

מי שבאמת רוצה פשרה — לא כניעה ואסון אלא פשרה — חייב לרצות מאקסימום של עובדות קיימות ביהודה ובשומרון, אחרת לא תהיה פשרה. איננו רוצים להכריח אף אחד מהתושבים הערביים שם לקבל אורחות ישראליות. לא ירצו לקבל אורחות ישראליות — לא יקבלו. יהיו אזורים של ירדן או של כל מדינה אחרת. זכויות מלאות תהיינה להם.

חברי הכנסת, יותר קל לשנות עובדות דמוגרפיות מאשר עובדות גיאוגרפיות. דברים כאלה אינם ניתנים לשינוי כל שני וחמישי.

הסרת הנושא היום מסדר-היום של הכנסת יש בה זילזול בכנסת ובציבור אף יחד. אני מציע להעביר את הנושא לוועדה.

הי"ר ב. צ. קשת :

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה. תחילה נצביע על ההצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת אולמרט. לפנינו

מעטים הנושאים המדיניים הנתונים בהיבטים שונים ומגוונים כמו נושא יהודה ושומרון בהקשר הישראלי-ירדני: ההיבט ההיסטורי, ירושלים, התנחלות, ההיבט הבטחוני-האסטרטגי, הבעיה הפלשתינאית, הפרדה טריטוריאלית או הפרדה "פונקציונלית", וכן גווי גווי של הצעות מהצעות שונות.

ממקורות ירדניים נתפרסם לאחרונה כי ירדן מציעה הסכם הפרדת-כוחות שעיקרו נסיגת צה"ל כ-19 ק"מ למערב הירדן לכל אורך בקעת הירדן. על הצעה זו שמענו גם מארצות-הברית. כבר אמרתי ברבים כי הצעה זו אינה נראית לנו, ואם תהיינה הצעות אחרות נבחר אותן. עד כה לא קיבלה ממשלת ישראל הצעות אחרות, לא קבעה דגם מפורט להסכם שלום או לכל הסדר אחר בינינו ובין ירדן.

מכאן שאינני רואה תועלת לדון במליאת הכנסת בהצעות היפותטיות מפורטות. דיונים פומביים בטרם-עת עלולים להיות חסרי טעם ואף מזיקים.

הכנסת יכולה להיות סמוכה ובטוחה: כל משא-ומתן אשר תנהל ויתנהל על-ידי הממשלה בערך וייערך בהתאם לקווי היסוד של מדיניות הממשלה והודעותיה שאושרו בכנסת ובאלא לחרוג מסמכויותיה.

אני מציע לכנסת להסיר מסדר-היום את ההצעות שהועלו היום על-ידי חברי הכנסת.

הי"ר ב. צ. קשת :

רשות הדיבור לחברי-הכנסת שובל, להצעה נוספת.

זלמן שובל (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. אני רוצה להציע להעביר את הצעתו של חברי-הכנסת אולמרט לוועדה. אני מבין שלא במקרה עבר ראש הממשלה בקלילות, באלגאנטיות, על עניין הפגישת. אני מסכים שזה איננו העניין העיקרי. הדבר העיקרי הוא הנושא העומד לפנינו היום, ולא מה שקרה לפני חודש-חודשיים. ואותו, אדוני היושב-ראש, מעניין מה דובר ומה סוכם בביקור האומלל — ואני אומר "אומלל" — של שר החוץ מר אלון בושינגטון.

גרעון פת (הליכוד):

האומלל והמפורסם.

זלמן שובל (הליכוד):

אמנם הוא כבר הודיע שהצליח מאוד ושהוא "הביא דברים בכיס". אבל אנחנו שמענו דבר צורם ביותר. שמענו ב.נ.בי.ס. דבריו של שר החוץ שבהם הוא סותר את דברי ראש הממשלה, את דברי שר הבטחון ואת דברי שר ההסברה. והיום, למען האמת, שמענו את דברי ראש הממשלה שסותר את דברי שר החוץ שלו. כיצד צריך העולם להגיב גם על האזהרות שלנו וגם על הדברים שאנו אומרים כלפי עצמנו?

אני מבין ששר החוץ "מכר" בארצות-הברית את "תכנית אלון", התכנית הנושאת את שמו ושהוא מזוהה אתה. איש לא "קנה" אותה, אבל הוא ניסה "למכור אותה". רבותי חברי הכנסת, האם ממשלת ישראל הסמיכה את שר החוץ להציג את "תכנית אלון" כתכניתה של ממשלת ישראל, או שלא הסמיכה אותה?

יצחק בן-אהרן (המערך):

הוא נסע "מטעם האופוזיציה"...

היו"ר ב. צ. קשת:
אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הנושא לוועדה.

הצבעה

— 44	לועדה	בעד ההצעה להעביר את הנושא
— 57	נגד	

ההצעה להעביר את הנושא לוועדה לא נתקבלה.

היו"ר ב. צ. קשת:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה על ההצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת פעיל. חברי-הכנסת פעיל הציע לכלול את הנושא בסדר-היום. ראש-הממשלה הציע שלא לכלול את הנושא בסדר-היום. אני מעמיד להצבעה שתי הצעות אלו זו מול זו.

הצבעה

— 1	היום של הכנסת	בעד ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת
— רוב	בסדר-היום של הכנסת	בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת
— 3	נמנעים	

ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

2. מעמדה של ירושלים כבירת ישראל

אדוני היושב-ראש, אינני חושש למקומה של ירושלים בלבותינו, אולם אינני מזלזל גם במה שיאמרו או יחשבו הגויים. נכון, תל-אביב היא עדיין עיר הראשה בישראל, מרכז כלכלי, מרכז תרבותי ופוליטי חשוב. אך מצב זה אינו מיוחד ובלעדי לישראל. ממש-לות ארצות-הברית, שווייץ, ברזיל, אוסטרליה והודו יושבות ופועלות בווינגטון, ברזיליה, ברן, קנברה וניידלהי. היעלה בדעתן לקיים ישיבות בסוף השבוע או בראשיתו בניו-יורק, ציריך, סן-פאולו, סידני או בומביי, אם כי אין עוררין על כך שערים אלה הן גדולות וחשובות, מהרבה בחינות, מערי הבירה באותן מדינות? מה לנו כי גלן על ממשלות ארצות-הברית, שווייץ, אנגליה או פילנד המסרבות להעתיק שגרירות יותיהן מתל-אביב לירושלים בעוד ממשלתנו מעתיקה ישיבותיה לתל-אביב?

אין לי ספק שהרוב המכריע בבית הזה מודהה לחלוטין עם ירושלים האחת, המאוחדת, בירת ישראל. עם זאת אל לנו לעשות דברים העלולים להתפרש כתהליך סחיפה, ולו כאפס קצה, אף בעמדה מוסכמת זו. מדי שנה מסיימים הצנחנים את סדרת אימוניהם בכנס יפה ב"בנייני האומה" שבירושלים בהשתתפות שרים ומפקדים בכירים. מדוע הועתק השנה כנס זה ל"היכל התרבות" שבתל-אביב? דווקא השנה? ולתל-אביב? היתיי מבין את הסמליות שבהעתקתו לאתר כמו מצדה, הורקניה, יודפת או סרטבא. אבל תל-אביב? לשם מה נספק תחמושת לקריין "קול קהיר" המדבר על "ממשלת תל-אביב"? ואם בסחיפה עסקינן — עד מתי

שתי הצעות: הצעת חברי-הכנסת אולמרט לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת, והצעתו של ראש הממשלה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת. (קריאה: להסיר את ההצעה מסדר-היום.)

חברי הכנסת, אנא אל תעשו לי תיקונים לשוניים; אני חוזר: הצעת חברי-הכנסת אולמרט לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת, והצעת ראש הממשלה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת. אני מעמיד להצבעה שתי הצעות זו מול זו.

הצבעה

— 43	בסדר-היום של הכנסת	בעד ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת
— 56	בסדר-היום של הכנסת	בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

היו"ר ב. צ. קשת:

הכנסת החליטה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום.

חברי-הכנסת אולמרט, האם אתם מסכים להצעתו של חברי-הכנסת שובל להעביר את הנושא לוועדה?

אהוד אולמרט (הליכוד):
כן.

היו"ר ב. צ. קשת:

חברי הכנסת, נעבור להצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת אברהם כץ: מעמדה של ירושלים כבירת ישראל. רשות הדיבור לחברי-הכנסת כץ.

אברהם כץ (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, צר לי שעלי לריב את ריבה של ירושלים. לא מפני שחושש אני שמישהו כאן ועתה רוצה לפגוע בכבודה או במעמדה אלא מפני שלא תמיד הכוונה והמעשה תואמים זה את זה. ראוייה ירושלים שלא רק ידברו בכבודה אלא אף יפעלו למענה. הופתעתי ונדהמתי כשקראתי על דבר התכנסות ממשלת ישראל בתל-אביב. הממשלה מאמצת ומפעילה סדרי עבודה חדשים, יעילים. טוב יופה, אבל מדוע בתל-אביב? האם אקלימה נעים יותר? האם גופה מרהיב יותר?

מה לא עשינו למען כונן את בירת ישראל בירושלים? די אם אביא לפניכם את דברי דוד בן-גוריון, ראש הממשלה הראשון, בישיבה ה-96 של הכנסת הראשונה, שנתקיימה בתל-אביב ב-13 בדצמבר 1949: "מאז כינון הממשלה הזמנית העמדנו הדאגה לשלומה, בטחונה וחיוזוקה הכלכלי של ירושלים במרכז דאגותינו. בסערת המלחמה, כשירושלים היתה נתונה במצור, היינו נאלצים לקבוע זמנית מושב הממשלה בקריה על-יד תל-אביב, אולם למדינת ישראל היתה ותהיה רק בירה אחת — ירושלים הנצחית. כך היה הדבר מלפני שלושת אלפים שנה וכך זה יהיה, כפי שאנו מאמינים, עד סוף כל הדורות."

חוברת כ"ח, ישיבה פ"ג
— הצעות לסדר-היום (כץ, אברמוב, בגין, רבין) —

ראשי-הממשלה י. רבין :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הממשלה קיימה ותקיים את ישיבותיה הקבועות במקום מושבה בירושלים, בירת ישראל. רק במקרים חריגים התקיימו בעבר ותתקיימנה בעתיד ישיבות מחוץ לירושלים. כך נהגו כל ממשלות ישראל מאז 1948.

אני מבקש מהמזכיר שיסתפק בהודעה זו ויסכים לאי-העלאת הנושא על סדר-היום.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

חברי-הכנסת כץ, לפי תקנה 71 לכבד רשאי אתה, אם רצונך בכך, לחזור בך מהצעתך. האם אתה מסכים לחזור בך מהצעתך?

אברהם כץ (הליכוד):

לאור הודעת ראש הממשלה שרק במקרים חריגים בלבד תתקיימנה ישיבות ממשלה מחוץ לבירת ישראל אני נענה לבקשה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

תודה, סיימנו נושא זה.

תוקפה התכנית להקים את בניין המשרדים למשרד החקלאות, שרוב מחלקותיו בתל-אביב, למשרד השיכון ולמע"ץ בשייך-ג'רה שבירושלים? ומדוע מקיימים הש"רם כל כך הרבה לשכות בתל-אביב? המרחק בין תל-אביב וירושלים אינו יותר גדול מאשר בין אמסטרדם להאג, ואין כל לשכות שרים באמסטרדם. עם כל ההערכה לנוחיותם של הפונים, המבקרים, המשלחות — יעלו נא ללשכות השרים בירושלים.

אדוני ראש הממשלה, בהעלאת הצעה דחופה זו על-סדר יומה של הכנסת מבקש אני לדעת מה עמדתך המעשית לגבי עתיד מושב הממשלה בפעולותיה ובישיבותיה. אשמח אם תרגיעני בהודעה חד-משמעית. בשנת תש"ח לחמנו שנינו באותה חטיבה הנושאת שמה של עיר זו, "הראל". אתה כמפקד בכיר, אני כחבלן זוטרי. שנינו לחמנו וחלמנו על ירושלים כבירת ישראל. החלום נתגשם. הבה לא נערער.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לראש הממשלה, לתשובה.

3. הצורך בקיום דיון מדיני-בטחוני בכנסת

היו"ר ש. ז. אברמוב:

אנו עוברים להצעה לסדר-היום שהוגשה על-ידי חברי-הכנסת בגין: הצורך בקיום דיון מדיני-בטחוני בכנסת. רשות הדיבור לחברי-הכנסת בגין.

מנחם בגין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, יסלח לי, אני מבין שהמשיב הוא לא ראש הממשלה אלא שר הבטחון. אבקש איפוא להודיע לשר הבטחון שפתחתי בדברי כדי שידע מה להשיב. אני מוכן להמתין רגע.

אדוני היושב-ראש, רבותי ומורי חברי הכנסת, אתחיל בסוף, והוא העיקר. ראש הממשלה חייב, לכל המאוחר בשבוע הבא, לפני צאת הכנסת לפגרה, למסור הודעה לבית על המצב המדיני והבטחוני ולאפשר לכנסת לקיים דיון מלא על נושא חשוב זה. בשבועות האחרונים נמסרו הודעות מפי דוברי ממשלה רבים, ומספר ההודעות רב ביותר. על אילו נושאים? הנושאים נוגעים לעתידה של האומה; לסוגיית המלחמה והשלום; לשעת חירום; לארץ-ישראל; ליהודה ושומרון. ובכן, דיברו ראש הממשלה, שר הבטחון, שר החוץ, הרמטכ"ל, ההודעות נמסרו בארוחות צהריים עם אורחים מחו"ל, בפני עתונאים, בפני סטודנטים. כל הכבוד לפורומים האלה. אני טוען, אדוני היושב-ראש, שהפורום המתאים שלפניו צריכה הממשלה למסור הודעה מפורטת, מדויקת, אמיתית על המצב הבטחוני והמדיני — הוא פה.

אביא דוגמה לגבי מלחמה: בשבועות האחרונים שמענו אזהרות בלתי-פוסקות שהמלחמה קרבה. המדובר הוא לא באיום סתמי אלא בתאריכים. שר הבטחון, למשל, הודיע שלפי דעתו ולפי ידיעות מוסמכות של-רשותו עלולה המלחמה לפרוץ בעוד שנים-עשר חודשים, בעוד תשעה חודשים, ואולי אפילו בעוד שישה חודשים; הרמטכ"ל אמר בפומבי שהחודשים אוקטובר-נובמבר מעוררים אצלו דאגה מבחינת אפשרות של חידוש האש; וכך דוברי ממשלה אחרים.

אני מבקש לדעת: כאשר ממשלה מביאה בחשבון

מלחמה, עם כל האמיים הקשורים במושג זה, מדוע אין היא מוסרת על כך הודעה בכנסת? באיו מדינה בעלת משטר פארלאמנטארי היתה ממשלה מעיזה לדבר על כך מעל כל במה — זולת הבמה אשר בבית הנבחרים?

השאלה הנוספת היא: אם זה נכון שנשקפת סכנה של מלחמה בעתיד הקרוב, אולי בעוד שלושה חודשים, או במשך השנה הקרובה, מה הן המסקנות, מה מציעה ממשלה זו לעם לעשות? אם הסכנה היא כל-כך מוחשית וכל-כך קרובה — לכל הדעות דרושה איוו היערכות לקראתה. והנה כי כן, חדשים לבקרים אומרים לעם: ייתכן שהמלחמה תפרוץ בקרוב. אך אין שום מסקנות.

שמעתי שעושים מאמץ לחזק את הצבא, להתבצר. כל הכבוד לאמצעים האלה, בוודאי שהם דרושים. אך זה הכל? והיכן העם? קראתי שיש מקלטים, במקרה הטוב ביותר, למחצית האוכלוסייה. אבקש לשאול: מה בנוגע למחצית השנייה של האוכלוסייה? לא פחות ולא יותר, צפויה מלחמה והממשלה קובעת שאין מקלטים לקרוב לשני מיליוני אזרחים במדינה המוקפת אויבים והמאויימת בחידוש האש ובהתקפות מכלים שונים.

לאחרונה שמענו מניו-יורק, או מווינגטון, הודעה של שר החוץ שמלחמה כזו איננה צפויה בעתיד הנראה לעין. איך יבין העם את ההודעות הסותרות האלה? יש אומרים שהסתירות באות בלבול את האויב. אני מזהיר מפני אשליה זו. ההודעות הללו לא תבלבלנה שום אויב; לו יש תכניות משלו, דרכים משלו ותביעות משלו. אבל ההודעות האלה עלולות בלבול את עם ישראל עצמו. זוהי האמת. ומשום כך טבעית הקריאה: ראש הממשלה, בשבוע הבא, עלה נא על במה זו ומסור לעם ישראל על-ידי הכנסת מהו, לפי דעתך ודעת הממשלה שאתה עומד בראשה, המצב מבחינת הסכנה של פרוץ מלחמה. אם סכנה כזו קיימת — לא לפי דברי שר החוץ, אלא לפי דברייך, או לפי דברי שר הבטחון, או דברי הרמטכ"ל — אמור לעם איך להיערך, מה עליו לעשות. לכל הדעות, לשמוע אזהרות כאלה ולחיות

בעתונים. שר החוץ, הנציג הרשמי ביותר של מדינה היוצא לקיים שיחות מדיניות עם ממשלה אחרת, מביא תכניות בשמו, לא בשם ממשלתו ולא בשם ארצו. אבל גם זה קורה. אילו ויתורים מפליגים לא הצעתם בעצם הימים האלה, לרבות יהודה ושומרון? ולא אוסיף, אם זאת אמרתי — כבר אמרתי הכל.

מהי תשובת האויב? אחת היא תשובתו: כל הויתורים רים המפליגים המוצעים על-ידי ממשלת ישראל לא יביאו לשום שלום ולשום הסכם. על ישראל לסגת לקווי ה-4 ביוני 1967 ולפתור את הבעיה של הזכויות הלגיטימיות של העם הפלשתינאי. כלומר: להתחסל. מדוע אינכם אומרים לעם את האמת הפשוטה הזאת? מדוע אתם מנסים לחלק את העם לשני מחנות? זה שרוצה בשלום וזה שאיננו רוצה בו כביכול? זה שמוכן על-ידי ויתורים להשיג אותו וזה שדוחה אותו על-ידי מה שאתם קוראים: עמדה קשוחה?

והרי האמת היא פשוטה: את כל הויתורים הדמיוניים ביותר מבחינת הציונות, העם היהודי, עתידו, זכויותיו, בטחונו ושלומו — כבר הצעתם, והאויב משיב כפי שאמרתי. למה אינכם אומרים לעם את האמת הפשוטה הזאת למען יידע, למען יתכונן, למען יסיק מסקנות, למען לא יחיה בשאננות העלולה להיות אסונית?

אתם אומרים — וגם היום אמר ראש הממשלה: כאשר בעיית יהודה ושומרון תעמוד לפני הכרעה, גלך אל העם. במטותא ממך, אדוני ראש הממשלה, עם כל הכבוד — ואתה עוד אומר שהכנסת יכולה להיות בטוחה וסמוכה. איזה חלק של הכנסת יהיה בטוח ויסמוך על הודעה כזאת העומדת בניגוד לעובדות המדיניות? שימו על לבכם ראש הממשלה ושר הבטחון: כאשר דוברי הממשלה אומרים שהם מוכנים למסור שטחי יהודה ושומרון — האם זאת איננה עובדה מדינית? היא איננה נרשמת ברבת-עמון, בווינגטון, בפאריס, ברומא ובלונדון? על-ידי עצם הודעה זו כבר ויתרתם על יהודה ושומרון. על שטחים שעליהם אתם מוכנים לוותר — על-ידי הודעות רשמיות שלכם — כבר לא יהיה שום דיון לא עם רבת-עמון ולא עם ווינגטון. השטחים האלה כבר נמחקו מבחינת ההודעות שלכם. הדיון יהיה על שטחים נוספים ביהודה ושומרון — על הירדן, על בקעת הירדן, על הפס מערבה מהירדן, על ההמצאה של שר החוץ, על פרויז דור משכם ליריחו, על ירושלים העתיקה. על כך יהיה דיון. אבל על שטחים שאתם כבר ויתרתם עליהם בהודעות רשמיות מוקדמות — איזה דיון עוד יהיה? ואחרי כל אלה אתם אומרים: העם יחליט. על מה יחליט העם? מה תהיה הכרעתו?

ראש-הממשלה י. רבין:
לא ידעתי שזה חשוב לך. הממשלה שאתה כיהנת בה אמרה דברים דומים.

מנחם בגין (הליכוד):
לא, אדוני, טוב שקראת קריאת-ביניים. אז לא השתתפת בממשלה, היית שגריר בארצות-הברית. לכן אני מודיע לך — ואני מצטרף שסביב השולחן אינו יושב אף אחד שהיה אז בממשלה — תבדוק זאת. כל חברי הממשלה היו תמיד אומרים שזכרוני איננו חלש. תבדוק זאת. אני מודיע לך שמעולם לא קיבלה הממשלה

בשאננות, לאור הנסיון שמאחורינו — זה שיא של קלות-דעת, חוסר אחריות.

שר הבטחון אמר באסיפה מפלגתית שקיימת סכנה של מלחמה, שווה האמת ושצריך לומר לעם את האמת. כל הכבוד. אבל אני חושב שאת האמת הזאת צריך לומר מעל במת הכנסת, אם מדובר בהופעות פומביות ולא מאחורי דלתים סגורות. לכל הדעות "צופית" היא במה פומבית, כל בית-ישראל שמע את הדברים והם הועתקו בחוץ-לארץ. האם אתם אומרים את האמת, רבותי, חברי הממשלה? אדרבה, אביא כמה דוגמאות.

לפני חודשיים—שלושה חודשים כל דוברי הממשלה, ללא הבדל מבחינת הרכבה, או כמעט כולם, התגבאו שהסכמי ההפרדה הם צעד ראשון לקראת שלום. לא זו בלבד אלא שדוברי הממשלה הוסיפו שלפי דעויהם חל שינוי ביחסים במזרח-התיכון בין אויבנו לבין מדינת ישראל — בין מצרים, ואפילו סוריה, לבין מדינת ישראל. מדוע אינכם אומרים את האמת, או לפחות אינכם מודים בטעותכם זו? הדברים כתובים, חרותים, ידועים. ממשלה יכולה לטעות. מדוע ממשלה זו איננה באה לעם על-יפי העצה לספר לו את האמת ואומרת לו: לפני שלושה חודשים חשבנו שהסכמי ההפרדה יביאו להסכמי שלום. טעינו. לא באשמתנו. האויב איננו מחזיר, איננו מכניס אורחים לקונייטרה, כפי שהבטיח לדר' קיסטינג'ר. בניגוד להסכם הפרדת הכוחות הוא מחזיק שם חיילים בלבוש צבאי, או בלבוש אזרחי, היינו הך. גם הסורים וגם המצרים אינם מקיימים את הסכם הפרדת הכוחות במלואו. הסורים והמצרים מאיימים עלינו במלחמה, הם מנסים לפתוח בחזית משולשת יחד עם ירדן. האם אתם אומרים את האמת הפשוטה הזאת לעם? לא.

האם אתם אומרים לעם את האמת על עמדת האויבים? האויבים אומרים דברים כל-כך מובנים, אבל הממשלה חייבת להוכיח לעם שזו עמדתם של אויבנו, לאמור: אפילו אם ישראל תיסוג לקווי ה-4 ביולי 1967 — לא יהיה שלום ולא יהיה שום הסכם עם ישראל. לאחר נסיגה טוטאלית כזאת, מלפני מלחמת ששת-הימים, צריכה ישראל להתחייב ולבצע את מה שמכנים: החזרת הזכויות של העם הפלשתינאי. במלים אחרות: האויבים אומרים במפורש: על ישראל להתחסל, להסכים להתחסל, ולא — נצא למלחמה נגדה.

מדוע אינכם אומרים דברים מפורשים כאלה ואינכם מסבירים אותם לעם וגם בארצות הווי? המדובר הוא לא בסיכוי לשלום, ולא בסיכוי להסכם, אלא באולטי-מאטום: היכנעו, סכנו את עצם קיומכם; ולא — נילחם בכם. ואז כל איש בישראל, כל יידי ישראל בחוץ-לארץ וכל העמים התפשטים יבינו למה אין ישראל יכולה בשום פנים ואופן להיכנע ולא תיכנע לאויבים כאלה. למה אינכם אומרים את האמת הפשוטה הזאת?

שלישית, אתם מציעים לאויב ויתורים. גם היום דיבר עליהם ראש הממשלה, עם כל הכבוד, בלי כחל וסרק: טריטוריאלית, פונקציונאלית, מלה לועזית זו או אחרת — מה זה יועיל? כולנו בעלי נסיון, יודעים קרוא. פירוש הדבר שגם היום הצעת למסור חלקי יהודה ושומרון לשלטון נכרי. כן, שר המסחר והתעשייה אמר זאת, ושר החוץ, כנראה, דיבר על כך בווינגטון. אתמול קראתי ששר החוץ דיבר על תכניות אלו בשמו האישי. על איווולת כזו לא קראתי מאז התחלתי לעיין

חבורת כ"ח, ישיבה פ"ג

— הצעות לסדר-היום (רבין, בגין, אביעד יפה, לנדאו) —

מלכתחילה על קביעת גורלו. מדוע לא תאמרו גם את האמת הזאת?

חמישית, אחרי הסכם הפרדת הכוחות אמרתם שזה צעד ראשון לשלום. היום אתם יודעים את האמת. אתם מזהירים מפני אפשרות של מלחמה. אבל כלל גדול היה נקוט בישראל, בתוך כל חילוקי הדעות בין המחנות השונים: בלי חוזה שלום אין שום נסיגה; חומת מגן לישראל. הוא נשבר, הכלל הזה, בידיכם. בחזית הצפון-נתיב והדרומית — נסיגות. מדוע אינכם אומרים את האמת שהתביעה עומדת על סדר-היום גם בושינגטון? בלי משחקי מלים, בבקשה לומר את האמת כמות שהיא שהתביעה היא שישראל תוסיף לסגת בלי הסכם שלום.

ד"ר קסינג'ר משתמש במלות ריכוך, בלעז: יופמיסם. למשל, קראתי שהוא עומד על כך — איך אמר? — ששטח ההפרדה בין ישראל ומצרים יורחב. מה פירוש הדבר? נסיגה נוספת בסניג בלי שלום. ייתכן שדרישה כזאת תהיה גם בצפון; היא בוודאי מושמעת לגבי החזית המזרחית. מדוע לא תאמרו לפחות עכשיו: איפה נשמע כדבר הזה שאומה תיסוג אחרי מלחמה בלי חוזה שלום? באירופה אחרי מלחמת העולם השנייה? במזרח הרחוק? מי עשה כדבר הזה? והרי זוהי הבעיה העומדת על הפרק. מדוע לא תאמרו לעם לעם היהודי כולו, שזוהי התביעה? אני מאמין שאפשר להתגבר עליה. נסיגה נוספת כלשהי, באיזה מקום שהוא, בלי חוזה שלום, פירושה ביובוז פרי הנצחון של עם ישראל במלחמת ששת הימים, לא אהס לומר: פרי קרבנותיו. כל הכמיהה היתה שזאת הפעם, כך אמרנו כולנו, לא נוותר בשום אופן על השלום, נתבע חוזה שלום, שלום אמיתי. אבל התביעה העומדת על הפרק היא נסיגות נוספות בלי חוזה שלום.

אביעד יפה (המערך):

כמה זמן מותר לדבר בהצעה לסדר-היום?

מנחם בגין (הליכוד):

ובכן, אדוני היושב-ראש, אני מסכם את הצעתי לסדר-היום.

אביעד יפה (המערך):

יש בכנסת נוהל. הצעה לסדר-היום היא רק על הצורך בדיון. ומקובל שאין מדברים על כך 25 דקות.

חיים לנדאו (הליכוד):

אם כך, די במשפט אחד. אתה ממש גאון, אתה מחדש חידוש גאוני...

מנחם בגין (הליכוד):

חבר-הכנסת לנדאו, האמן לי שאני יכול להסתדר יפה מאוד עם חבר-הכנסת אביעד יפה, אני זוכר אותו זמן רב מאוד.

עדי היקר, בקריאת-ביניים זו הוכחת שנסיגה הפארלאמנטארי הוא לפי שעה לא רב. כאשר מגישים הצעה לסדר-היום —

אביעד יפה (המערך):

אני, פשוט, מקבל ברצינות את הנוהל הפארלאמנטי טארי.

שום החלטה על מסירת יהודה ושומרון; מעולם לא. תכנית-אלון — — —

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

שר החוץ הודיע בושינגטון שתכנית-אלון היא טובה.

(ראש-הממשלה י. רבין קורא קרי-את-ביניים)

מנחם בגין (הליכוד):

אדוני ראש הממשלה, תן לי להוסיף ולהסביר. אתה שאלת ואני משיב לך. הרי אני לא מוכן לספר על דיונים סודיים שהתקיימו בממשלה. אבל כיוון ששאלת — אשיב, דע לך שאמנם פעם היתה פגישה עם חוסיין בימים ההם — אתה שאלת, ואני משיב — והאיש שנפגש עם חוסיין דיבר על אפשרויות שונות והוא חוייב על-ידי הממשלה לומר: אין אני יכול לומר את הדברים האלה בשם הממשלה. דע לך שכך היה. וכאשר הממשלה קיבלה החלטה מסוימת, או באמת הוסקו המסקנות. אינני רוצה להיכנס לסוגיה זו. אני מוכן — כאשר תרצה לשמוע מפי פרטים על סוגיה זו — למסור לך אותם במלואם. אילמלא היית שואל, לא הייתי נותן את התשובה. אתה שאלת, אינני בטוח אם היה רצון לך להציג את השאלה. אני השיבתי. עד כאן.

אני חוזר ומסביר גם לך ולחבר-הכנסת שבכל יום שני וחמישי מודיעים חברי הממשלה: אמנם כן, מוכנים למסור לחוסיין חלקי יהודה ושומרון, הרי על שטחים אלה כבר אין ויכוח, אלא על שטחים נוספים שעדיין לא החלטתם למסור אותם. מה טעם יהיה בהכרעת העם? עם כל הכבוד, אני אומר לכם — ואני מבקש סליחה — שבזה מנסים להוליך את העם שולל. הוא ייקרא להכרעה בדיעבד.

משום כך יש לנו הצעה. נאמר את האמת איש לרעהו. אנו מציעים לערוך משאל-עם מלכתחילה. בואו ונסכים על כך. יש הצעת חוק. כולנו יחד נלך אל עמנו ונציג לו את השאלה הזאת. ואיך אמרת? בעניין מורכב וגדול עם בעיות היסטוריות, בטחוניות, אסטרטגיות, מוסריות ועוד. אדרבה, אבל גם בעניין זה אין אתם אומרים לעם את האמת. אתם מוסרים, במדיניות, למעשה, את יהודה ושומרון לאויב, ואחר-כך אתם אומרים: עוד תהיה הכרעת העם. היא כבר לא תוכל או להשפיע.

אתם אינכם אומרים את האמת ביחס לסכנה שאתם רואים אותה במיוחד, לאמור: לא להקים מדינה ערבית שלישית בין הירדן ובין חוף הים. אינכם אומרים את האמת בעניין זה. אתם יודעים את העובדות, ואתם צריכים להסיק מהן מסקנות. נניח שחש וחלילה אתם מדברים עם חוסיין בלבד, ואתם מסכימים למסור לו את יהודה ושומרון. אני מאמין באמונה שלמה שזה לא יקרה. אבל לדידכם — האם אתם יכולים להיות בטוחים שלא תקום מדינה פלשתינאית? חוסיין דיבר על פדראציה. חלק מהפדראציה יכול להינתק ממנה לכל הדעות, ואז תקום מדינה של עראפאת. ואתם מעלים גם אפשרות מעבר ליהודה ושומרון. מניין לכם הבטחון? איך אתם יכולים לומר: כזאת תהיה החלוקה מחדש של ארץ-ישראל, אבל מדינה פלשתינאית — לא. אין בכך חכם לקבוע זאת. אם אתם מוסרים את השטח, הרי האחרים כבר יקבעו את גורלו, לא אתם. אתם מוותרים

מנחם בגין (הליכוד):

תן לי לגמור. אני צריך לסכם ולסיים.

— כאשר מגישים הצעה לסדר-היום מנמקים אותה כהלכה. את המאמץ הזה עשיתי.

מה באתי להציע לכנסת? שראש הממשלה ימסור בשבוע הבא הודעה מוסמכת על המצב המדיני-בטחוני. מה הן הסוגיות? מלחמה, אפשרות של מלחמה, בעיות של חווה שלום, בעיה של יהודה ושומרון, ויתורים מפליגים, איומי מלחמה של האויב, תביעה לנסיגה טור-טאלית — סוגיות רציניות מאוד המעניינות היום כל איש בישראל. ובאלו הסוגיות נימקתי את הצורך בדיון מדיני.

אדוני היושב-ראש, אני מבקש שהכנסת תחליט על דיון זה בטרם תצא לפגרה ממושכת עד אוקטובר. הרמטכ"ל אמר משהו על חודש אוקטובר.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לשר הבטחון, לתשובה.

שר-הבטחון ש. פרס:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חברי-הכנסת בגין בא בטרוניה כבדה מאוד לממשלה על כך שאין היא מתעוררת מדי בוקר ומודיעה לעם שהאופוזיציה צדקה בכל.

בן-ציון קשת (הליכוד):

הממשלה אינה בכלל מתעוררת.

שר-הבטחון ש. פרס:

אני רוצה להגיד לחברי-הכנסת בגין: ראשית, אין זה תפקידה של ממשלה להצדיק בכל בוקר וערב את האופוזיציה; שנית, זה לא המצב האמיתי.

הנושאים שהעלה חברי-הכנסת בגין הם נושאים מגוונים, ואין הכנסת ענייה בדיונים מדיניים. היו הודעות של ראש הממשלה, יש הצעות לסדר-היום. מה שקרה בשבועות האחרונים הוא שצירוף של ידיעות במקום אחד עורר בלבנו את הרושם, ויותר מזה, שמאותו מקום נשקפת סכנה של התקפה על ישראל. זאת לא מדיניות של ישראל, לא תכנית של ישראל, לזה הפנינו את תשומת-לבו של העם. וכמו בכל דיון בטחוני יש כאן שני חלקים: חלק אחד גלוי וכללי, ועליו דנים בציבור ובכנסת, וחלק שני מפורט וענייני, ועליו דנים בוועדת החוץ והבטחון. נדמה לי ששני הדברים כאחד קרו, ממשיכים לקרות וימשיכו לשמש נושא לדיון בשני המישורים האפשריים.

אני רוצה להעיר הערה גם לגופו של עניין. מה בעצם קרה? בקשר להסכמי הפרדת הכוחות הייתי רוצה רק להעיר לחברי-הכנסת בגין שתוצאות ההפרדה הן מוגזגות. יש תוצאות שונות במקומות שונים. במקומות אחדים לא אוכזבו התקוות עד עכשיו, במקומות אחרים יש סימני אופק, ובעיקר מסוריה.

סוריה תבעה, במסגרת המשא-ומתן על הפרדת הכוחות, שקונייטרה תוחזר לאדמיניסטרציה שלה, שכן בכונתה לשקמה ולאזרחה. קונייטרה בהירוסתיה מש-קפת את הטראגדיה במלחמה, וקונייטרה בשיקומה יכולה היתה לסמל את האלטרנטיבה למלחמה.

בקונייטרה מצויים כיום כעשרים—שלושים אזרחים שנעליהם אינן נעלי עבודה אלא נעלי צבא. הסורים

החליטו לשמרה בעלבונה ההרוס ככות מעורר למלחמה נוספת. קונייטרה של היום אינה אלא תשקיף למגמה הסורית המחודשת, מגמה של מלחמה ותופנות, הני-שאת על שכב הגיון שהוא אולטימאטיבי יותר מאשר אלטרנאטיבי. כלומר: הוראה סורית לעולם כולו, לעולם הערבי ולישראל, האומרת שעל ועידת ז'נבה להתכנס ולהתכנס במועדה הסתווי; ועליה להחליט מה שסוריה רוצה. ואם לא תכונס, ואם לא תכונס במועד הרצוי לסוריה, ואם לא תכונס במועד המצווה על-ידי סוריה, ואם לא תקבל את התכתיב הסורי, תסלק סוריה את כוחות האו"ם ותפתח במלחמה בישראל. זה גם מסביר את המועדים.

במלים אחרות: אין סוריה מציעה משא-ומתן של ממש שהגיונו הוא הגיון של אלטרנאטיבות והתפשרות, אלא היא מעמידה לפני ישראל ברירה אחת: להיכנע לאיום של מלחמה או לעמוד לפני האפשרות של הוצאת האיום אל הפועל.

עמדתה זו של סוריה מלווה בשורה של מאמצים. ראשית, אספקה עצבנית ומוגברת של נשק סובייטי לצבא הסורי. במשך שבע שנים, מיוני 1967 עד אוק-טובר 1973, סיפקה רוסיה לסוריה נשק בשווי של 2.5 מיליארד דולר, ובעשרת החודשים האחרונים סיפקה לה נשק בשווי של 2 מיליארד דולר. היא הגדילה את חיל האוויר שלה ב-25% לעומת ערב מלחמת יום הכיפור-רים. היא הגדילה מערכת טילי קרקע אוויר ב-20%; הגדילה את כמות התותחנים הכבדים, בעיקר 180 מ"מ; היא קיבלה טילי "סקאד"; היא היתה הראשונה, ולעת עתה היחידה, שקיבלה מטוס "מיג 23" הקרוי "פלוגר". והקיצוניות הסורית והאספקה הסובייטית מקיימות, כידוע, מערכת הזנה הדדית. סוריה החלה במערכת אימונים מזורזת ובמערכת ביצורים רחבה, והיא מנסה לפתות את ירדן להצטרף לקואליציה המלחמתית.

אין ישראל יכולה לשכוח שסוריה ומצרים פתחו בהתקפת פתע עליה, וזאת לאחר שישראל הציעה לפני המלחמה ובמקום המלחמה את הסכמי ההסדר החלקי, התואם את הפרדת הכוחות, כפי שיצאו למעשה אל הפועל. יתר על כן, אין ישראל יכולה להתעלם מרבע מאה שנים של תוקפנות סורית. היתה זו סוריה שהכי-שירה וציידה את צבא ההצלה של קאוקג'י; היתה זו סוריה שפילשה לישראל במלחמת הקוממיות; היתה זו סוריה שסירבה לחתום על הסכמי שביתת הנשק, ורק ברגע האחרון חתמה; היתה זו סוריה שלא פסקה להתנכל ליישובי עמקי החולה והירדן; היתה זו סוריה שפתחה באש במלחמת ששת הימים על הישובים שלנו, תוך נסיון להשתלט על אזור ד; היתה זו סוריה שתמכה באירגוני המחבלים ושימשה ומשמשת להם אכסניה עד היום הזה; היתה זו סוריה שהתנפלה על ישראל במלחמת יום הכיפורים במגמה לא רק לכבוש את רמת-הגולן, אלא גם להשתלט — כפי שמוכיחים מסמכי שלל — על אזורים ישראליים שלמים.

לא ישראל יצאה למלחמה כדי לכבוש את רמת-הגולן. רמת-הגולן היתה הבסיס הגיאוגרפי למדיניות קבע של סוריה להתנכל לבטחונה של ישראל כמדינה, לפגוע ביישוביה שבעמקים שבתחת לה, לשלוח מחב-לים לכל פינה אפשרית בתוך ישראל עצמה. היא לחמה בישראל כאשר הרמה היתה בידיה; ובדעתה

וכך תיאר את ישראל: "ישותה של מדינת ישראל ואפשרות המשך קיומה באזור הערבי החלו להודעו מיסודם. ניתן להסיק זאת — — —"

היו"ר ש. ז. אברמוב:

אני מבקש שוב מהיושבים באגף הדרומי של האולם להאזין לדברי שר הבטחון או לפחות לא להפריע לו.

שר-הבטחון ש. פרס:

אני מציע לחברי הכנסת לשמוע את הדבר, זה דבר חשוב.

אמנון לין (הליכוד):

בעיקר חברי המערך.

שר-הבטחון ש. פרס:

אני מצטט שוב את דברי רקטור אוניברסיטת קהיר: "ישותה של מדינת ישראל ואפשרות המשך קיומה באזור הערבי החלו להודעו מיסודם. ניתן להסיק זאת מתוך ניתוח מה שמתרחש עתה בישראל. מסע של התפרקות עצמית וכירסום עצמי שהחל להופיע, סופו יהיה לגורם עיקרי שיוביל את ישראל לקמילה או לכליה הדרגתית, אם הערבים ימשיכו להיות חזקים." היה הכרת, ועודו קיים היום יותר מתמיד, להעמיד את הערבים על טעותם. ישראל רוצה במשאומתן, אבל לא תיכנע לאימוי מלחמה. ישראל אינה רוצה במלחמה, אך היא מסוגלת לעמוד בה.

הצורך הוא לא רק לומר דברים כאלה אלא גם לקיימם בפועל. נוכח האיומים וההכנות של הערבים, וסוריה בראשם, לחדש את האש, נקטנו שורה ארוכה, אם כי עדיין לא שלמה, של פעולות המתבקשות מאליהן: צה"ל, ובמרכזו צבא הקבע, הגבירו כוננותם, דריכותם ואימוניהם; הפיקוד הצעיר — וזהו פיקוד מבטיח מאוד — תופס את עמדותיו ליד ההגה הבטחוני; קווי הפסקת האש בוצרו וגודרו וחוברו בדרכים; לנשק ולרכב של צה"ל מוחזר כשרו המלא; צידוד של צה"ל גוון לאור לקחי המלחמה; ובהיותנו מעטים נגד רבים משתדלים אנו לאייש את מערכות החימוש החדשות ולחמש את מערכות המילואים בהיקפם החדש.

חברי הכנסת, אין אנו עוסקים בנבואות, אנו עוסקים בדיווחים. מה שכבר קרה, ולא רק מה שעומד לקרות, מחייב התגייסותו של העם לנוכח איומים וסכנות מחודשים אלה. אין לי ספק ביכולתנו לעמוד בהם. יתר על כן, אין ספק שבדרך זו אנו שומרים לא רק על האופציה של עמידה בעימות אלא גם על קיום האופציה של חיפוש אלטרנטיבה לעימות גם על-ידי הערבים — האופציה של משאומתן, האופציה של חיפוש דרך לשלום ולקיום משותף.

משטר דמוקרטי שונא עימותים. הצרה היא שאין הוא נוטה להאמין באפשרותם. ובכך אולי יתרוננו. אבל תהא זו טעות לתת לנטיית לב חוביות לתפוס את מקום הראייה הריאליסטית. יש לעשות את אשר צריך לעשות היום כדי שהמחר יהא גם יותר איתן מבחינה בטחונית וגם יותר בטוח מבחינה מדינית.

אני רוצה להגיד לחברי הכנסת בגין: אנחנו מקיימים דיונים מדיניים מגוונים מאוד על כל נושא בכנסת. הרשימה שאתה כרכת בה יחד דברים שונים. לפי דעתי, בכריכה המשותפת אינה מחדדת את הנושא הזקוק לחי-

להילחם, כדברי מנהיגיה, לא רק על רמת-הגולן אלא גם "למען החזרת זכויות הפלשתינאים". סוריה התקש-תה תמיד לבטא את המלה "שלום", ועתה נתפסה בקלות-יתר בשטף המלחמתי שלה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

אני מבקש מהיושבים באגף הדרומי לא להפריע. חברת-הכנסת אלמולנין, את פעילה יתר על המידה.

אמנון לין (הליכוד):

אפשר לשאול אותך שאלה אחת בקשר לדברים אלה? אם נכון כל מה שאתה אומר — והכל נכון — מדוע אמרת בטלוויזיה שסוריה מתכוונת להלום ביש-ראל משום שישראל מסרבת לסגת מרמת-הגולן? מדוע לא הזכרת לעם בישראל את כל אלה?

שר-הבטחון ש. פרס:

גם מפני זה, לא רק מפני זה.

אמנון לין (הליכוד):

זה לא נאמר.

שר-הבטחון ש. פרס:

אם כך, יש לך הזדמנות.

אספקת הנשק המוגברת, האימונים המזורזים, האיו-מים והעקביים, המועדים הנקובים, הובילו אותנו לצורך להגיד בפומבי את אשר גלמד מהדיעות שאכן רתמה סוריה את סוסי המלחמה שלה וכי צהלתם מבשרת כוונות של דהירה לעבר מה שנקרא "אופציה צבאית".

הדברים נאמרו פומבית לא רק מתוך חובה לומר לעם את האמת אלא גם מתוך צורך להעמיד את העולם הערבי על האשליה המטופחת והולכת אצלם.

יגאל הורביץ (הליכוד):

מדוע אמר שר החוץ את ההיפך — שאין סכנת מלחמה?

שר-הבטחון ש. פרס:

נכון שישראל שואפת לשלום, נכון שישראל רוצה בהמשך המשאומתן; נכון שישראל כואבת את כאב האבדן והפציעה שבמלחמה, אבל אותה ישראל לא תיכנע לאימוי מלחמה, כשם שלא נכנעה במלחמות עצמן. אותה ישראל מסוגלת להתגייס, להתלכד ולפעול נוכח סכנה מחודשת, וישראל שהופתעה אחת, לא תופתע שנית, וודאי שלא על-ידי אותם המפתיעים ואותן הפתעות.

קדמו למלחמת יום הכיפורים החלטות חארטום בדבר "שלושת הלאומים"; עתה מנסים לגייס בעולם הערבי, נוסף לחזית העימות, גם און "חזית הסירוב", כך זה נקרא. סבורני שהתגייסות שלילית זו נובעת מחוסר היכולת של מנהיגים טוטאליטאריים להבין כראוי את אמצעי התקשורת של מדינה דמוקרטית. הבלטת התקלות באמצעי התקשורת שלנו יצרה בלב ערבים, ובעיקר בחלונות הגבוהים שבהם, את הרושם המוטעה שלא ישראל תוקפת את חולשותיה אלא שהחולשה תק-פה את ישראל.

ד"ר לוטפי ריודאר, הרקטור של אוניברסיטת אלכסנדריה, נאם יחד עם סאדאת ב-27 ביולי שנה זו,

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני מבקש להצביע בעד ונגד כל הצעה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

חבר-הכנסת טובי, יש לפני שתי הצעות: הצעה אחת — לכלול את הצעתו של חבר-הכנסת בגין בסדר-יומה של הכנסת; הצעה שנייה — להעביר את העניין לוועדה.

יצחק נבו (המערך):

לא. ההצעה היא לא לכלול את העניין בסדר-היום.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

ההצעה השנייה היא לא לכלול את העניין בסדר-היום. לאחר מכן נצביע אם להעביר לוועדה או לא. נצביע איפוא קודם על הצעת חבר-הכנסת בגין, בעד ונגד.

ה צ ב ע

בעד דיון במליאה בהצעת חבר-

— 35

הכנסת מ. בגין

— 49

נגד

היו"ר ש. ז. אברמוב:

אנחנו מצביעים עכשיו — —

(קריאות: אין הצעה אחרת.)

משה נסים (הליכוד):

שר הבטחון מציע להעביר לוועדה.

(קריאה: היתה הצעה של שר הבטחון. שר

הבטחון הציע — — —)

היו"ר ש. ז. אברמוב:

אני מבקש להפסיק את הוויכוח. הצעת שר הבטחון

להעביר לוועדה — עומדת.

יצחק נבו (המערך):

אבל בנוסח אחר.

דוד קורן (המערך):

אדוני היושב-ראש, אני מציע להעביר את זה

לוועדה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

מה ההתרגשות, רבותי? יש נושאים יותר חשובים

מאשר נושא פרודוראלי.

שר-הבטחון ש. פרס:

אדוני היושב-ראש, אני הצעתי לחבר-הכנסת בגין

שהקטע הבטחוני — שעליו היה הדיון ועליו היה הווי-

כוח — יועבר לוועדת החוץ והבטחון. זה ממילא לפני.

אבל הנושא הרחב יוכלל בסדר-היום — —

מנחם בגין (הליכוד):

במליאה.

יצחק נבו (המערך):

והוא יועבר עכשיו לוועדה.

שר-הבטחון ש. פרס:

— במליאה. הקטע הבטחוני יועבר לוועדת החוץ

והבטחון.

דוד במקרה זה. ועל כן אני מציע שעל הנושא הספציפי — לא על הדיון המדיני כולו שעליו אנחנו מרבים לדון — נדון יחד ובאורח מלא וראוי בוועדת החוץ והבטחון, שכן, חבר-הכנסת בגין, אפילו על תקציב הבטחון אין דנים בפורום של הכנסת. הדיון על סכנת המלחמה שיצרה בעיקר סוריה, מקומו המפורט והמדויק, לפחות בשלב הנוכחי, הוא בוועדת החוץ והבטחון, ואני פונה לחבר-הכנסת בגין ומציע לו שנעביר את הצעתו לוועדת החוץ והבטחון, לא על חשבון קיום דיון מדיני.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

יש הצעה לדון בעניין במליאה ויש הצעה להעביר את העניין לוועדת החוץ והבטחון. האם מסכים חבר-הכנסת בגין להעביר את העניין לוועדה?

מנחם בגין (הליכוד):

שר הבטחון לא יכול היה להעביר את הצעתי לוועדה בגלל ניסוחה. משום כך הציע שאסכים שהבעיה המיוחדת של הכנות סוריה לתקוף את ישראל תידון בוועדת החוץ והבטחון. מובן מאליו שאני מסכים. אני חושב שהתביעה צודקת שלפני צאת הכנסת לפגרה ימסור ראש הממשלה הודעה על המצב המדיני והבטחוני והכנסת תקיים דיון. אני מבקש החלטה על כך. אין שום סתירה בין הצעתו של שר הבטחון לבין הצעתי.

יצחק בן-אהרן (המערך):

שר הבטחון הציע להעביר את העניין לוועדה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

אני סבור שחבר-הכנסת בגין עומד על דיון במליאה, ואילו הצעתו של שר הבטחון היא להעביר את העניין לוועדה.

מנחם בגין (הליכוד):

שר הבטחון לא הציע להעביר את העניין לוועדה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

שר הבטחון הציע — — —

מנחם בגין (הליכוד):

בכנסת דנים על-יפי נושאים, לא על-יפי חלקים של הצעה.

שר-הבטחון ש. פרס:

אני מציע להעביר את העניין לוועדה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

כפי שאני מבין, הצעתך היא להעביר לוועדת החוץ והבטחון את ההצעה של חבר-הכנסת בגין כפי שהיא. חבר-הכנסת בגין, האם אתה מסכים להצעת שר הבטחון שהצעתך במלואה תועבר לוועדת החוץ והבטחון?

מנחם בגין (הליכוד):

לא, אדוני. הרי אני ביקשתי לקיים דיון מדיני במליאה. איך אני יכול להסכים שהדיון שהצעתי לקיים במליאה יתקיים בוועדה? שר הבטחון הציע — כל הכבוד. אני עומד על הצעתי.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

יש לפנינו שתי הצעות: האחת — לכלול את הצעתו של חבר-הכנסת בגין בסדר-יומה של הכנסת — — —

חיים לנדאו (הליכוד):

אחרון אפרת (המערך):
מפני שחברי הליכוד הפרו הסכם. חברי-הכנסת
בגין רצה ליהנות משני העולמות.

שר הבטחון, נשאלת לפני-כן אם להעביר את זה
לוועדה, ואמרת: את כל ההצעה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

שר הבטחון, איננו יכולים לקחת ההצעה לסדר-היום
ולחלק אותה לחלקים. היא קיימת כשלמות אחת. הבנתי
מדבריר שאתה מציע להעביר את ההצעה כמות שהיא
לוועדת החוץ והבטחון.

(קריאות)

שר הבטחון רשאי לחזור בו מהצעתו. לא שמעתי
שהוא חזר בו מהצעתו.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אם הוא חזר בו — אני מציע הצעה זו.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

אנחנו עוברים להצבעה על ההצעה להעביר את
הנושא שהעלה חברי-הכנסת בגין לוועדת החוץ והבטחון.

מנחם בגין (הליכוד):

אנחנו מבקשים עוד פעם למנות.

חיים לנדאו (הליכוד):

שר הבטחון, איך אתה מצביע נגד הצעתך?

הצבעה

בעד ההצעה להעביר את הנושא

— 37

לוועדה

— 53

נגד

ההצעה להעביר את הנושא לוועדה לא נתקבלה.

ולמן שובל (הליכוד):

הצעת שר הבטחון נפלה? או איזו הצעה? הצעת מי?

4. כינון מערכות שעת חירום במדינה

היו"ר ש. ז. אברמוב:

הכנסת תעבור להצעה לסדר-היום בנושא: כינון
מערכות שעת חירום במדינה. רשות הדיבור לחברי-הכנסת
אברהם ורדיגר, להצעתו בנושא זה.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בשעה זו שאנו
מתכנסים לדון באפשרות של חידוש הקרבות מובאים
למנחות עולמים חללי צה"ל הקדושים והטהורים, השם
יקום דמם, שנפלו במערכה במלחמת יום הכיפורים. עוד
לא תמו ימי האבל על האלפים שנפלו וכבר נשמעים
ציחוצחי חרבות אצל אויבינו. לנופלים, השם יקום דמם,
שאנו מביאים היום ובשבועות הקרובים למנוחת עולמים,
אנו חבים את החיים ועלינו לקיים את חיינו ברוחם
הם — רוח של קידוש השם, של התנדבות ומתן היקר
מכל לשמירת קיומנו. לבנו עם המשפחות השכולות,
השם ינחמם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא יוסיפו
לדאבה עוד.

חברי הכנסת, כדאי לעיין, ולוא בחטף, בהכרזות
השונות שהושמעו מפי ראשי המדינה על אפשרות התחד-
שות הקרבות. אמר ראש הממשלה יצחק רבין: יש
לראות את המציאות ולהתכונן כדי לעמוד במלחמה.
ספק אם אפשר לקיים את הסטאטוס-קוו לאורך ימים.
צריך להיערך בקצב מואץ ביותר גם לאפשרות של
מלחמה. ולדברים אלה הוסיף ואמר סגן ראש הממשלה
ושר החוץ יגאל אלון: הערבים מקיימים בידם אופציה
צבאית ועשויים בהחלט לחדש את האש. שר הבטחון
שמעון פרס דיבר במונחים של זמן ואמר: על ישראל
להיכון לחידוש המלחמה השנה. הרמטכ"ל רב-אלוף
מרדכי גור אמר: אפשרי חידוש המלחמה על-ידי הער-
בים לקראת סוף השנה.

נדמה כי להכרזות אלה אין צורך להוסיף רבות.
מי שעוקב אחרי הציטוטים מעתוני ארצות ערב ואחר
הלך-הרוח המתפתח שם, יגיע על נקלה למסקנה הפשו-
טה ששכנינו מתכננים מלחמה חדשה נגדנו, ואולי אפילו
בהשתתפות מדינות שבעבר לא נטלו חלק במלחמה.

אדוני היושב-ראש, ייתכן שהאזהרות שחלק מהן
ציטטתי קודם ואשר הושמעו במקהלה כדי להרתיע את
את האויב השיגו את מטרתן. ייתכן שהדברים אפילו
הועילו, כדבר שר הבטחון מאמש, אך אין כל ספק
שתחושת הסכנה הקרובה עדיין לא חדרה לתודעתם של
המוני בית-ישראל. אולי נעוצה הסיבה גם במדיניות ההס-
ברה של הממשלה. בעוד שמצד אחד נשמעות אזהרות על
מלחמה אנו שומעים הכרזות על דיונים קדחתניים בינינו
לבין ארצות-הברית, ואף בינינו לבין שכנינו ממזרח,
על מציאת הסדר. בין השניים יש ניגוד והשמעתם בעת
ובעונה אחת פירושה המעשי הוא ביטול הכנתו הנפשית
של האזרח לקראת האפשרויות הגרועות ביותר, כי כך
הוא דרכו של האדם — הוא מקווה לטוב, ועלינו להח-
ליט לקראת מה אנו מובילים את המדינה.

חברי הכנסת, אם אמנם התחזית המדינית-צבאית
היא כה חמורה כפי שמתארים אותה, ואם נכונות הידי-
עות על ההכנות של הערבים לחזור ולתקוף אותנו בסוף
השנה האזרחית — תמוהות ההכרזות על שלבי המשא-
ומתן הבא. לשם מה הוויכוחים בתוך הממשלה עם מי
לנהל את המשא-ומתן בשלב הבא — תחילה עם ירדן
או מצרים, ועל מה לוותר ועל מה לא לוותר, והלא
אין ספק שאיומי הערבים רציניים הם? גם בחוגי הממשל
האמריקני הובעה דאגה נוכח העובדה שמשלוחי נשק
סובייטיים לסוריה הוגברו במאמץ להכין את צבא סוריה
למלחמה. כן נמסר כי הממשל האמריקני מתייחס ביתר

העבודה, קיצוץ דראסטי בהוצאות בובזניות, מערכת ייעול כללית וגישת רצינית לצרכיו של משק הנתון במצב חירום. לצערנו, מאומה מכל זה לא אירע. חזרנו לתר-דמה שבה היינו לפני המלחמה. צריכת-היתר של מטבע-חוץ גדלה, היצוא הוטא, הפירון קטן, והאוירה נעשתה שאננה. למדינת ישראל, המתכוננת לאפשרות של מלחמה חדשה — והסימנים לכך נוטים יותר לכיוון של ודאות מאשר השערות גרידא, לצערנו הרב — דרושה יזמה דחופה של הממשלה שתעביר את המשק כולו למצב של חירום. כיצד עושים זאת? קודם כל לא רק בדיבורים, כפי שנעשה עד כה. יש להכין תכניות ברורות להפעלת-יתר של המשק, להגדלת שעות העבודה, ולא רק בצבא. יש לבדוק כל תחום מתחומי חיינו ולקבוע באיזו מידה גישתנו לצריכת נוחה לנו בשעה זו, באיזו מידה המקום, האנשים וזמן העבודה זקוקים להכנת מערכת ההתגוננות. אנו צריכים לעשות רבייה כוללת בגישתנו למשק המסחר והתעשייה, מחסני החירום והמוזון שיש להכין.

אם בימי מלחמת יום הכיפורים נתפסנו ללא אתראה מספקת ומוצרים מסויימים חסרו במשק, אסור שהדבר יישנה עתה, אם חלילה תפרוץ מלחמה. משק התבולה נכשל בזמנו קשות. צה"ל גייס את המשאיות והמכילות, ולאזרחים שנשארו בעורף לא סופקו מוצרי מזון ודלק בשל מחסור חמור באמצעי תובלה. האם נתנו דעתנו לתחום זה? התחבורה הציבורית אף היא שותקה כמעט, ולעתים קרובות שמענו כי הדבר נעשה בנימוק שיש מחסור בנהגים. האם נעשה להכנת תחליף לעתיד? וכך גם בתחומים רבים אחרים במשק האזרחי — במסדות חינוך, דואר ותקשורת, בתי-חולים, בדרכי תחבורה וב-שירותים ציבוריים אחרים. כולם טעונים בדיקה מחודשת והכנה אינטנסיבית לימי המלחמה. ומעל לכל, נושא חשוב נוסף: אזהרתו של שר הפנים והמשטרה בכנס הג"א האחרון חמורה ביותר. רק ל-50% מתושבי הארץ יש מקלטים. זוהי הכרזה מדאגה ביותר. איך הזנחנו תחום זה? איך לא השכלנו לחקק חוקים ולפקח על ביצועם ולדאוג לכך שלכל בית בישראל, בכל פינה ובכל בניין ציבורי יהיו מקלטים שיגנו על האזרחים? הבשורה על הקצבת המיליונים למטרה זו חשובה, אבל הביצוע הוא העיקר. הממשלה חייבת להתחיל במבצע מהיר של הקמת אלפי מקלטים. החייל בחזית צריך ראשית כל לדעת שבני ביתו בעורף בטוחים.

אדוני היושב-ראש, יש להכין את המשק כולו למצב שאם יחליטו אויבינו להשתמש בחבר זו לא נופתע; ניערך כדבש ונשיב להם כגמולם. אנו בוטחים בקדוש-ברוך-הוא. הנה לא יגום ולא יישן שומר ישראל. אני מציע לכנסת לדון בנושא במליאה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אברהם מלמד, להצעה לסדר-היום באותו נושא.

אברהם מלמד (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לפני שבוע החל לעלות המתח באזורינו בעקבות הצהרות חוזרות ונשנות של ראש הממשלה, שר הבטחון והמטכ"ל, כי האורמ מתקרב למועד קריטי וכי על הציבור להתכונן לאפשרות של מלחמה קרובה בסוף הקיץ, או לכל המאוחר בשנה

זהירות לאזהרות ישראליות על אפשרות של סיבוב נוסף, ואין זה סוד שבירת-המועצות מגלה לאחרונה את כוונת-היה באזורנו ופעילותה באזור מוכיחה כי רוסיה חותרת בצורה גלויה אל יצירת יחידה מדינית חדשה בארץ-ישראל שתוכל לשמש לה מקפצה במאמציה להרחיב את השפעתה באזור כולו.

ולכן, חברי הכנסת, נשאלת השאלה: האם בחיי-יום שלנו מורגש המצב שאנו צועדים לקראתו בצעדי ענק? לצערנו, עדיין אין שום סימן המשקף את האפשרות הנוראה שתוך חצי שנה טוב, חלילה, נהיה נתונים במלחמה. אין עדיין סימנים בולטים של גיוס כל המשאבים במשק והכנתו לקראת הבאות. אין סימנים של חישוב המוראל, המוראל שלנו שנפגע כל כך קשות במלחמת יום-הכיפורים עד שעדיין לא עלה בידינו להתאושש.

חברי הכנסת, בדברנו על כוננות לקראת המלחמה כוונתנו בעיקר לכוננות המשק, כי במה שנוגע לצה"ל יש תחושה בציבור כי צה"ל עומד על המשמר ודרך לבאות. יש כל הסימנים לכך שצה"ל מתגבש מחדש. עברו קרוב לעשרה חודשים מאז מלחמת יום הכיפורים ואפשר לציין בסיפוק ובהערכה שעל אף מלחמת ההתשה אשר לא פסקה אלא חודשים מספר אחרי המלחמה, החזיר לעצמו צה"ל באינטנסיביות בלתי-רגילה את כוחו ואף הגביר במידה רבה את יכולתו בעבודה, בלחימה על פי שיטות חדשות, בקליטת ציוד חדיש ומתוחכם, וידע לעמוד בלחץ הנסיבות בכבוד.

הפעם, שלא כבעבר, אחרי מלחמת ששת הימים, כאשר ידענו כי מרווח זמן רב עומד לפנינו, הפעם סכנת המלחמה לא פגה אף לרגע אחד והיה צורך בהתכוננות במלוא הקיטור, מתוך הנחה שבכל רגע עלולים אויבינו להתפתות למלחמה נוספת, והרושם בציבור הוא שצה"ל הספיק להיבנות מחדש, ועל כך יבורכו שר הבטחון, הרמטכ"ל וכל הפיקוד העליון העומד על משמר בטחון המדינה. עם ישראל בוטח בה שאם חלילה ניאליץ להילחם שוב, תנצח ישראל נצחון מזהיר, כי זוהי הבטחת הקדוש-ברוך-הוא בפרשת השבוע: ארץ ארץ ה' אלוךך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלוךך בה, מראשית השנה ועד אחרית שנה.

חברי הכנסת, ברור לנו כי צה"ל שהוא צבא העם אינו יכול להתכונן כראוי אם האווירה הכללית לא תשתנה, אם השאננות והלא-איכפתיות ישלטו ברחובותינו, אם נגהה כדאמול ולא נעשה את המאמץ המשותף של שינוי ארחות חיינו; אם המשק לא ימצא דרך ליעילות-יתר ולהילוך גבוה; אם סקטורים מסויימים במשק — ולא דווקא המקומחים ביותר — ישתעשעו בשביתות והאטות ויציאו את כלל הציבור מהכלים, כפי שקורה בטלוויזיה הישראלית, ואין פוצה פה; אם לא נכין את המשק על כל מרכיביו — התחבורה, התעשייה, המסחר והחינוך — לקראת הסכנות האפשריות.

חברי הכנסת, משתמה מלחמת יום הכיפורים ותוצאותיה הטוריות עמדו לבגד עינינו ציפינו לבואו של השינוי הגדול בארחות חיינו. לא עוד שאננות ציבורית, לא עוד תרדמה ודאגה לפרט, ולא עוד חיי שיגרה של ציפיה לשלום שיבוא. ציפינו להתעוררות כללית שתקיף את כל בית-ישראל. הכל, כך קיוונו, יתנו יד למהפכה במשק ובחיים הכלכליים — העלאת התפוקה ופירון

דבר אם לא תשתנה הגישה כולה בציבור. יש צורך בשינוי של כל סולם הערכים."

אדוני היושב-ראש, חיינו במשך שנים תוך התעלמות מן העובדה שאנו מדינה קטנה ותלויה בעזרת חוץ, בכל תחומי חיינו — יהיה זה צבאי, פוליטי או כלכלי. נהגנו במידה רבה בבחינת "אכול ושתה", התעלמנו מבידודנו הגובר והולך וממצבנו הכלכלי והחברתי. עסקנו בדאגה להישגיות חמרית, וכך פשה בנו הנגע, וכנראה לא נעצר גם בתחומים הרגשיים ביותר של חיינו הלאומיים.

עלינו ללמוד איפוא מלקחי המלחמה האחרונה. אל יבוא מלל כלפי חוץ על הכנות למלחמה כתחליף להכנות אלו ובמקומן. על הממשלה להביא לשינוי ערכים בחיינו ולהנהיג משטר של כוונות לשעת חירום שיבוא לידי ביטוי בתחומי הכלכלה, החברה והחינוך. וכאן עלי להדגיש כי המלחמה הבליטה את ליקוייו של החינוך לערכים בבתי-הספר בארץ, באשר ערכים אלה נידחו לשולי החינוך. טיפוח הערכים היהודיים הוגדש שנים רבות, והגניעה השעה לטפחם בלא גימגום ובלא רתיעה. טיפוח ערכי היהדות הוא שיחזק את המוטיבאציה של הנוער והיה הערובה היחידה להעלאה מתודשת של המוראל ולעמידה בשעת מבחן. אבל השאלה היא, כמובן: האם ממשלה זו, בעלת הבסיס הצר הזה בכנסת, שאין לה אמן רב בעם, אמנם מסוגלת להנהיג משטר כזה? ופה לצערי אני פסימי מאוד. אינני מדבר כלל על הצד הטכני שרוב השרים או כל השרים, במקום להיות במשך רדיהם, יושבים בבית הזה כדי למנוע את הפלתה של הממשלה בגלל בסיסה הצר. מצד שני, הממשלה הזאת מפחדת מהרחבת הבסיס, מאחדות לאומית, מכינון ממשלה אחדות לאומית.

נשאלת השאלה: האם אין אתם צריכים קודם כל ובראש ובראשונה, כדי להנהיג משטר כזה של כוונות לשעת חירום, לבדוק את ביתכם אתם? האם אתם באמת סבורים שממשלה זו היא תשובה למצב הזה שאתם מדברים ומצהירים כל כך על הסיכון שבו? התשובה ברורה. ואני מקווה שהשכל הישר יגבר קודם כל במדינה שלה והיא תדאג לשנות את עצמה, את הרכבה, בכיוון של יתר הרחבה, בכיוון של יתר אחדות לאומית, כדי לעמוד במשימות שהמצב הזה מטיל עליה ועלינו. אני מציע להעלות את הנושא לדיון במליאה.

ה'י"ר ש. ז. אברמוב:

באותו נושא הצעה לסדר-היום לחבר-הכנסת שמואל תמיר. — איננו באולם.

אם כן, נשמע את תשובתו של שר הבטחון.

אדוני שר הבטחון, אני רואה שחבר-הכנסת שמואל תמיר נכנס לאולם. אני מקווה שלא תתרעם עלי אם אבקש שנשמע קודם את חבר-הכנסת תמיר.

שר הבטחון ש. פרס:

אני חבר כנסת ממושמע.

שמואל תמיר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מצטער על האיחור. נקראתי התוצה לשיחה דחופה בטלפון.

הבאה, ואכן, התוצאה של ההצהרות הרבות האלה לא איחרה לבוא: בארצות-הברית נפוצו ידיעות בדבר גיוס בישראל בגלל המצב בגבול הסורי; בעתוני מצרים ובמדינות ערב האחרות נאמר שישאל מדינה מתקפה צבאית.

הציבוריות הפוליטית בארץ ובעולם, שסברה וקיוונה שממשלה זו עלתה על דרך של הסדר ומשא-ומתן, שואלת את עצמה לאור הצהרות אלה, ובצדק: האם זו ממשלה המשך או ממשלה שינוי? והכוונה, בהמשך, היא לכך: האם הממשלה ממשיכה בקו שלה עצמה, לא בקו של הממשלה הקודמת? האם הממשלה עדיין נוקטת קו זה והולכת בכיוון של הסדר, או שמא חזרה בה, מתוך העדר אמונה בפארטגרים שבארצות ערב, ועל כן היא מתכוונת להכין את העם לקראת המלחמה, וההצהרות באות כדי ליצור מתח ותכונה? בכל אופן, ההצהרות האלה עשו את שלהן. הן מחשידות את הממשלה בכוונות שאין לה, כך אני מקווה — לחמם את האווירה ולעודד הלכי רוח מלחמתיים, ובכך נגרם נזק מדיני בל יסוער. היה מקום להנחה שאם דוברי הממשלה ודבריה מוכנים להסתכן בנזק מדיני כתוצאה מהצהרות אלה, ודאי שיש באמירתם תחלת תכנית מקפת להנהגת משטר של כוונות מלחמתית שתבטא בכל תחומי חיינו, וההצהרות באות כדי להכין את העם לקראת כוונות של עם במצור, אולם, דא עקא, השגרה נמשכת בכל שטחי חיינו, הפרטי והציבורי — ממשלתי — הצהרות לחוד ומעשים לחוד. אם כך, נשאלת השאלה: מדוע באמת באו ההצהרות האלה? אדוני היושב-ראש, אם הערכות דוברי הממשלה הן מדויקות, ואם נכונה היא התחושה שאכן ייתכן שתפרוץ מלחמה חדשה בסתיו הקרוב, אין בכך לשנות את העובדה שעלינו לתת את דעתנו לנושא הכוונות ביתר שאת ותשומת-לב ועל הכנסת לענות על השאלה: האם מוכנה ישראל למלחמה חדשה שערבים עלולים לכפות עליה, והאם מסוגלת ממשלת ישראל להכין את העם לקראת המבחנים לקיומה של ישראל?

לאחר אירועי מלחמת יום הכיפורים טבעי הדבר שהציבור וההנהגה בישראל יהיו רגישים מאוד לכל תזוזה באזורנו, והרצון והנחיצות למנוע כל אפשרות שנופתע שנית אינם אלא תגובה ותופעה טבעית ומבורכת. אולם המעבר מציפוניות אחת לשנייה, הן השאננות שלקינו בה ערב יום הכיפורים ועד לדאגה עצבנית וליצירת פאניקה, טומן בחובו טעות העלולה להביא בכנפיה אסון. בשקט ובבטחה חייבת המדינה לעשות הכנות סבירות ומתוכננות לשעת חירום, ולא בהצהרות. המדינה כולה, על מכלול מערכתיה הצבאית והאזרחיות, חייבת לשנס מתניה, להתנער מתרדמתה ולהתכונן לשעת חירום. כי דומני שעל אף קיום הבנה כללית שאנו במצב חירום, עדיין נתון העם ראשו ורובו, לצערי רנו, בחיי שעה.

הצבא לא יוכל להכין עצמו למלחמה הבאה באווירה כללית של שאננות וחוסר תודעה למצבנו בציבוריות הרחבה ובמוסדות הציבור. בסופו של דבר צה"ל והעם הם כלים שלובים. צה"ל הוא הבבואה של החברה הישראלית, וקשה לתבוע מהצבא לפעול בנפרד מבלי לראות את הניבון והבטלות המאפיינים אותנו בימים אלה. ורבים בצה"ל מסתכלים בעיניים קרועות על האדישות השוררת בעם. ובצדק אמר הרמטכ"ל: "לא נוכל לעשות

הכל. בניית "דיזנגוף סנטר" יכולה להיפסק, ובניית בתי-מלון יכולה להיעצר. אינני רוצה להיכנס לפרטים הידועים לשר הבטחון. אבל אם אפשר לחפור עוד אלפי מטרים תעלת נ"ט — כבר הוכח שבנתונים מסוימים גורלה של ישראל יכול להיות קשור בכך. אם אפשר לבנות עוד מוצב אחד — חיי בחורינו עשויים להיות כרוכים בכך. אנחנו נוהגים שוב מנהג גרוע של שוטים. מביאים עכשיו ציוד מיכאני כבד, עשרה חודשים אחרי מלחמת יום הכיפורים, וממשיכים להעסיק אותו באלפי עבודות. וכל מפקד בצה"ל — וזה איננו סוד — מפציר, מתחנן: הביאו לי את הציוד הזה.

(3) עלינו לכוון מערכת הגנה אזורית מודרנית, רבות אלפי מקלטים ציבוריים, מפני אפשרות של התקפות טילים בעורף. היום אין שר הבטחון יכול להבטיח שמיים נקים. הם יהיו נקים אולי ממטוסי אויב; משילים — שום אדם אחראי לא יבטיח שמיים נקים. ובל יאמר לנו כי "סקאדים" אינם מסוכנים. והנה גם ראינו מה חוללו כמה רוצחים בקריית-שמונה. אלפי הרוגים בלב ישוב אזורי — זוהי תוצאה שיכולה להיות בעלת משמעות בתחומים שונים. העם לא יישבר, בודאי. מדינת ישראל תחזיק מעמד, אבל למה לא נצמצם מראש עד למינימום כל אפשרות כזאת? כל גרגיר של בטון, מלט, חול וחצץ חייב ללכת בראש וראשונה לביצורים ולמטרה זו. מתווכחים על הקמת ספריה ציבורית בחל-אביב. הקמת ספריה בחל-אביב אפשר לדחות, אם באמת יש סכנת מלחמה, — והרי יש סכנת מלחמה אליבא דכולנו, לצער כולנו.

(4) מדינת ישראל חייבת לכוון מערכת אזורית נגד לוחמה כימית וגאזים בצורה שתוך יום, אם תפרוץ מלחמה, תעמוד מסכת גז לרשות כל אזור, בוגר וילד. ואם אני כאזרח אינני יודע מה יקרה במקרה של מלחמת גאזים בשכונה שבה אני גר, פירוש הדבר שהטיפול בנשק זה לא הגיע לשלב מתקדם. אין זה סוד. אפשר לדבר על כך כאן.

(5) עלינו לבנות מערכת של משמר אזורי במת-כונת ממלכתית כוללת, שתקיף את כל גילאי 16—60, שאינם מגויסים לצה"ל ואינם משרתים במילואים, עם פיקוד, עם תידרוך ואימונים. העובדה שעברו כמה שבועות ולא היו התקפות של מחבלים אינה אומרת דבר לגבי מחיר בבוקר.

(6) עלינו להוסיף ולגייס משאבים חמריים גם ממקורות שהפנייה אליהם איננה נוחה, אם בשל החשש מקבוצות לחץ ואם מסיבות אינטרסנטיות אחרות.

(7) עלינו להגדיל משמעותית את מאגרי הדלק והמזון ולאבטח אבטחת-יתר כל מקורות המים ודרכי המים של מדינת ישראל. לא אוסיף כאן מלה.

(8) עלינו לגייס גיוס מחודש ועמוק, את יהודי חוץ-לארץ וידידי ישראל ברחבי העולם, תוך היעזרות באנשים מתאימים ממדינת ישראל. שר הבטחון יודע אל נכון מה עמוקה המועקה הרובצת על היהודים בתפוז צות; עד כמה הם מחכים גם לברשורת עידוד וגם לתידרוך, בייחוד בארצות-הברית. אני יודע שהעול גדול. אם כך, צריך לחלק את העול. וניתן לעשות כהנה וכהנה דווקא בשעה זו שהיא אולי שעת בין-המשמות בארצות-הברית.

נדמה לי שמבחינה ויואלית מה שמתחולל במדינת ישראל משחקף בבית הזה ברגע זה. הבית הזה יעסוק בהתנצחויות על ניסוחים ונוסחאות ואמירות ויקדיש לכך את מירב תשומת-לבו; אבל נוכח סכנה של מלחמה מיידית, נוכח ההודעות מפי האישים המרכזיים המוסמכים במדינה על אפשרות שהמלחמה היא לפתחנו, הבית הזה יהיה שאנן ויפנה לעיסוקיו הקטנים במזון.

שר הבטחון השמיע היום אחר-הצהריים ציטטה מדבריו של פרופסור מצרי שאין חמורים ומחרידים מהם. יושב האויב שלעומתו טענו תמיד לעלינות רוחנית ומוסרית ואומר: החברה הישראלית תתפורר מבית, היא תאכל את עצמה, היא תתאבד; ואין אנו צריכים אלא לנקוט פעולות איגוף מסוימות, איום ולחץ, את השאר הם עושים בעצמם לעצמם.

אני רוצה לומר, אדוני היושב-ראש, כאיש האופר-זיכיה, שאף-על-פי שיש לי טענות קשות בנושא הזה לממשלה, ועוד יותר לממשלה הקודמת — באשר לאחר-רונה נעשו מספר צעדים חיוביים — הרי העליתי את ההצעה לסדר-היום כלפי כולנו, כלפי מדינת ישראל על כל פלגיה וזרמיה. מפני שאנו מתנהגים כמו בגן-עדן של שוטים, כאשר הסכין מתקרבת לצוואר, ואנחנו ממשיכים בחיי השיגרה, בקטנות, כאילו לא היה יום הכיפורים, כאילו אין 3,000 מטוסי תקיפה סביבנו ו-5,000 טאנקים המקיפים אותנו וכאילו אין אנו נתונים בבדי-דוח בין-לאומית "מוזהירה".

אי-כינון שעת חירום בכל מערכות החיים הוא מחדל לאומי מסוכן שהמדינה עלולה לשלם בעוד מחיר מחריד, אולי את המחיר המחריד. אין בכך קורטוב של הגזמה. אבל, כמובן, המופת נדרש מן המנהיגות. המנהיגות אינה רק הממשלה; המנהיגות היא גם האופוזיציה. אבל בראש ובראשונה הממשלה.

אדוני היושב-ראש ואדוני שר הבטחון כנציג הממשלה ולא רק כשר הבטחון, הייתי מונה את הנקודות המרכזיות באותו מסגרת יש להתאזר בממדים כבירים ובקצב מהיר: (1) מדינת ישראל חייבת לגייס לשורות צה"ל את כל חיבי הגיוס, שמשום-מה המדינה מוותרת על גיוסם. אם זה היה מותר ואם זה היה נסלח, — והיו חילוקי דעות גם בעבר — זה איננו מותר ואיננו נסלח עתה, כי יש פיקוח נפש, פיקוח נפש של המדינה ושל הפרט. אני יודע שאני נוגע במשהו שהוא כמעט בגדר מוסדי-ארץ כאן. אבל לא ייתכן לבוא לבחורים ולבקש מהם את החודש השביעי והשמיני, ובהם אנשים מברגרים, בעלי משפחות, שוב ושוב ושוב, בעוד יש פטורים כללי, מכל החוגים. מדינת ישראל חייבת לערוך כרטסת חדשה של כוח-האדם המלחמתי שלה, לבדוק את כל הפרופילים, לסנן, לחזור ולסנן, שלא ימצא איש אחד שלא יהיה מוצב בתפקיד זה או אחר. אני יודע שנעשים דברים. אבל אני אומר: כל זה נעשה לא בקצב הראוי. אני יודע שהממשלה הקודמת הייתה עסוקה בהסברים על מה שעשתה ומה שלא עשתה ביום הכיפורים, ושה-ממשלה הזאת מנסה להתמודד עם הנושאים. אין זה מספיק.

(2) עלינו לגייס את כל הציוד המיכאני הכבד העומד לרשות מדינת ישראל, אצל גורמים ציבוריים ופרטיים, לצרכי עבודות הביצורים בגבולות — לפני

מוקדמים, ולדון בו כמו בכל נושא אחר של שעת חירום, בדחיפות מירבית. אם מוכנים לדבר עם גורמי-חוץ ללא תנאים מוקדמים, צריך לדבר בבית ללא תנאים מוקדמים. כולנו צריכים לדבר ללא תנאים מוקדמים.

ממשלת חירום לאומית תיתבע לכוון משטר חירום לאומי, כפי שנגזר ומתחייב ממצב החירום הלאומי שאנו נתונים בו. אני מקווה שהממשלה, הבית והעם, במקום לדבר בלי סוף על גיסוחים שהכל מאוהבים בהם, איש איש בניסוחיו — גיסוחים מלפני עשרים-ושש שנים מלפני עשר שנים ומלפני שנה — ניערך בראש וראשונה במציאות כפי שהיא היום, ובמתחייב ממנה, ואולי עוד נצליח לצאת מן המצוקה הקשה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לשר הבטחון, לתשובה.

שר הבטחון ש. פרס:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, תשובתי תהיה קצרה מאוד. אני שותף לתפילותיו של חבר-הכנסת ורדיגר. אני מקווה שעוצמת תפילותיו ועוצמתו של צה"ל — ושתייהן כרוכות יחד — יביאו את המצב לנקודתו הרצויה.

רק הערה אחת או שתיים לחבר-הכנסת מלמד: אינני רואה במה הוא רואה נזק מדיני בלי-ישוער באמרנו שהסורים עומדים לתקוף אותנו. הוא תיאר נזק מדיני עצום, הוא אומר שישראל עוברת מקיצוניות אחת לקיצוניות אחרת. לא ישראל עברה לקיצוניות, אלא סוריה עברה לקיצוניות, ותפקידנו להגיד לעם את המצב לאשור. ר. ו. והרי שמענו כאן טענות קשות על שבערב מלחמת יום הכיפורים תואר לעם מצב אחר ממה שהיה באמת. הדבר הטוב ביותר הוא להגיד באמת דברים כהווייתם.

חבר-הכנסת מלמד עמד על הצורך להקים ממשלה רחבה, דבר שמעולם לא שללתי אותו. אני רק רוצה להגיד שהממשלה לא קמה, בין היתר, מפני שקשה היה להסכים בעניין "מיהו יהודי" ולא בקשר לנושא אחר. לפי דעתי, בשעה קשה לעם היהודי — יהודי הוא מי שאינו מעלה את השאלה "מיהו יהודי" כדי למנוע את ליכוד העם.

חבר-הכנסת שמואל תמיר הציע כאן שורה ארוכה של דברים שמן הראוי לבדוק אותם. אדוני היושב-ראש, אני מציע איפוא שכל ההצעות תועברנה לוועדה המתאימה; נדמה לי שבמקרה הזה — ועדת החוץ והבטחון.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

יש לפנינו שתי הצעות, אך לפני שאציג אותן אני רוצה לשאול את שלושת המציעים הנכבדים אם הם מוכנים להיענות להצעתו של שר הבטחון ולהעביר את הצעותיהם לדיון בוועדת החוץ והבטחון.

חבר-הכנסת אברהם ורדיגר, האם אתה מסכים?

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):

אני מסכים.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

חבר-הכנסת אברהם מלמד, האם אתה מסכים?

ידידיה בארי (הליכוד):

הוא מסכים.

9) למען השם, עלינו להפסיק את הגילויים הפומביים על סודות צבאיים ונקודות תורפה בטחוניות בטל-וויזיה, בעתונות ובכלי התקשורת האחרים. אם אומר שהמדינה הזאת חשופה ופרוצה מבחינת הסודות הבטחוניים — מלים אלו לא התייגנה חדשות באזני שר הבטחון. מצביעים לפני "פתח" לאיזה בית-ספר הוא יכול להגיע והיכן הגדר פרוצה. מפרסמים סדרות מאמרים באיו מידה צה"ל עורך ומוכן למלחמה, באיו מידה אינו מצויד כל צרכו ומתי יהא מוכן וערוך למלחמה. כל זה שחור על גבי לבן. אני זוכר את עצמי כנער בימי מלחמת העולם השנייה, ואני זוכר מה נחשב אז סוד צבאי לבריטניה הגדולה ומשווה זאת להפקרות אצלנו. זאת איננה דמוקראטיה. זאת הפקרות טוטאלית. אולי אין זה פופולארי לאיש ציבור לומר זאת לגבי מה שקורה בכלי התקשורת. אבל יש לכם חוק, הפעילו אותו. ואל תתייראו מפני העתונות, ואל תתייראו מפני הטל-וויזיה. אני בטוח שהעתונות, הטלוויזיה והראדיו יקבלו את הדיון ובהבנה, אם הדבר יהיה כללי, אם יחול על הכל, ואם יתחיל בממשלה שמתוכה לא ייצאו סודות. בממשלה הקודמת היתה מכה של דליפות. הממשלה הזאת לקחה על עצמה להתחיל אחרת והיא יכולה לשמש מופת. היא "דף חלק" בנושא זה. אבל דבר זה צריך להיות נחוש וקיצוני, דווקא מפני שאנחנו דמוקראטיה.

10) הכרחי שידור-מערכות יסודי במערכת יחסי העבודה, צריך להוסיף שעות עבודה, ולא להפחית שעות עבודה לכל חלקי העם. והעם יקבל זאת. ועכשיו, כן, גם בקיץ, אם נכון הדבר שמלחמה בפתח.

ועל הכל — צריך להפסיק את הכירסום העצמי, ויש לנהל מערכת הסברה שתסייע ליישור גוו של העם. כל אחד מצעדים אלה יתרם ליצירת הלב רוח אחר בעם. אנחנו מנהלים לוחמה פסיכולוגית מובהקת נגד עם ישראל, נגד מדינת ישראל ונגד תושבי ישראל. אנו מביאים אל הטלוויזיה פלשתינאים לדבר על הישות הפלשתינאית שבראשה עומד "פתח" ויאסר עראפת. ונתנים דוגמה לכל תושב כל כפר ערבי בישראל, אפילו בתחום הקו הירוק, לראות בעראפת את המנהיג שלו, ומקדישים לזה את "יומן אירועי השבוע" המשודר בליל שבת ובמוצאי שבת וקנראים דרור ליצרים שהיו חנוקים, ואולי לא היו קיימים כלל במשך עשרים-ושש שנים. דמוקראטיה — פינת "פתח" בשידורי ישראל. איזה עם הרשה לעצמו מעשים כאלה בתקופה כזאת?

אני בעד חופש הדיבור. אני בעד חופש הוויכוח. אני בעד דיאלוגים. אבל כך? התאבדות לאומית? החרטה בכל מחיר להתאבד?

כמובן, חברי הכנסת, את כל אלה תוכל לבצע רק ממשלת חירום לאומית; ממשלה רחבה שאיננה חוששת מבחירות של יום המחר; ממשלה בהכוחות שיש לה גיבוי מספיק בכנסת, גיבוי לאומי רחב. נכון הדבר שבניגוד לראש הממשלה הקודמת שאפילו בימי קרב וסכנת נפשות שללה מכל וכל אפשרות כלשהי של ממשלת ליכוד לאומי ופניה נתכרכמו למשמע האפשרות הזאת, השם הזה, הכותרת הזאת — נכון הדבר שלאחרונה ראש הממשלה לא המשיך בשיטה השלילית של הגברת מאיר והודיע שיהיה נכון להציע למפלגות לבחון אפשרות של כינון ממשלת ליכוד לאומי. אני חושב שזהו צעד חיובי, שלב חיובי. אבל לאחר שעושים את השלב הראשון יש לגשת לעניין זה ללא סייגים, וללא תנאים

— הצעות לסדר-היום (אברמוב, טובי, ש. תמיר, מלמד) —

היו"ר ש. ז. אברמוב :

אין כאן ייפוי-כוח. מכיוון שהוא איננו, אני מניח שאיננו מסכים והוא עומד על דעתו.

מנחם ירד (הליכוד) :
הוא בוודאי מסכים.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

אינני מוסמך להחליט בשמו שהוא מסכים להצעתו של שר הבטחון.

חבר-הכנסת שמואל תמיר, האם אתה מסכים ?

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :
אני מבקש לא לכלול את הצעתו של חבר-הכנסת שמואל תמיר בסדר היום.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

רשמתי לפני את הודעתך, מיד נגיע לזה.

חבר-הכנסת שמואל תמיר, האם אתה מסכים להעביר את הצעתך לוועדת החוץ והבטחון ?

שמואל תמיר (הליכוד) :

אילו היו ספסלי הליכוד מלאים עכשיו הייתי מגיש להעביר את הנושא לדיון דחוף במליאה, אך מכיוון שאין זה כך, אני מסכים.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

יש שתי הצעות, ואני מבין שהצעתו של חבר-הכנסת תופיק טובי היא לא לכלול את ההצעות בסדר-היום.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :
הצעתו של חבר-הכנסת שמואל תמיר.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

חבר-הכנסת טובי, חבר-הכנסת תמיר איננו מציע לכלול את הצעתו בסדר-היום. הוא מציע להעביר אותה לוועדת החוץ והבטחון.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :
מותר להציע לא לכלול אותה בסדר-היום.

משה ורמון (המערך) :
אין דבר כזה.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

אתה יכול להצביע נגד העברתה לוועדת החוץ והבטחון. אין לפנינו הצעה לכלול את הצעתו של חבר-הכנסת תמיר בסדר-יומם של הכנסת.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :
זאת היתה הצעתו.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

אם אין הצעה לכלול אותה בסדר-היום, לא יכולה לבוא הצעה נגד זאת. תוכל להצביע נגד העברתה לוועדת החוץ והבטחון.

אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הצעתו של חבר-הכנסת אברהם ורדיגר לוועדת החוץ והבטחון.

הצבעה

ההצעה להעביר את ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת א. ורדיגר לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

חבר-הכנסת מלמד, לא קיבלתי תשובה לשאלתי אם אתה מסכים להעביר את הצעתך לוועדת החוץ והבטחון.

אברהם מלמד (חזית דתית תורתית) :
כן, אני מסכים.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

לפנינו הצעה אחת בלבד — להעביר את שתי ההצעות, של חבר-הכנסת מלמד ושל חבר-הכנסת תמיר, לוועדת החוץ והבטחון. אני מעמיד את ההצעה להצבעה.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :
האם תואיל להצביע על כל הצעה לחוד ולא על שתיהן יחד ?

היו"ר ש. ז. אברמוב :

לפי בקשתך נצביע על כל אחת לחוד.

אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הצעת חבר-הכנסת אברהם מלמד לוועדת החוץ והבטחון.

הצבעה

ההצעה להעביר את ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת א. מלמד לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

היו"ר ש. ז. אברמוב :

אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הצעתו של חבר-הכנסת שמואל תמיר לוועדת החוץ והבטחון.

הצבעה

ההצעה להעביר את ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת ש. תמיר לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

5. ההודעות בדבר סכנת מלחמה

היו"ר ש. ז. אברמוב :

הכנסת תעבור עכשיו לדון בהצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת תופיק טובי: ההודעות בדבר סכנת מלחמה. רשות הדיבור לחבר-הכנסת טובי.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, נדהמים ומוזעזעים שמעו רוב תושבי הארץ מבוול הכרזות מפיהם של ראשי

השלטון ונציגיו על המלחמה החדשה ההולכת ומתקרבת, כדבריהם. שר הבטחון, מר פרס, הכריז לפני כמה שבו עות שהמלחמה תהיה תוך שנה ; אחרי כן הזדרז להתנבא שהיא תהיה בסוף השנה. ב-25 ביולי קרא ראש הממשלה, בהופיעו במועצת מחוז המושבים של מפלגת העבודה בתל-אביב, "להיערך בקצב מואץ ביותר לאפשרות של מלחמה". בהופעת מר רבין באוניברסיטה בירושלים בסוף יולי אמר שאחד התאריכים האפשריים

ידידיה בארי (הליכוד):

חאפז אסאד אמר שישראל היא דרום סוריה.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

הוא אמר שהוא מוכן לשלום צודק על בסיס החל-טות מועצת הבטחון.

ראשי השלטון מרבים נימוקים על גבי נימוקים להסביר את התקרבותה של המלחמה החדשה. מדברים על הגשק הסובייטי הזורם, כדברים, לסוריה ולעיראק כנימוק להחמרת המצב המחייב תגובה ישראלית. אך ראשי השלטון יודעים שבנושא מירון היוזן הקיים באזור והנובע מעצם המשכו של הסיכסוך והכיבוש אין שום אלמנט יסודי חדש בתמונת האזור, חוץ מהגברת המאמץ של ראשי השלטון בישראל להגדיל את העלינות הצבאיות של ישראל.

מאז כינונה של הממשלה החדשה חוזר ראש הממשלה על הצהרותיו שרק בהתעצמות צבאית, רק מעמדות של כוח, תוכל ישראל להגיע להסכם עם שכנותיה. ומי לא שמע הכרות השר פרס ואלופי צה"ל על שיאי הכוח החדשים של צה"ל, חודשים לפני שהשר פרס גילה את רכבת האוויר והים הסובייטית לסוריה, שהוא מרבה כיום לדבר עליה כסיבה למלחמה?

מירון היוזן המסוכן מקורו בהמשך הכיבוש ובהעדר פתרון לסיכסוך, במדיניות הכוח שדבקה בה ממשלת ישראל, ובאיום האימפריאליסטי הקבוע נגד המדינות הערביות האנטי-אימפריאליסטיות באזור.

האמת שיש לומר אותה לעם היא שהמתחות המחור דשת והאיומים במלחמה הם פרי מדיניותה של ממשלת רבין—פרס הרוצה בכל מחיר לחבל במאמצים הבין-לאומיים הגוברים והלוחצים כיום לכינוסה של ועידת ז'נבה, ולשיתוף הנציגים הפלשטינאים בה, ולעכב התקדמות אל השלום הצודק והיציב, אל ביצוע החלטות מועצת הבטחון שביאו בהכרח לנסיגת ישראל מהשטחים הכבושים ולכיבוד זכויותיו של העם הערבי הפלשטינאי להגדרה עצמית.

ממשלת רבין—פרס אימצה לעצמה עוד עם כינונה את מדיניות האסון הלאומי של ממשלת מאיר—דיין שנבעה שלום והביאה למלחמת אוקטובר עם אסונותיה. ממשלת רבין הכריזה על מדיניות של אי-חזרה לקווי ה-55 ביוני, מדיניות סיפוח הגולן, סיפוחים בסיני, ברצועת עזה ובגדה המערבית, העלתה תכניות להתנחלויות מאושרות ולא מאושרות, וחדשה את האסכולה הלאומנית של התנגדות לזכויות הצודקות של העם הערבי הפלשטינאי, אף לזכותו להקים מדינתו בשטחים שישראל תצטרך לסגת מהם.

ראש הממשלה מדבר כיום על זכותה הבלתי-מעוררת של ישראל על הארץ, ובמדיניות הרת-סכנות זו נקלעת הממשלה מול הלחץ הגובר עליה להתקדם אל ועידת ז'נבה, אל הסדר שידרוש ויתור על כל המדיניות הלאומנית ההרפתקנית הזאת. וכך חוזרת ממשלת רבין על אותם מהלכים של ממשלת מאיר—דיין, אחוזת מבדי-ניות הכוח, מאיימת במלחמה, ולשם כך מסלפת בתעמולה זדונית עובדות ומציאות ומוליכה את המוני העם שולל כדי לחפות על אחריותה בהכשלת מאמצי השלום ובדחיפת האזור לעוד הרפתקה לשם מימוש תכניות סיפוח והתפשטות טריטוריאלית. האם אל אמר של הבטחון פרס, כפי שפורסם בעתון "מעריב" ב-12 ביולי, שלא

לחידוש המלחמה הוא בחודשים אוקטובר-נובמבר השנה, כאשר יהיה צורך לחדש את מאנדאט כוח החירום של האו"ם, אך יש גם תאריכים אחרים, לדבריו. ב-29 ביולי הופיע הרמטכ"ל רב-אלוף גור בלשכת המסחר-ישראל—אמריקה והציג לפני העם תכנית מפורטת למלחמה העלולה לפרוץ, לדבריו, בתום חודשי הקיץ שנה זו גם ביזמתה של ישראל שלא ויתרה על האופציה לפתוח גם מצדה במלחמה. הרמטכ"ל הזכיר כמה צעדים שצה"ל כבר נקט להכנת המלחמה וקרא בנוסח דרמטי להשתחרר מהדכאון שפקד את הארץ אחרי מלחמת אוקטובר ולהיערך למלחמה הבאה היערכות נפשית, רגשית ואירגונית, תוך ידיעה שהמלחמה הבאה במזרח התיכון תעלה יותר ותקיף יותר.

דברים מחרידים ומזעזעים אלה הוטחו על ראשו של הציבור כשעדיין קוברים את אלפי הבנים שנפלו במלחמה האחרונה, כשעדיין לא עברה שנה מאז התחוללה מלחמת אוקטובר על כל אסונותיה. דברי נבואה שחורים אלה ואיומים בפתחת מלחמה מושמעים בעיני צומם של מאמצים דיפלומטיים מסועפים ביורה הבין-לאומית לשם קידום הסדר שלום צודק ויציב בין ישראל והמדינות הערביות והעם הערבי הפלשטינאי.

המפליא והמדאגי הוא שהכרזות אלה באות בזמן ראשי המדינות הערביות השכנות מגלים נכונות להסדר שלום צודק עם ישראל באמצעות ועידת ז'נבה ובדרך ביצוע החלטות מועצת הבטחון. בעובדה זו מודים ראשי השלטון בישראל, כך אמר ראש הממשלה בראיון שהתפרסם בעתון "ידיעות אחרונות" לפני עשרה ימים בקי-רוב. וב-12 ביוני שנה זו היה זה ראש הממשלה בעצמו שציין בדבריו במכון ויצמן שקיימות התפתחויות חיוניות בארצות הערביות השכנות לטובת השלום, כפי שפורסם בכל העיתונים למחרת.

על כן נשאלת השאלה: איך קורה שבין אמצע יוני לבין אמצע יולי נעלמים פתאום הדיבורים על סימני התפתחות חיוביים בכיוון להסדר שלום ובמקומם מתחילים אורחי ישראל לשמוע בוקר וערב נבואות על המלחמה המתקרבת? אין שום שחר להסברי הממשלה שחלה תפנית במדיניות המדינות הערביות, ובמיוחד בסוריה, לגבי שאלת השלום והמלחמה. גם סוריה וגם מצרים, גם בתקופת השיחות על הפקדת הכוחות שיצרו סיכוי חדש לשלום ושימשו מקור לתקווה ציבורית ורשמית, לא השאירו ספק בקביעתם הברורה שהן מוכנות לשלום עם ישראל על בסיס ביצוע מלא של החלטות מועצת הבטחון 338 המחייבת, בין היתר, נסיגה מכל השטחים שנכבשו ב-1967. גם סוריה וגם מצרים לא השאירו ספק בקביעתן שלא ישימו עם שום סיפוחים טריטוריאלים מצד ישראל, וברור היה לכל בר-דעת ששלום פירושו נסיגת ישראל מכל השטחים הערביים הכבושים, כיבוד זכויות העם הערבי הפלשטינאי להגדרה עצמית וזכותו להקים מדינתו בשטחים שעל ישראל לפנותם, אם ירצה בכך, כיבוד זכויות הפליטים בהתאם להחלטות האו"ם וכיבוד ריבונותה ועצמאותה של ישראל ושל שאר מדינות האזור. לכך נתנו המדינות הערביות השכנות, לרבות סוריה, את הסכמתן, ושום דבר לא השתנה מאז.

גם נאומו האחרון של חאפז אסאד בוועידת העת-נאים הערביים בדמשק, שכלכך הרבו לצטט ולפרשו באופן מסולף, חזר על עמדה זו שביסודה נכונות להסדר שלום צודק עם ישראל בלי סיפוחים.

הממשלה, מדיניות רמיסת זכויותיו של העם הערבי הפלשתינאי, יחד עם תכני האימפריאליסטים — מדיניות זו מוליכה את האזור למלחמה. מדיניות זו עלולה להביא עוד אסונות על ישראל ועל מדינות האזור. וכפי ששום מלחמה לא פתרה שום בעיה אמיתית מבעיותיה של ישראל, כך לא תועיל שום מלחמה בעתיד, היא רק תחמיר את הבעיות האלה עוד יותר.

חברי הכנסת, רבים בישראל ציפו לכך שממשלה חדשה בישראל, שקמה אחרי לקחי מלחמת אוקטובר, תסיק מסקנות ותתקדם בכיוון אל השלום. מדאיג ומצער שממשלת רבין — פרס אינה רוצה ללמוד כלום. חבל. אך אנו יודעים שישראל היום היא לא ישראל שלפני מלחמת אוקטובר. לקחים רבים נלמדו, ובמיוחד בגלל פשיטת הרגל של מדיניות הכוח מצד ממשלת ישראל. וגם צמחו כוחות שאם יפעלו באומץ ובמלוכד מסוגלים הם לעצור את הדהירה למלחמה.

מתוך אחריות ודאגה לגורל העם קוראים אנו לכל הכוחות החפצים בשלום צודק ויציב לפעול במלוכד, לדחות את ההכרזות והאיומים במלחמה, לפעול למען התקדמות מהירה לוועידת ז'נבה ולשתף בה גם את נציגי העם הערבי הפלשתינאי; לבצע באמצעותה את החלטת מועצת הבטחון; להביא לפתרון צודק לבעיית הכאובה של העם הערבי הפלשתינאי, ולהבטיח שלום צודק, בטחון ועתיד מאושר לישראל וליתר המדינות והעמים באזורנו.

במטרה זו אנו מציעים לכנסת לקיים דיון על ההכרזות האחרונות של ראשי השלטון בישראל על מלחמה חדשה.

חיו"ר מ. בן-פורת :

רשות הדיבור לשר הבטחון, תשובה.

שר הבטחון ש. פרס :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לשבח את חברי-הכנסת תופיק טובי שהצליח להסביר באופן נמרץ את העמדה של המחנה הריאקציוני, המלחמתי, הקיצוני, המעורר מלחמה, השואף למלחמה, התומך באלימות, השונא פשרות — כל הדברים האלה, שמשום מה, בלשון סג' נהר, הוא מייחס למישהו אחר —

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :
הכל שייך לך.

שר-הבטחון ש. פרס :

— ואילו הוא בעצמו מייצג את עמדתו באופן יוצא מן הכלל, בעקביות מעוררת כבוד, והוא מראה את כל חוסר המוצא שבמצב.

מה פירוש הדבר להיות היום קומוניסטי? להיות היום קומוניסט פירושו להזדהות עם רוסיה הסובייטית. מה היא עושה במזרח התיכון — היא מעודדת שלום או שולחת נשק? בשביל מה התחילה רוסיה לשלוח עשקי טילים ומטוסים ללוב? קדאפי הוא סמל הסוציאליסטי מדוע הוא מזדהה עם קדאפי ועם בר'נייב? הרי הם מייצגים עמדה של מלחמה, ריאקציה, פאשיסם, קיצוניות, חוסר אחריות —

תופיק זיאר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :
אנחנו מזדהים עם סבל העמים.

נוכל לחזור לז'נבה בטרם ייפרעו השטרות האמריקניים שניתנו לנו בדבר חיווק צה"ל? השר פרס רואה בוועידת ז'נבה אסון שיש למנוע אותו. זה מסביר את כל המהלכים ההרפתקניים של הממשלה.

האם יש זיק של אמת בדברי שר ההסברה מר יריב, החוזר בימים אלה על נוסחאות הגברת מאיר שאבד עליהן כלח והופרכו מיסודן, באמרו שהוויכוח עם הערבים הוא לא על שטחים אלא על עצם קיום ישראל? זוהי דמא-גוגיה מופרכת ואווילית, והיא באה שוב ככסות להצדיק את החזרה למדיניות הגורסת המשך הכיבושים במקום השלום.

איומי המלחמה מצדם של ראשי השלטון בישראל קשורים קשר הדוק ויש למצוא להם הסבר בתמרוני ארצות-הברית באזור ובמאמציה לקדם את האינטרסים החמסניים שלה. תמרוניה של המדיניות האמריקאית להפוך את המאמצים להסדר שלום צודק ולביצוע החלטות מועצת הבטחון למכשיר ואמצעי להשגת עמדות חדשות באזור, לטובת בעלי ההון האמריקנים ולרעת עצמאות והתפתחות של המדינות הערביות האנטי-אימפריאליסטיות, ולפגוע בקשרי שיתוף הפעולה בין ארצות אלה לבין ברית-המועצות — תמרונים מסוכנים אלה, הפוגעים גם בסיכויי השלום, נתקלים בהתנגדות הולכת וגוברת בכל המדינות הערביות, נתקלים בהתנגדותם של כל כוחות השלום באזור ובעולם.

לכן יחד עם מדיניות הפיתויים וההבטחות כלפי המדינות הערביות, ובמיוחד כלפי מצרים, שלא הביאה דבר מהותי בכיוון הפתרון הצודק, משתמשת שוב ארצות-הברית בשוט הישראלי המורם, בתקווה שהוא ישפיע, ירתיע ויועיל למהלכיה המסוכנים של המדיניות האימפריאליסטית בנוסח האשף קיסינג'ר.

לא מקרה הוא שחוד הלחץ והאיומים במלחמה חדשה מופנים כלפי סוריה שמשתרם מגלה התנגדות תקיפה יותר כלפי התמרונים האמריקאיים ביחס למשבר באזור, דבקות בפתרונות באמצעות ועידת ז'נבה, בשיתוף ברית-המועצות ובמאמצים לשלום צודק. ההכרזות ואיומי המלחמה באים בדיוק בזמן שבו מנהל הנרי קיסינג'ר את מחזור השיחות שלו בושינגטון שר החוץ מהאזור, כדי לשמש לו מכשיר-עזר במאמציו לחיזוק עמדותיה של ארצות-הברית בעולם הערבי. אך כפי שמדיניות הכוח לא הצליחה בעבר, כשלונה מובטח עוד יותר גם כיום.

נכונות זו מצד ממשלת ישראל לשמש שוב מכשיר לחץ ואיומים בידי ארצות-הברית כלפי המדיניות הערבית תגרום נזק רב לאינטרסים האמיתיים של ישראל ותכבד עוד יותר על המאמצים לשלום צודק. המוני העמלים בישראל השומעים את הקריאות למלחמה, מרגישים כיצד ראשי השלטון נעזרים באווירה מלחמתית זו כדי לדכא את התנגדות הציבור בישראל להתקפה המחודשת על רמת חייו, למסיים חדשים, ליוקר מאמיר, למילולות מלחמה. והכל כדי להזין את מולך המלחמה ולהעשיר עוד יותר את העשירים, באווירה מלחמתית זו מסתייעים שוב הליכוד והימין הקיצוני הלאומני כדי להסתער על כוחות השלום ועל הממשלה הקיימת, ולהביא לממשלת ליכוד לאומי, כביכול, ממשלה שבשם האחדות הלאומית תכבד עוד יותר על מאמצי השלום.

חברי הכנסת, אנו הקומוניסטים הזהרנו בעבר ומוז'הירים כיום ביתר תוקף: מדיניות הכיבוש והסיפוח של

חוברת כ"ח, ישיבה פ"ג

— הצעות לסדר-היום (פרס, טובי, לבנבראון, זיאד); סקירת שר החינוך והתרבות על פעולות משרדו (ידלין, בן-פורת) —

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
תשאל את קסינג'ר.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
קסינג'ר בלי ברז'נייב לא יוכל לעשות שלום. לא פעם אמרו נציגי ישראל שבירת-המועצות היא שמחתן את החוגים הקיצוניים בקרב קבוצות ערביות.

שרי-הבטחון ש. פרס:
מי אמר את זה? אם אתה כליכך סומך על מה שהממשלה אומרת, תאמין לי, אני מציע לך לסמוך בכל, והממשלה אומרת ליהודי כמור, לחבר כנסת כמור: עבור באמת למחנה השלום; עזוב את מחנה המלחמה; עזוב את מחנה הנשק; עזוב את המחנה הקיצוני; עזוב את מחנה האלימות; עזוב את מחנה הבלוף, מחנה חידוש המלחמה.

אנחנו, הקיצוניים כביכול, הצענו את הפרדת הכוחות. מי הפריע? — הסורים. חברי-הכנסת דיין, הנחשב לקיצוני, הוא הנהיג את הגשרים הפתוחים ואת הדו-קיום, ואתם עושים כל הזמן מעשי אלימות, משתמשים בנשק וקוראים לעצמכם: מחנה השלום. הלא זה מצחיק.

תופיק זיאד (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
הפצת מחנות פליטים היא לא אלימות ולא שימוש בנשק?

שרי-הבטחון ש. פרס:
חבר-הכנסת טובי, נציג הימין הקיצוני, מחנה קדא-פי, מחנה של קיצוניים, של אלימות, של חוסר פשרה, של חוסר יכולת להבין דבר ותוצאותיו — בכורש ביטוי לא-מבוטל, בהתחייבויות ואומללות — אני מציע לך לצאת לחופש. צא לחופש מהמחנה שאתה משועבד לו ללא צורך, ללא הגיון, ואם תעשה זאת אולי גם תתרום לשלום.

אני מציע לא לכלול את הנושא בסדר-היום.

היו"ר מ. בן-פורת:
אני מעמיד את ההצעות להצבעה.

הצבעה

ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום
של הכנסת לא נתקבלה.

ההצעה לא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

ת. סקירת שר החינוך והתרבות על פעולות משרדו

אדוני היושב-ראש, לפני חודשים הוטל עלי להת-ייצב בראשו של המשרד שלמדיניות ולפעולותיו מוקדש הדיון הזה. כידוע, הנני שר חדש, אולם אינני חדש במשרד החינוך והתרבות. אין פירושו של דבר שהכל בו כבר מוכר לי. אדרבה, ככל שאני לומד יותר את הנעשה במשרד, כן ניתן לי לעמוד על התמורות המפ-ליגות שנתחוללו בו בשנים האחרונות, בהיקף ובעומק. זוהי מערכת ערה ודינאמית, קשורה לצרכי הזמן, מערכת שעובדיה, ובראשם רבבות המחנכים, מודעים לשליחותם ולאחריותם הכבדה.

שרי-הבטחון ש. פרס:

— שאתם נציגיהם במזרח התיכון.

טוב שאמרת משהו על סוריה ומצרים. כאשר מצרים רצתה קצת שלום, פנתה קצת לארצות-הברית. סוריה ששונאת שלום, היא נשענת על רוסיה. אמריקה שלחה למצרים את ד"ר קסינג'ר. רוסיה שלחה לסוריה טילים ומטוסים, והיא הורסת את העם והורסת את הארץ. מה זה נשק ב-2 מיליארד דולר במשך 10 חודשים? זה הרס סוריה. לא רק במלחמה, גם בלי מלחמה, להחזיק את זה עולה הון תועפות. ואתם הנציגים של זה. מדוע? זה שלום? זאת התקדמות? קדאפי ואסאד וטילים ומלחמה ושנאה — זה היום המחנה הריאקציוני, המיליטאריסטי הקיצוני ביותר שישנו במזרח התיכון.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אתה חושב שנשק בידך הוא על-הדיו?

שרי-הבטחון ש. פרס:

קודם כל, לפני שלקחנו נשק, הסכמנו להחלטת האו"ם ב-1947. מי תקף? אנחנו החלטנו לתקוף את סוריה? סוריה תקפה. אנחנו הצענו הסכמי הפרדת כוחות בלי מלחמה. מי התנגד? סוריה ומצרים. איך הגענו למצב זה? האם ביום בהיר אחד התחילה ישראל להת-פשט ולהתנכל לשכניה? אתם קשורים כל הזמן עם הכוחות של אלימות, של מיליטאריזם, של קיצוניות, של ריאקציה, ומוסיפים לזה נופך של מארקס. מארקס מתאים לתמונה הזאת, תאמין לי, כמו שמתאים — אני יודע מה — כמו חצוצרה בתזמורת קאמרית. לא מתאים.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
במחנה שלך מבקרים אותך.

שרי-הבטחון ש. פרס:

אני אומר לך, חברי-הכנסת תופיק טובי, אל תהיה מודאג מהמחנה שלי. הוא מצביע, הוא בוחר, יש לו גם חוקים אחרים. אבל הגיע הזמן שתתחיל באמת לעשות חשבון-נפש. "סקאד" הוא תרומה לשלום? בשביל מה צריך להיות "סקאד" במזרח התיכון? — לסכן ערים, לסכן נשים וילדים. מדוע אתה מזדהה עם זה, ועם כל התקפה ערבית, עם כל תוקפנות ערבית?

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני מזדהה עם המאמץ לשלום, אדוני השר.

שרי-הבטחון ש. פרס:

זה בלוף. אתה יודע, חברי-הכנסת תופיק טובי, מאמץ לשלום עושה ד"ר קסינג'ר, לא ברז'נייב.

היו"ר מ. בן-פורת:

אנחנו עוברים לסעיף הבא: סקירת שר החינוך והתרבות על פעולות משרדו. רשות הדיבור לשר החינוך והתרבות.

שרי-החינוך והתרבות א. ידלין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מוקיר את חברי הכנסת הנשארים על משמרתם, לאחר יום מאומץ, לדיון בנושא החינוך, ולא אשמתי היא שהדיון במשרד החינוך נקבע לשעה זו.

סולם ערכיו של האדם. לעומתם — לרוב בלא לומר זאת במפורש — מבקשים בעלי האידיאולוגיות הקיצוניות למיניהן ללכת בדרך האינדוקטיבית בחינוך. הראי- שונים מפקירים למעשה את האדם ביד המקרה. האחרון נים מבקשים לכפות אותו במיטת-סדום רוחנית. לדעתי, אין בנמצא חברה שוויתרה את שרשיה לוויתור על זכותה ועל חובתה לחנך את בניה בצל מורשתה ולאור משאית נפשה. אולם אסור שדאגה זו תיהפך לכפייה השוללת מן האדם את המותר שבו — את חירות הרוח השואלת ומתלבטת עם עצמה ועם סביבתה.

עמיתי חברי הבית, כמעט שיגרת לשון היא לומר שאין המעש החינוכי מתחולל בחלל ריק. אין תחום מתחומי החיים והחברה שאינו שותף בעיצובו של החי- נוך, לחיוב ולשלילה. וכשם שאין מערכת החינוך רשאית לזקוף לזכותה בלבד את כל הישגיה של החברה, שכן יש לה שותפים, כך אין היא נושאת באחריות בלעדית לכל פגמיה, ושוב — מפני שיש לה שותפים. הוא הדין במערכת החינוך שלנו במדינת ישראל, שיש בה גם צללים, ואין להתעלם מהם, אבל רבים, רבים מאוד הם אורותיה, ואסור להתנכר להם. כאמור, לא בחלל הריק מתחולל ויכול להתחולל המעש החינוכי. ועל כן חותם עברנו הלאומי, יצירתנו התרבותית ומלחמות-המגן שלנו חרותם וחייבים להיות חרותם עמוק בלב תושבי הארץ ובניה. הרס ובניין; אהבת השלום וגילויי גבורה עיל- אים; חרדה לבאות ונכונות לשאת באחריות לקיומו של עם קטן וקשה עורף — אלה הם מסימני ההיכר המובהקים של חברתנו, וזוהי הקרקע שעליה צומחים הדורות הצעירים שלנו. זהו השעון שעל-פיו אנחנו מצווים לחיות את חיינו, בעוד שרובו של העולם חי בימינו על-פי שעון אחר לגמרי — זה של חברת השפע, על ברכותיה וקללותיה. נקל להאשים. אולם קל גם להבין מה טעם ניסיונו להתאים את השעון שלנו לשעונו של עולם, לצדו על-פי הקצב שלו ולחיות על-פי התכנים החמורים והאופנות הרוחניות שלו, למן ריהוטו של הבית ועד לאולמות התיאטרון. ראשיתו של התהליך הזה לפני שנים רבות, אולי מאז הקמתה של המדינה. אלא שהוא העמיק בתוכנו מאז תום מלחמת ששת הימים, כאשר רבים דימו בנפשם שהנה נפתרו בעיות קיומה של ישראל וכי מעתה ואילך מציאותנו היא כמציאותם של אחרים, לטוב ולרע. אך שכחנו מי אנחנו והיכן אנחנו. היינו לתברה צוברת נכסים ומפחתת בערכים. ועל רקע הפי- חות הזה הוטל על מערכת החינוך בישראל לעצב את דמותו של הדור הצעיר ואף לנסות במידת האפשר לחסנו מפני הסחף בערכי-סידור. ודבר זה, כנסת נכבדה, רחוק מלהיות פשוט.

כי מהו חינוך במובן האמיתי של המלה? חינוך משמעו, כמובן, מורים ומחנכים טובים. חינוך משמעו תכניות לימודים מפורטות וספרי לימוד מעודכנים. חינוך משמעו מבנים ומיתקנים רוחניים ואסתטיים; ספריות עשירות, ומעבדות משוכללות; שירותי תרבות ואמנות מפותחים, ואמצעי קומוניקציה שאין בהם וולגאריות ולבנטיניות. חינוך הוא כל אלה. אבל משמעו הוא ראש לכל חברה מתוקנת. הלוחמת במומיה, אחריות למצוקת הזולת ורגישות לסביבתו של האדם. חינוך משמעו מכני- מופת בהתגשמותם ונורמות חברתיות מחייבות. ומשמעו, כמובן, דוגמה אישית שמודדים אתה והולכים אחריה גם בלא שמישהו ישמיע מפורשות את המלה "אחרי".

חברי הכנסת, הדיון הזה נערך במסגרת סקירת שרים על תקציבי משרדיהם. בפתח דברי רואה אני חובה לעצמי להבהיר, ואולי גם להזהיר, שבאחרונה מסתמנת נטייה בגודל התקציב הריאלי העומד לרשות החינוך. ניתוח התפתחותו של תקציב משרד החינוך והתרבות וחלקו בתקציב המדינה מלמד, למרבה הצער, כי אחוז הגידול של תקציב המשרד, למעט התקציב להשכלה גבוהה ולתרבות, היה נמוך בשמונה השנים האחרונות מזה של תקציב המדינה. בהשוואה לשנת 1967 כבסיס, בויתו המדד שלה מאה, הרי בשנת 1974/75 מדד ההוצאה לחינוך הוא 487 — ואני מדגיש: למעט השכלה גבוהה ותרבות — בעוד שמדד תקציב המדינה, בהשוואה ל-1967, הוא 656. כלומר, תקציב החינוך גדל פי 4.8, ותקציב המדינה ב-6.5. במלים אחרות: בשנת 1967/68 היה חלקו של תקציב החינוך בתקציב המדינה 9.6%, ואילו ב-1974/75 7.3% בלבד.

לצד העובדה שתקציב משרד החינוך גדל בקצב איטי, יחסית, הרי הקיצוץ הנוסף בתקציב בסדר גודל של 88 מיליון לירות, שחלקו אמנם יוטל על המוסדות להשכלה גבוהה וחלקו ייספג על-ידי שאיבת אמצעים מהורים בעלי-יכולת, אינו יכול שלא לחתוך בבשר החי של שירותי החינוך. דבר זה עלול לפגוע בתשתית של החברה ושל המשק, ולטווח ארוך גם של הבטחון. אמנם רחוק אני מלראות את החינוך ככלי-יכול, אבל הוא בלי ספק המסד לכל. לכן, כל פגיעה בחינוך ובתרבות, ולו גם למשך שנה או שנתיים, היא מעוות שלרוב אינו ניתן לתיקון. בדוחק רב אפשר איכשהו לדחות הקמתו של מבנה חדש, אבל אם נדחה הקמתם של חדרי לימוד, ספרייה או מעבדה באזורי מצוקה, או נצמצם בשירותי טיפוח חינוניים, או נעכב קליטתם של תלמידים משכבות עוני — אנו פוגעים בעתידנו.

הממשלה כולה היתה ערה למשמעויותיו של הקיצוץ הזה, אבל לא ראתה דרך אחרת במבזה הכלכלי החמור של המדינה, וגם לי לא היתה ברירה אלא לקבל את הדין, אבל קשה לנו לומר — גם את צידוק הדין.

זאת ועוד: במערכת החינוך לשלביה ולמסגרותיה קשה עד מאוד לקבוע לוח עדיפויות, כי כל חוליותיה נועדו להשלים זו את זו. לא אעמוד עתה על הצרכים החינוניים של שלוש הקומות העיקריות של מערכת החי- נוך, והם: היסודי, העליסודי והגבוה. אך לא מן הנמנע שיש מקום לגבש קני-מידה חדשים לחלוקתו הפנימית של התקציב.

כנסת נכבדה, יותר מכל תחום אחר העשייה החי- נוכית, תהיה מתקדמת ומפותחת כאשר תהיה, אינה יודעת קפיצות-דרך מהפכניות. ביסודה היא תהליך ממושך ואבולוציוני. ובמרכז העשייה החינוכית ניצב האדם. כיחיד — האדם הוא שלמות אוטונומית; כבן החברה הוא חלק בלתי-נפרד ממנה. בחברה דמוקרטית, נאורה ומתוקנת, שני ההיבטים הללו, הסותרים לכאורה, משלי- מים זה את זה ופועלים במזיגה הרמונית. יש חברות ותקופות שבהן מופר האיוון החינוני הזה. כזאת היא תקו- פתנו והיא נושאת בתוכה סכנות גם לחברה הישראלית. ברשותכם, אביע מעט דברים על כך מזווית-ראייתה של מערכת החינוך.

חסידי התפיסה האוטונומית של האדם כופרים בעצם זכותו של החינוך, של כל חינוך, לעצב את דמותו ואח-

הוציאו מקפאונים ערכים ומושגים שרבים דימו כי אבד עליהם כלל בתנאים של מדינה וממלכה. ערכים כמו התנדבות ואחריות אישית, מושגים כמו הגנה עצמית ומרחבית, נתגלו לפתע כחסרי-תחליף, שאי-אפשר בלעדיהם גם בימינו אנו, מושפעי הנשק המתוחכם. יתר על כן, מן הבחינה החינוכית, אם אילו ניתן היה למסד את כל אלה ולבצעם באמצעות כלים ממלכתיים בלבד, היה עלינו להימנע מכך. מיסוד-יתר של כל מישורי החיים נושא בתוכו זרעי פורענות, כמו ביורוקרטיזציה של המנגנונים למיניהם, מכאן, והתפרקות מאחריות אישית, פאסיביות ואדישות, מכאן. הדבר מתחיל בנקינה של המדרכה ליד הבית וממתיים לפעמים בתחומים החורצים את עצם הקיום.

לצערי, התופעות הללו לא פסחו גם על מערכת החינוך. הן לא יכלו לפסוח עליה כי בה משתקפים כבמראה פני התקופה ופני הדור, יופיו וכיעורו. ערכים שנוטרלו מחוצה למערכת החינוך נוטרלו בהכרח גם בתוכה. פירוש מוטעה של סעיף 2 בחוק החינוך הממלכתי האיץ את התהליך הזה במערכת גופה, כאשר מנהלים ומורים נמנעו מללבן בבית-הספר כל נושא שאופיו קונטרוברסאלי. אמנם אין להפוך את בית-הספר לזירת התגוששות בין זרמים פוליטיים, אולם גם אין להגות בין כתלי בסטריילות יתרה. החינוך לבחירתו בין דרכים וערכים הוא, למעשה, תנאי לחינוך לערכים.

חברי הכנסת, בארבע השנים הבאות, במקביל למי-לוי תפקידיה הבסיסיים, יועמק איפוא ויורחב החינוך הערכי בכל שלבי המערכת, וזאת בשלושת מישוריו העיקריים: במישור ההומאניסטי, הכלל-האנושי, תוך הכשרת הדור הצעיר לתאגידים המדעיים-טכנולוגיים של העידן המודרני; במישור היהודי, תוך הנחלת מיטב הערכים ואוצרות הרוח של העם היהודי לדורותיו; ובמישור הלאומי-חברתי, תוך שימת דגש בבנייתה של חברה מופת צודקת, הגשמה אישית, התנדבות וערכות הדדית.

בארבע השנים הקרובות יועמק לימוד תולדות ארץ-ישראל, תוך התוודעותו של הנוער אל דמויות מופת במחנה הציונות המגשימה. ואין, כמובן, ללמד את תולדות הישוב בארץ-ישראל בלא להידרש אל הסיכסוך הערבי-ישראלי להיבטיו ולהיקפו. משרד החינוך והתרבות הגיע להסכמים עם "יד בני-צבי", וזוהי זכותו הגדולה של המשרד, והאקדמיה הלאומית למדעים, על הוצאת סדרה מתמדת של מחקרים, דוגמת ההיסטוריה המודרנית של קיימברידג', בשלבי ביצוע ראשונים נמצא החומר על התקופה העותמאנית, על התקופה הבריטית ועל מדינת ישראל. כן נשקל האפשרות, ואני מאמין שהיא בתי-ביצוע, להוציא ירחון לנוער על תולדות ארץ-ישראל, דוגמת הירחונים למדעי הטבע. נבדקת גם האפשרות להגדיל את מספר השיעורים המוקדשים ללימוד תולדות הישוב. אני מציע בספיקא את העצרה של מחנכים ומנהלים בכל נושא החינוך הערכי ואת שיתוף הפעולה המתהדר בין המשרד לאירגוני המורים בעניין זה.

בשנה האחרונה השתתפו למעלה מ-12,000 תלמידי כיתות י"ב בסמינריונים ללימוד תולדות הציונות. בדעת המשרד להרחיב את המסגרת גם לתלמידי כיתות י"א, במידת האפשרות התקציבית. כן ייערכו סמינרים מיוחדים לתלמידי י"ב כהכנה לשיעורים בצה"ל. למותר להוסיף שכל הפעולות הללו, תהינה חיוניות כאשר

מלחמת יום הכיפורים האירה כמו בברק תהליכים חברתיים ותופעות רוחניות שלא ידענו לבלעם בעוד מועד. היא הציבה אותנו פנים אל פנים מול עצמנו וגורלנו. והשאלה היא עתה: האם גם נשכיל לשוב אל עצמנו ואל ערכי-היסוד של מפעלנו הלאומי והחברתי שכמידת דבקותנו בהם מידת יכלתנו לעמוד במבחנים.

קיומנו, קיום עם קטן ומאויים, כופה על כולנו, וביתר שאת על הנוער, הוויית חיים טעונת מתח-תמיד, חרדות ומועקות שאינן מרפות מאתנו בימים אלה גם בשבתנו בבית, בלכתנו ברחוב ובשהותנו בין כתליו של בית-הספר עצמו. באנו אל הנחלה, אבל איבינו כופרים בזכותנו עליה, והמנוחה היא מאתנו ולא לה. והמצוקה הזאת מולידה גם מבוכות בלבב של הדור הצעיר. הוא שואל שאלות, ולא על כולן יש בפיו תשובות. והרי התשובה המשכנעת היא תמיד זו הניתנת על-ידי השואל עצמו. וככל שהנוער ער יותר ורגיש יותר, כן טולד הוא מתשובות פשטניות, אפילו הן הנכונות והצודקות. עם זאת אני מאמין שדווקא שואלי השאלות הם ממשיכי דרכם של צעירים יהודים, ספקנים וחולמי חלומות, שבסופו של דבר היו גם לאמאנים גדולים וללוחמים עשויים ללא-חת. המעמיק ראות יזקוק את מציאותו של נוער לא-קונפורמי לזכותה ולא לחובתה של מערכת החינוך בישראל. הם המעטים, ושכמותם תמיד מעטים, מעידים על המתרחש בנפש דורם. ואם ברצוננו גם להשיג פיע עליהם, מוטב שנלמד להאזין להם ולמכאוביהם. רבתי חברי הכנסת, אולי יש מי שסבור שצריך להציל את הנוער הישראלי מציפורני השאלות. אך אין זה מה הנמנע שנוער זה מחלץ אותנו מסד המוסכמות שלנו ומחייבנו ליתר פתיחות וליתר רגישות. מכל מקום, תהינה שאלותיו אשר תהינה, נוקבות וקשות, ואפילו מרגיזות — עלינו להישמר מפני כל נסיון להנחיל ערכים, ולו גם הפיפים והצודקים ביותר, בדרך האינדוקטרינאציה. אם נדע להקשיב לו ולכבדו, אפילו אנו חלוקים עליו, נמצא גם את המסילה אל לבו.

אדוני היושב-ראש, בעיקרו של דבר, לפי מיטב הכרתי וידיעתי, לא חל כל פיתוח בנכונותו של הנוער הישראלי לשאת באחריות העלינה לקיומו של העם, והיא באה לידי ביטוי המוחשי בשדות המערכה והדמים. מי יתן ונכונות זו עוד לעולם במבחן. אולם עלינו להוסיף ולחשלה, כי במה היה הערובה לעצם קיומנו ולהמשכה של ההיסטוריה היהודית.

הדבר חייב להיעשות. ראשית — על-ידי העמקת הזהות היהודית בקרב הדור הצעיר. וזהות היא יותר מתודעה; היא תחושת השתייכות ושרשים לא רק בארץ אלא גם בעם לתפוצותיו ובמורשתו הרוחנית לכל רכדה וחוליותיה. שנית — הדבר חייב להיעשות על-ידי הסרת המרכאות מסביב לציונות וביסוסה מחדש בתנאי השליש או הרבע האחרון של המאה העשרים כתנועת שיחזור לאומית אשר טרם השיגה את עיקר יעדיה, שהם: החזרת רוב העם היהודי אל ארצו ההיסטורית ואחריות לגורלו ולעתידו בכל ארצות תפוצותיו; יישובה של הארץ כתנאי להחזקה בה וכאמצעי שאין תחליף לו לפיתוח שממותיה, וממילא לקידום של כל תושביה; ובנייתה של חברה נאורה וצודקת שבה בלבד הערובה לחסנה הלאומי ולפיתוח של ישראל. ורק ישראל חזקה ופורחת תהיה אבן-שואבת ליהודה התפוצות.

מלחמת יום הכיפורים וגלי הטרור שפקדו את הארץ

הן באוכלוסיה היהודית והן במגזר הערבי, אחוז חסרי ההשכלה באוכלוסיה היהודית ירד מ-12.6% ב-1961 ל-8.8% ב-1972. אחוז בעלי השכלה מעל 12 שנות לימוד עלה בשנים אלו מ-9.9% ל-14.2%. אם ניקח חתך בקרב גילאי 17-18, הרי החתך מלמד ש-49% מכל 100 בני גיל זה מסיימים י"ב כיתות. בארבע השנים האחרונות בלבד גדל אחוז זה מ-37% ל-49%. במלים אחרות: כמחצית השנה תון זוכה בחינוך על-יסודי מלא. במקביל, בארבע שנים אלה, הופחת בכמחצית שיעורם של בני 17 שלא הגיעו כלל לחינוך על-יסודי. בשנת תשכ"ט אלה היו 27%, בתשל"ג — 14% שלא הגיעו כלל לחינוך על-יסודי. התפלגותו של אותו שנתון מלמדת ש-49.3% מקרב הבנים וקצת למעלה מ-40% מקרב הבנות למדו בבתי-ספר מקצועיים, חקלאיים וימיים.

גם ההתפלגות למסלולי לימוד בחינוך הטכנולוגי ראויה לציון מיוחד. הרוב המכריע של הבנים למדו במקצועות מתכת, אלקטרוניקה, מכונאות וחשמל, מקצועות ההולמים את צרכיה של חברה מתועשת ומודרנית, וגם החינוך החקלאי והימי בימינו מושתת על מיומנות טכנו-לוגית עדכנית.

ראוי להצביע על עובדה מרנינה נוספת: בשנים האחרונות חלה התרחבות נוספת במספר התלמידים בכיתות י"ב בנתיב הטכנולוגי בבתי-הספר העל-יסודיים, ובמיוחד במספר התלמידים בכיתות י"ב. ב-1970 למדו בכיתות י"ב בחינוך הטכנולוגי 4,000 תלמידים. ואילו השנה התקרבו 10,000 — גידול של פי שניים-יחצי כמעט בארבע שנים בלבד.

בעקבות הפעלת בחינות הבגרות במגמה הטכנולוגית לפני ארבע שנים עברו בתשל"ג 85% מהנבחנים במגמה זו את בחינות הבגרות בהצלחה, ללא בחינות-משנה. הודות לגידול הניכר במקביל תעודת הבגרות במגמה הטכנולוגית שוב אין בית-הספר התיכון העיוני נושא באורח בלעדי את כתר החינוך האליטיסטי. החינוך הטכנולוגי מניח כיום את התשתית המקצועית להתפתחותה של חברה מתועשת ומשק יצרני, וחתיכו הם העתודה הראשית לצרכיה הגדלים והולכים של מערכת הבטחון. במלחמת יום הכיפורים הוכח הדבר הן במשק והן במסגרת עלי התעשייה הצבאית, כאשר תלמידי המגמות הטכנו-לוגיות החליפו ליד קו הייצור את אבותיהם ואת אחיהם הבוגרים שנקראו אל הנשק.

מובן מאליו שאין אלה כל המספרים המאלפים שניתן לדלותם מן החוברת הזאת. אפרד משירת המספרים ומהפרוזה המונחת ביסודם בציני כי בשנת הלימודים הקרובה, תשל"ה, יבואו בשערי מוסדות החינוך, החל מגן-הילדים וכלה במוסדות ההשכלה הגבוהה, למעלה ממיליון תלמידים. זוהי איפוא השנה הראשונה בתולדות המדינה שאנו מגיעים אל מעבר למיליון התלמידים הראשון. זהו גידול יחיד בשנים לעומת מספר התלמידים עם קום המדינה. וחובה להדגיש כי האוכלוסיה הכוללת בישראל גדלה פי שישה ואילו אוכלוסיית התלמידים גדלה כאמור פי עשרה. כל אדם שלישי חובש את ספסל הלימודים.

יצוין שגידול אוכלוסיית התלמידים במגזר המיעור-טיים היה פי ארבעה-עשר. וכן ראוי להסב תשומת-הלב אל העובדה שבחמש השנים האחרונות בלבד גדל מספר מקבלי תעודת הבגרות במגזר המיעוטים פי ארבעה. עם

תהינה, לא יבשילו את הפרי המקווה אלא אם כן ייעשו בשיתופו המירבי של הנוער וביזמתו. עומדות לרשותנו מסגרות של חינוך משלים למכביר, בראש ובראשונה תנועות הנוער החלוציות, וכן בתי-הנוער והמרכזים הקהילתיים, הגדנ"ע, מועצות התלמידים וגופים כגון "נוער לנוער" ודומיו. אנו חיים בשעת חירום בטחונית, ועל הגדנ"ע, למשל, אך לא רק עליו, להשריש בחניכיו ערכי-יסוד כמו הגנה עצמית, אחריות הדדית, ולהגביר דווקא בימים אלה את הטיוולים במרחבי הארץ.

אלא שהשעה היא גם שעת חירום חברתית. המצוקה החברתית של חלקים גדולים בקרב הנוער, בפרברים ובישובי ספר ופיתוח, תובעת מכלל הנוער הישראלי, בייחוד מאלה שחלקם שפר עליהם, להפשיט שרווליהם ולצאת אל עמיתיהם שעמם יחד יהיה עליהם לעצב מחר את פני המדינה והחברה. פעולה זו אסור לה שתצטמצם לימים ספורים שרישומם כזיקוק חולף. רק פעולה עקבית ומתמדת ונעדרת פניות פילאנתרופיות יש בה כדי להעמיק את המרקם המשותף והערבות ההדדית בין כל חלקי הנוער. עלינו להקנות לנוער את הכרת המציאות שבתוכה ואל תוכה גדל, להכשירו לקראת השתלבותו בה, השתלבות מתוך שינויה ושיפורה. עלינו לחנך דור המשך למהפכה הלאומית והחברתית של תנועת התחייה היהודית שגם עכשיו היא אך בראשית דרכה: עמנו עודנו עם בדרכו אל ארצות ההיסטוריות, מדינתנו עודנה מדינה בדרך אל השלום המיוחל, וחברתנו היא חברה בדרך אל אחדותה וזהותה.

רבתי חברי הכנסת, בישראל חי ציבור ערבי ניכר ומיעוט דרוזי חשוב. הסכסוך הערבי-ישראלי משתקף גם במערכת החינוך של מגזר זה. כמו בכל המערכת מושם גם במגזר זה הדגש בחינוך לסובלנות ולשלום ברי-קייאם, לרווחתם של כל עמי האזור, וכן בחינוך הנאמנות למדינה על-ידי הדגשת האינטרסים המשותפים של כל אורחיה. הננו מדינה דמוקרטית ועל כן מובנת מאלה היא חובתנו לספק את מורשתו התרבותית של המיעוט הלא-יהודי, המתחלק לקבוצות אתניות ודתיות שונות. הדבר משתקף בכל תחומי העשייה החינוכית, החל בתכניות לימודים מיוחדות וכלה בפעולות תרבות שנועדו לספק את צרכיו המיוחדים של מגזר זה. בהודמנות אחרת ארחיב דברים על בעיות החינוך במגזר המיעוטים. אומר כרגע אך זאת, שעוד רבה המלאכה לעשותה.

חברי הכנסת, על שולחנכם מונחת סקירה המפרטת את כל תחומי פעולתו של משרד החינוך והתרבות וכן חוברת הנושאת את השם: "החינוך בראי המספרים". רוב כלי ההערכה שבידינו הם כלי מידה כמותיים. אנו נערכים עתה לקראת גיבושה של שיטה שתאפשר לנו גם הערכה איכותית של פעולותינו. הדבר חיוני הן כדי לבדוק את עצמנו והן כדי לתכנן את התפלגות השקעותינו על-פי שיטת הערכה ובקרה. נוסף על כך הקים המשרד שמונה צוותי תיכנון בהשתתפות מייטב המלומדים באוניברסיטאות והמחנכים העוסקים בתיכנון החינוך בשנות השמונים.

ברשותכם, אשוב אל הנתונים הכמותיים שבסקירה ובהוברת. מנתונים אלה מתקבלת תמונה מאלפת על החברה ועל מערכת החינוך והתרבות בישראל. אני מסב את תשומת-לכם לאחדים מהנתונים: אנוחנו למדים כי בעשור האחרון חל שיפור ניכר ברמת ההשכלה בישראל,

אינם שווים תמיד. אף-על-פי-כן הפער בחינוך בישראל לא גדל אלא צומצם.

משימתנו היא להקטין ככל האפשר את התלות בין גורלו ועתידו של הילד לבין הרמה ההשכלתית ומצבם הכלכלי של הוריו. עלי לקבוע כי משרד החינוך והתרבות הצליח במידה לא-מבוטלת במלאכה קשה זו. אם תעיינו בחוברת הנתונים תמצאו כי חל גידול מרשים באחוז בני יוצאי אסיה ואפריקה בכיתות הגבוהות של החינוך העל-יסודי.

חביב שמעוני (המערך):
בבתי-הספר המקצועיים.

שר-החינוך והתרבות א. ידלין:

בין 1966 ל-1972, היינו במשך שש שנים, הוכפל כמעט אחוזם בכיתות י"ב, מ-18% ל-34%. ואף אם ננכה את גידולם הטבעי באוכלוסיה עדיין לפנינו גידול ניכר. לא שמעתי את קריאת-הבניינים.

חביב שמעוני (המערך):
הגידול הזה הוא בבתי-ספר מקצועיים.

שר-החינוך והתרבות א. ידלין:

אינני מצטער על כך, כי בבתי-הספר האלה מחנכים ברמה גבוהה והם מכשירים את האדם למקצוע תכליתי בחיים. לא רק שהוא מסיים את בית-הספר אלא יש לו גם מקצוע, וזה דבר חשוב בחברה הישראלית.

שושנה ארבל-אלמוזילינו (המערך):
צריך לתמוך בהם יותר.

שר-החינוך והתרבות א. ידלין:

בכל דבר צריך לתמוך יותר, חברת-הכנסת ארבל. אך כיסופים בלבד אינם מספיקים, צריך לעזור.

אחוזם של תלמידים אלה בכיתות י"א הוכפל אף הוא בשש השנים האחרונות, מ-24.4% ל-41.4%. במלים אחרות: אנו מתקברים למצב שייצוגם של בני עדות המזרח בכיתות הגבוהות של בית הספר העל-יסודי יגיע לשיעורם באוכלוסיה.

בגני-ילדים אנו מתקברים למעשה ל"חינוך לכל" בגילאי 3—4: ל-74% מגילאי 3, ול-92% מגילאי 4. אם נבחן את התפצלותם של נתונים אלה ניווכח כי למעשה רוב הילדים בפרברים ובאזורי המצוקה מבקרים בגנונים שאחזקתם היא על חשבון הציבור, אם לא תחול האטה בבניית גנונים ומעונות, דבר שאינני בטוח בו, הרי שתוך שלוש שנים, לכל היותר חמש שנים, נגיע ל"חינוך לכל" של גילאי 3—4. אני מצוין עובדה זו לא רק בשל חשיבותה בפני עצמה אלא גם בגלל השלכותיו של החינוך בגיל הרך על כל אורך מסלול חינוכו והתפתחותו של האדם.

כאמור, אנו מתקברים למתן "חינוך לכל" לבני הגיל הרך. אולם בארבע השנים הבאות נפנה תשומת-לבנו לאפשרויות להעניק טיפול חינוכי נאות בשלב מוקדם יותר של סולם הגיל, היינו למן רגע לידתו של האדם ועד לקליטתו במסגרתו החינוכית הראשונה. בשלב שמדובר בו נועד להורים תפקיד מכריע, ואולי אף בלעדי, בעיצוב אישיותו של הילד. מכאן שעלינו לחנך את ההורים להיות מחנכים. הדבר יכול להיעשות על-ידי

זאת, חברי הכנסת, חובתי לציין כי יש גם עצבות במספרים.

ידוע לכל כי אחת התביעות הצודקות המושמעות תדיר באזני מערכת החינוך היא התביעה ליתר אינטגרציה של אוכלוסיית התלמידים בישראל. הרשוני להי-דרש אל הנושא בלשון היבשה של הנתונים: כ-165,000 ילדים בחינוך היסודי, שהם כ-44% מכלל התלמידים בחינוך זה, הם טעוני-טיפוח. ניתן למיין את בתי-הספר לפי שלוש קאטגוריות: א. בתי-ספר מבוססים שבהם אחוז טעוני הטיפוח הוא נמוך מ-30%; ב. בתי-ספר הטרוגניים שבהם אחוז טעוני-הטיפוח נע בין 30% ל-70%; ג. בתי-ספר הומוגניים של טעוני-טיפוח, שבהם אחוז טעוני הטיפוח הוא מעל ל-70%. על-פי מיון זה נמצא כי 43% מתלמידי החינוך היסודי בארץ לומדים בבתי-ספר מבוססים; כ-29% בבתי-ספר הטרוגניים וכ-28% בבתי-ספר טעוני-טיפוח. אבל אם נראה רק את הילדים טעוני-הטיפוח ניווכח, כי 12% לומדים בבתי-ספר מבוססים; כ-32% בבתי-ספר הטרוגניים וכ-56% בבתי-ספר טעוני-טיפוח.

התמונה המתקבלת היא עגומה. היא מלמדת שמחצית הילדים טעוני-הטיפוח לומדים בבתי-ספר לא-אינטגרטיביים. אלא שבכך לא מצינו את הסוגיה שלפנינו. כדי למצותה עלינו לנתח בנפרד את הנתונים בחינוך הממלכתי לעומת אלה שבחינוך הממלכתי-ידיתי: בחינוך הממלכתי לומדים כ-33% מטעוני-הטיפוח, שהם, במספרים, כ-91,000; ואילו בחינוך הממלכתי-ידיתי אחוז טעוני-הטיפוח הוא כ-73%, שהם, במספרים, כ-74,000 תלמידים. ניתוח נוסף של נתונים אלה מלמד על קיומה של אינטגרציה מרשימה למדי בחינוך הממלכתי ועל קיומה של הפרדה מדיארגיה בחינוך הממלכתי-ידיתי.

לצורך הסקת מסקנות אופראטיביות שומה עלינו לנתח כל מגמה בנפרד, כפי שאמרתי, ואז מתברר כי כ-70% מקרב טעוני-הטיפוח בחינוך הממלכתי לומדים בבתי-ספר מבוססים או הטרוגניים לעומת 13% בלבד בחינוך הממלכתי-ידיתי. עם זאת חובה לציין כי רבים מבתי-הספר במגמה הממלכתי-ידיתי מצויים בשכונות ובישובים הומוגניים, בהם אחוז טעוני-הטיפוח הוא גבוה ביותר. בעיית האינטגרציה מתמקדת איפוא בעיקר במגמת החינוך הממלכתי-ידיתי, ולרגל חומרתה היא חדלה להיות בעיה פנימית של חלק זה או אחר במערכת החינוך. לפנינו בעיה שיש לה השלכות לאומיות מרחיקות-קשת על איכותה של החברה כולה, על השכלתה ועל מיומנות חלק ניכר מבניה בכל תחומי היצירה והעשייה. ולא מקרה הדבר, רבותי, חברי הכנסת, שחלק ניכר מהאמצעים הכספיים המושקעים במפעלי הטיפוח מוקדשים לחינוך הממלכתי-ידיתי.

כבוד היושב-ראש, צמצום הפערים בהשכלה וב-חינוך הוא, לרוב, קשה יותר מצימצום בכל תחום אחר. בחינוך אין קפיצות דרך. זהו תהליך אורגאני, שיטתי וממושך. בעיית השכלתו של דור שהוריו משוללי השכלה מדעית מחריפה דווקא בימינו. אנו חיים בתקופה שבה הידע האנושי מכפיל את עצמו בפרקי זמן מתקצרים והולכים, שאם נמדוד אותם בשנים יספיקו לכך אצבעות הידיים. כל עשר, כל שבע שנים, הידע מכפיל את עצמו. במצב כזה יש שהפער מעמיק והולך גם כאשר קיימים קווי זינוק שווים לכל, ועל אחת כמה וכמה כשהללו

כנסת נכבדה, בעשור האחרון השקיעה מערכת החינוך מאמצים גדולים לצימצום של הפער ההשכלתי בכל דרגי המערכת. לעולם אין אדם או גוף כלשהו יכולים לומר שהם עשו את הכל. המלה "הכל" היא בעצם אינסופית. כמוה כחינוך.

אחת הדרכים לצימצום הפער בחינוך היא, כאמור, התאמת המסגרת החינוכית והלימודית לתלמיד ולא התאמת התלמיד למסגרת, ובדרך זו אנחנו הולכים. דרך נוספת היא הרחבת החינוך הלא-פורמאלי המשלים בקרב כל חלקי האוכלוסיה, ובאכלוסיה טעונת-הטיפול במיוחד. ואולי רצוי גם לחדול מלהשתמש במטבע הזה, "טעוני טיפוח". הוא עצמו גורם למצוקה. על-ידי איתור צרכיו המיוחדים של כל תלמיד ותלמידה, על-ידי העמקתה של האינטגרציה באוכלוסיה בכלל, ובאכלוסיית החל-מידים בפרט; על-ידי "יום חינוך ארוך" ומערכת משרד לבת ורב-זרועות של אמצעים ופעולות, הכוללת בין היתר מרכזים קהילתיים, חינוך הורים, ועל-ידי יתר מעורבות אישית ומקומית של כלל האוכלוסין בבעיות תיהם הם ובבעיות סביבתם — באמצעות כל אלה יש בכוחנו להיחלץ, ככל האפשר, ממעגל-הקסמים של מצוקה חברתית ההופכת לעתים קרובות גם למצוקה חינוכית.

ומשפט נוסף בסוגיה זו: אין בכוחה של מערכת החינוך לבטל פערים שאדמת גידולם היא מחוץ לה, אבל יש בכוחה של מערכת החינוך, ושוב באמצעות מערכת רב-זרועית, להביא לזיקפת קומתם הרותומה של התורשים בשכונות ובאזורים מצוקה. ואחד האמצעים הראשיים לכך הוא עידוד פעולה תרבותית עצמית והספקת שירותי תרבות במחירים שווים לכל נפש לאוכלוסיה שמצוקתה אינה חמירת בלבד, ואולי לא בעיקר. אנו מקצים משאבים למוסדות תרבות ואמנות בישראל, אולי לא במידה מספקת, אבל גם כאן נצטרך לשאול ולבדוק מחדש מהי תרומתם גם לשכבות אלו.

חברי הכנסת, תרבותה של ישראל היא תרבות פלור-ראליסטית. ליהדות המזרח מסורת תרבותית ואמנותית מפוארת — בהגות, במוסיקה, במלאכת מחשבת, במחול. אולם נדמה לי שאלה עדיין לא הגיעו למלוא הביטוי שהם ראויים לו. משרדנו מעודד יזמות, אולם לא מן הנמנע שהוא אף יצטרך בעתיד לזווג אותה, גם בתחום התרבות, כל עוד יש אוכלוסיה כה גדולה המזדקקת לערכי תרבות הקרובים לרוחה ולאופני ביטוי שהיא אמונה עליהם.

כנסת נכבדה, במרכזו של החינוך ניצב החניך, האדם; במרכזו של העשייה החינוכית ניצב המחנך, המורה. גם הגמישה והפתוחה שבמערכות החינוך המודרניות ממוסדת על-כורחה. לכן דווקא יש לעשות למניעת התמסדותם של המורה וההוראה, אנשי הגות בימינו מרבים להתריע על הסכנה האורבת לחברה האנושית, ואם תרצו — לאנושיותה של החברה מצד האדם החד-ממדי. חינוך מתוקן שואף לעצב דמות אדם יוצר ואוטר-נומי, רב-ממדי, פתוח ומעורב. והוא זקוק למורה המחונן בסגולות אלו, שיתמסר לטיפוחו של אדם אשר כזה. אישיותו של המורה וישיבתו הוראתו; טיב קשריו ויחסיו אל תלמידיו ומידת פתיחותו כלפיהם — הם הם אבן-התשתית והאבן-הראשה בבניין החינוכי.

מערכת החינוך היא אחת המערכות הגדולות ביותר במדינת ישראל. במסגרתה מצויים כ-50,000 עובדי הור-

שיתופם של גופים קיימים כמו "טיפות חלב" ורשתות מעונות-היום, אך גם באמצעות רתימת כלי התקשורת לפעולות הדרכה והעשרה של הורים ומטפלות. יש לשאוף להפיכת כל תחנה של "טיפת חלב", כל מעון וכל גן למרכזים לטיפול ולחינוך הילד והאם גם יחד. לצורך כך תעובד על-ידי משרדנו מדיניות כוללת, אף אם ביצועה יהיה נתון בידי רשויות שונות.

רבותי חברי הכנסת, הסוגיה הכואבת במערכת החינוך היא הנוער הנפלט ממערכת החינוך בגילאי 12-16. בהשוואה לאומות העולם אחוזם בישראל הוא הנמוך ביותר. אף-על-פי-כן אסור לנו להתנחם בכך. ראשית מפני שהאדם איננו נתון סטטיסטי, והוא עולם בפני עצמו; ושנית — הננו עם קטן ונלוי להגיע למיצוי מלוא המאגר האנושי העומד לרשותנו.

נסיון השנים האחרונות מלמד — על יסוד הלקחים והמסקנות של כיתות הכוון וקבוצות קלט, וכן של פעולות מרכזי נוער, הייעוץ הפסיכולוגי, החינוך תוך כדי עבודה וכיוצא באלו פעולות — כי ניתן לגבש עתה דגם מסגרת רב-זרועית שתענה על דרישותיו ובעיותיו של נוער קשה-הסתגלות. ואמנם על-ידי מאמץ מוגבר למניעת הנשירה והפעלת 100 קציני ביקור סדיר להחזרת הנושרים אל ספסל הלימודים ניתן, כפי שהוכח, לצמצם את ממדי התופעה. אולם מה שברור כבר עתה הוא כי המפתח להצלחת הפעולה בתחום זה הוא בריכוז הטיפול בנוער נפלט וקשה-הסתגלות בידי רשות חינוכית אחת ובאמצעות מוסדות חינוכיים מותאמים לצרכיו. העקרון שלפיו יש לפעול הוא התאמת המסגרת לתלמיד ולא התאמת התלמיד למסגרת.

ועתה לסוגיה מרכזית נוספת. אם ניטול את תעודות הבגרות כאבן-בוחן, נראה שבשנותיו של יוצאי אסיה-אפריקה קיבלו בשנת 1967 רק 3.7% תעודת בגרות, ואילו ב-1971 כבר הגיע שיעורם ל-6.1%. בקרב יוצאי אירופה ואמריקה היה שיעור מקבלי תעודת הבגרות 24.3% ב-1967 ו-30% ב-1971. נתונים אלה מוכיחים הן קיומו של הפער והן התקדמותו במספר מקבלי תעודות הבגרות. לפני תשנ"ח היה היחס 1 ל-6.6, ואילו בשנת 1971 היה היחס 1 ל-5.

עדיין אין בידינו נתונים בדוקים ומוסמכים, אולם על-פי הגידול בשיעורי הלמידה של יוצאי אסיה ואפריקה בכיתות י"ב נראה כי מאז 1971 גדל גם שיעורם של מקבלי תעודות הבגרות. אשר לגידול שיעור יוצאי יבשות אלו הלימודים במוסדות להשכלה גבוהה, שוב אנו עדים לגידול באחוזם, אם כי הגידול הוא קטן, מ-12.2% ב-1966 ל-14.1% ב-1973. אמצעי חשוב ביותר להעלאת אחוז הסטודנטים יוצאי אסיה-אפריקה הוא מוסד המכינות הקדם-אקדמיות. כיום למדים במכינות הקדם-אקדמיות שלישי האוניברסיטאות 2,000 תלמידים, מהם 40% יוצאי יבשות אפריקה ואסיה. כ-70% מהם נתקבלו במוסדות להשכלה גבוהה.

בשנת הלימודים הבאה נשאף להגדיל את מספרם עקב קליטתם של חיילים משוחררים במסגרות אלו, וכן כתוצאה מהרחבת הפעולה, עם פתיחת מכינות קדם-אקדמיות גם לבעלי השכלה של י"א כיתות ואולי אף י' כיתות. אף-על-פי-כן חובה היא להודות כי ככל שעור לימודי השכלה, האחוז של יוצאי אפריקה ואסיה בשלבים אלה רחוק מלהשביע רצון.

על ספסל הלימודים. חברי הכנסת, הסמינרים מכשירים כוח הוראה מגוון ביותר: ממטפלות לפעוטונים בגיל הרך ועד למורים לחטיבת-הביניים.

אני שמח לציין שכמעט בכל המוסדות להכשרת מורים של המשרד גדל משך הלימודים. מסלולי הכשרה תלת-שנתיים קיימים כמעט בכל המוסדות, גם בהכשרת המורה היסודי; ואנו על סף הנהגת הכשרה ארבע-שנתית. התופעה המרגינה היא בכך שהגידול באוכלוסית תלמידי הסמינרים מתרחש בד בבד עם ההחמרה בתנאי הקבלה והעלאת הדרישות הפדגוגיות והלימודיות.

רבותי חברי הכנסת, התקדמות חשובה יש לראות בהרחבת מסלולי ההוראה של המתעתים לפעול בחינוך המיוחד ושל האמורים להתמסר לחינוך היהודי בתפוצות. ובהקשר זה תציין גם קליטתם של מאות מורים עולים במערכת החינוך לאחר פעולות הכשרה והסבה מיוחדות.

חברי הכנסת, תחזיות כוח-האדם שיידרש בעתיד במערכת החינוך מלמדות שיהיה צורך בהרחבה ניכרת של רשתות ההכשרה למורים, למטפלות ולגננות. תחזיות כוח-האדם האקדמי מראות על סתימה אשר תיווצר בעתיד בענפי משק רבים, סתימה שתמנע קליטתם של אקדמאים במקצועותיהם. לא כן במערכת החינוך לשל-ביה ולהסתעפותיה. מכאן שיותר ויותר תלמידים במוסדות להשכלה גבוהה יצטרכו לפנות אל מסלולי החינוך. היינו רוצים שיעשו כך בנפש חפצה ומתוך הכרה בייעודה של השליחות החינוכית, שהיום, לשמחתנו, גם שרכה בצדה. על כן נרחיב מאמצינו למשיכת סטודנטים למעגל ההוראה וכבר השנה נפתח לראשונה סמינר מיוחד ליוצר אי אוניברסיטאות לשם הסמכתם להוראה בחינוך היסודי.

נבוא בדברים עם בתי-הספר לחינוך באוניברסיטאות במגמה לחזק את ההכשרה הפדגוגית והמעשית בתוכם ולהחזיר בקרב תלמידיהם את תודעת השליחות שבחינוך.

זאת ועוד: אסור שהסמינריונים למורים הקיימים בצפון, במרכז הארץ ובדרומו — והם כ-50 במספר בכל מגמות החינוך, לרבות המגזר הערבי — יהיו מוסדות כה מצוקה. מוסדות המכשירים את כוח ההוראה, שהוא של דרוש לחברה ולמערכת החינוך, זכאים לקבל משאבים, מעבדות וספריות לא פחות ממוסדות להשכלה גבוהה. נקדם את תהליך האקדמיזציה של סמינרים ראויים לכך, בוהירות ובקפדנות, אבל אינני גורס "אוניברסיטאיזציה" של סמינרים למורים. נעמוד על משמר הבטחת האיכות החינוכית והסגולי של המוסדות להכשרת עובדי ההוראה והחינוך.

בארבע השנים הבאות יושם גם דגש מיוחד בהעמקת הכשרתם של מורים לאמנות, לתרבות הגוף ולמקצועות טכנולוגיים. בתחום החינוך החוויתי-האמנותי, החינוך האסתטי, החינוך ליפה, במערכת כולה רב הפיגור, אף כי חשיבותו אינה נופלת מזו שבהקניית ידע ומיומנות.

כנסת נכבדה, כל חברה מציבה לפני מערכת החינוך שלה יעדים מובהקים המתחייבים מעברה וכאלה המוכים לה על-ידי ההתפתחות המדעית והטכנולוגית. עם זאת, אסור לה להתעלם מצרכיו של כל יחיד שהוא תכלית לעצמו. אבל במציאות חיינו מוצב לפני מערכת החינוך הישראלית יעד נוסף: הענקת משמעות לקיומנו

ראה. זהו צבא אדיר המופקד על החזית הרגישה ביותר של החברה — על ילדיה. לא כל פרט בצבא גדול כזה יכול למלא אחר כל ציפיותינו. לא מעטים הם המורים הרואים בהוראה רק קידום לחפור בו. אף-על-פי-כן יורשה לי לקבוע על בקרב ציבור זה, יותר מאשר בציבורים שווים לו במעמד ובהשכלה, יש גילויים נרחבים ומופלאים של מסירות נפש, של התנדבות, של רוח באדם. דורנו סולד ממלים רמות כמו "עבודת קודש", אבל זהו בדיוק הדבר שאותו עושים המורים בישראל, איש איש כפי יכולתו ומעלותיו.

נפים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
מי סולד מזה? תמיד היתה זאת עבודת קודש.

שר-החינוך והתרבות א. ידלין:
אני אומר: סולדים ממלים רמות. זה הכל.

המלה "חינוך" היא רחבה כים וכמוהו המושג: איש חינוך ראוי לשמו. אין קץ לשלבים בסולם החלום הזה. אילו נתבקשתי לבטא את חלומי אני אודות איש החינוך, הייתי אומר כי זהו אדם שאומנתו היא שליחותו; שדרך הוראתו — מחנכת, ושכבואו לחנך הוא מרחיב את הדעת ומעשיר את הרוח.

כציבור — המורים הם יותר מאשר אירגון מקצועי גרידא, ולפיכך יש בדעת משרדנו לשתף את ציבור המורים ואירגוניו בסוד החשיבה הפדגוגית ובעיצובה של מדיניות החינוך, שהוא נקרא להגשימה בשדה. הדבר נעשה וייעשה גם בעתיד: (א) על-ידי הרחבת האוטוריטת של המורה; (ב) על-ידי הגמשה נוספת של מסגרות ההוראה; (ג) על-ידי האצלת סמכויות לאנשי השדה; (ד) על-ידי הפיכת הפיקוח למקור של השראה ולמכשיר של הדרכה. כבעבר נעודד גם בעתיד ניסויים חינוכיים ויוזמות של מורים. נרחיב את תחום פעולתן של ועדות משותפות למשרד החינוך, לאירגוני המורים, ולמורים מן השדה ולאנשי מדרג ההצעות אשר כבר גובשו בוועדות לעידוד יוזמות מורים נמצאות בשלבי בחינה אחרונים לקראת יישומן במערכות הלכה למעשה.

למותר לציין שמשרד החינוך והתרבות חותר חתית-רה מתמדת להעלאת רמת התמחותן של המורה ולהגברת כושר יצירתו החינוכית. נתונים על כך — ואפשר להוסיף עליהם — תמצאו בסקירה המונחת על שולחנכם. לדעתי, אחד מסיפורי ההצלחה הגדולים של מערכת החינוך שאינם ידועים די הצורך הוא סיפור הכשרתם של המורים בשלוש השנים האחרונות הוכפל מספר התלמידים המתכשרים להוראה בבתי-ההדרש למורים ולגננות. מ-5,400 ב-1972 גדל מספרם בשנים אלה ל-10,000 תלמידידים. לפי הרישום לקראת השנה הבאה ייתוספו כ-2,000 תלמידים חדשים.

לציין מיוחד ראוייה העובדה שחלק ניכר של המתכשרים להוראה ולהדרכה באים מאזורי ספר ופיתוח, והם עתידים לשוב אליהם כחם תקופת לימודיהם, כדי להשקיע בהם ולהעלות תרומתם לסביבה שבה צמחו וגדלו, ואת בעיותיהם הם מכירים היכרות אינטימית ואורגנית. לפנינו יותר מאשר עובדה טכנית גרידא, שכן יש לה השלכות חברתיות ורוחניות ברוכות ומרחיקות לכת.

כ-35% של תלמידי הסמינריונים למורים הם בנים ליוצאי יבשות אפריקה ואסיה. רובם זוכים במילגות ובהלוואות מיוחדות שבזכותן יש עתה ביכלתם לשבת

— סקירת שר החינוך והתרבות על פעולות משרדו (ידליו, בן-פורת, כץ); (דיון)
— (בן-פורת, שכטרמן) —

וחצי. על כן יהיה מובן הדבר אם איאלץ להקפיד על מסגרת הזמן שנקבעה לכל נואם ונואם.

אברהם בן (הליכוד):
הצעה לסדר.

היו"ר מ. בן-פורת:
בבקשה, הצעה לסדר.

אברהם בן (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, האם אתה מוכן להאזין להצעה שנסתפק הערב בשמיעת סקירת שר החינוך והתרבות ולהעביר את המשך הדיון, נוכח חשיבותו ונוכח מה שעלול להיות בעוד שעתיים-שלוש, למועד אחר? נכון, אהננו עוסקים בנפש, אבל אין זה פיקוח נפש.

דיון

ניכרת את אחוזו בעלי ההשכלה הגבוהה מקרב יוצאי ארצות אסיה ואפריקה? מדוע? מה קרה? האומנם נכשלו מפעלי הטיפוח? והריני מתכוון לניסויים השונים בטיפוח, החל בגנונים, גני מועדון, ניסויי האינטגרציה בגני-ילדים; הקמת החטיבה הצעירה; השיטות השונות להקניית מיומנויות ראשוניות — קריאה, כתיבה, חשבון; הקבצה; מערכת הנחיה; כיתות טיפוליות; שיעורי עזר; מערכת עזרי הוראה שונים; כיתות פעלתניות; יום לימודים ארוך; יום חינוך ארוך; שנת לימודים מוארכת; ספריות ניידות; הקניית אומנויות; הרפורמה על כל משקלה ועוד. מדוע רשימה נכבדה זו לא חוללה את השינוי הגדול? — שמוש שהמרכיב העיקרי, המורה, עדיין לא גובש דיו כבסיס להחזקת המבנה הגדול הזה. אין אני בא לפקפק ביכולתו המקצועית של המורה ביש-ראל, ואין לי ספק כי רובם עושים כמיטב יכולתם כדי להגיע להישגים. אך השאלה הנשאלת כאן היא: האם יכולים הם? האם קיים גוף מוסמך באוניברסיטאות או במוכירות הפדגוגית אשר יורה למורים, שגמרו את הסמינר ויצאו להתמודד עם בעיית השכלתם של ילדי ירוחם, כיצד לעשות זאת? להיפך: האוניברסיטאות, המפקחים, ראשי המשרד, באים אל המורות, רואים, מת-רשמים ולומדים מהם וזה טוב. אך הצרה היא שאם מצליחה אחת המורות בגוון מסוים של עבודתה, מוצי-אים אותה מן המערכת, מרחיקים אותה מהילדים ומה-כיתה וממנים אותה למנחה או למפקחת. אם הוגה מישור רעיון הנראה הגיוני ונכון, מיד נדלה סכום תקציבי מתוך המערכת, עמו גדלים גם המורים המנוחים והמדריכים הטובים ביותר, עמו נדלות גם קבוצות של תלמידים בקנה-מידה מצומצם, וכך מתחילה פעולה מחקרית שתוצאותיה נדע אולי בעוד שנים. ובינתיים? בינתיים שתדלדלה המערכת עצמה ממורים טובים, מקבוצה נבחרת של תלמידים ומנחת תקציבי. על כך זעקו לפני שנתיים הורי הנחלאות בירושלים והורי המושבים בנגב, שהטור-בים בבניהם נלקחו לפנימיות, הרחק מבתם, והשאירו במקום בתי-ספר מדוללי כוח.

יש למצוא את הדרך להאדיר את חשיבותה של המורה בכיתה או הגננת בחצרה כדי שתוכל למלא את

הלאומי ולמאבקו של עמנו להבטחת ארצו וריבונותו. מציאת האזיון בין כל הגורמים האלה, בין כל משימות החינוך הללו, היא מלאכת האומנות הגדולה של החינוך. השגת היעדים ההשכלתיים-מקצועיים היא תנאי לקיומנו. העמקת השרשים הלאומיים היא הערובה לכך שר עמידתנו. הענקת קנייני רוח, תרבות ואמנות היא הנותנת את הטעם לחינוך.

אני מאמין שבאמצעות חינוך שלם, מאוזן ורב-גוני, יעלה בידניו להצמיח בקרבנו דור המשך, גאה במורשתו הרוחנית, המעלה תרומתו הייחודית למדינת ישראל, דור המשך שהוא גם יורשה של ההיסטוריה היהודית וגם מעצב עתידה.

היו"ר מ. בן-פורת:
חברי הכנסת, לפי הרשימה שלפני, אם יממשו כל הנואמים את כוונתם לנאום יימשך הדיון שלוש שעות

היו"ר מ. בן-פורת:

האזנתי — ואין אני מקבל את ההצעה. נמשיך בדיון. ראשון הנואמים — חברי-הכנסת אברהם שכטרמן, ואחריו חברי-הכנסת אליהו מויאל.

אברהם שכטרמן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, המסתכל במערכת החינוך עשוי להתפעל מגודש ההישגים באשר לכמות ולמסגרות ולתהוות באשר לטיב ולאיתות. מערכת שגד-לה, כפי ששמענו זה עתה, פי עשרה מאז קום המדינה והעמיסה על עצמה יותר ויותר מסגרות חינוך, מסגרות הכוללת תקציב שהוא השני בגדלו בתקציבי משרדי הממשלה, שומה עליה שתשקף יום אחד אתורה על המגדל הענקי שבנתה ותשאל את עצמה: לשם מה הקומה? האם כדי למלא חוק חינוך חובה, או כדי להכניס תוכן למסגרתה, כדי לחנך לאזרחות טובה, לעבודה, לערכי חיים וחברה, למורשת אבות? אדם הבא מבחוץ, אדם הנכנס להיכלי החינוך ומתבונן בילדי דימונה הרכונים על מבחנות זכוכית מלוטשות ורושמים במח-ברתם כי מצאו אחוז מסויים של אבץ בסלעי הנגב, תמה על הישג כגון זה ושוטח לפני המורה הצעירה שאלת תם: כיצד? כיצד הצלחתם להקנות לילדים אלה את התורה כולה? ותענה לך המורה בדימונה: "אינני יודעת כיצד הצלחתי". ותוסיף: "אינני יודעת מדוע שכנתי מעיירה קרובה לא הגיעה להישגים כאלה". ואז תישאל השאלה: היש מי שיועד? האם אמר כאן שר החינוך והתרבות כי לשם העלאת ההישגים הלימודיים של ילדי ישראל עשה כך וכך והצלחתי?

השר מנה שורה של מפעלים, מרשימים בשמם, במס-גרתם ובהיקפם, אך כולם יחד — שזה למעלה מעשר שנים הם משמשים את מוקד חצייה של מערכת החינוך — לא הצליחו לפרוץ את המכשול העצום הנקרא: העלאת רמת ההישגים של ילדי ישראל. זאת אפשר לראות בפער העדתי בחינוך העלייסודי והגבוה במדינת ישראל. נשאלת השאלה: האם כל מה שנעשה עד כה, למרות המאמצים הגדולים שהושקעו — וראיתם בעיני — לא צימצם את הפער בין ילדי ישראל ולא העלה במידה

כוחות ההוראה והניהול, בתכניות לימודים, בארגון עבודה של מוסדות. נוצרת דמוראליזאציה בסגל ההוראה ואובדת בקרב האמונה החינוכית שהיא הבסיס למוטיבציה וגיוס התושיה. אין לי כל ראייה שהמצב הוא חמור כל-כך; אין לי גם כל סיבה להכחיש או לסתור את הדברים. קראתי לפניכם את הדברים כלשונם.

ועדת החינוך והתרבות נותנת את דעתה על בעיית ביצוע הרפורמה. היא עומדת להעלות על סדרי-יומה את הנושא, וכבר נקטה צעדים ראשונים בזה שהטילה ריכוז החומר על חברים בוועדה. האינטגרציה בחברה הישראלית היא יסוד קיומנו. אם נירתם כולנו להגשמת האינטגרציה במערכת החינוך נצטרך לחפש דרכים כדי להביא יחדיו קבוצות סגורות המקבלות חינוך סלקטיבי ומבודד, למצוא את המקורות לאיזון החומר האנושי בכיתה. לא ייתכן שהקיבוצים, שילדיהם אינם טעוני טיפוח, יבנו לעצמם מחיצות אידיאולוגיות ויקיימו חינוך סלקטיבי ומסוגר מבחינת חומר החניכים. מצד שני לא ייתכן שהסקטור הדתי, המשופע בחומר טעון טיפוח, יתמודד עם אתגר גדול כמו אינטגרציה בתחומי עצמו. עלי לעמוד על כוונת שר החינוך והתרבות שלא להחיל השנה את חוק לימוד חובה על בני כיתות י' באורחם מקומות, או לפחות ברובם, שבהם חייב החוק לחול בשנת תשל"ה. ויסולח לי אם אשתמש הפעם גם בגוף ראשון.

הצורך לקצץ בתקציב החינוך והתרבות הוא הסיבה לכך. התנגדתי לקיצוץ זה אף-על-פי שהוערך על-ידי השר ב־9.5 מיליון לירות, משום שזה אחד הסעיפים האחרונים במערכת שיכול להצדיק קיצוץ. בחבורת שפירא סם משרד החינוך והתרבות לקראת הדיון בכנסת על פעולותיו בשנת 1974, בעמוד 75, נאמר כי "החלט החוק — בכיתות י' 513 ישובים בשלב ראשון — הוסיפה למערכת החינוך כ־6,500 תלמידים שבלעדי החוק לא היו מגיעים למסגרת החינוך". מילתא וזטרטא? — 6,500 תלמידים, כיצד אפשר לוותר על מספר עצום כזה של ילדי ישראל אשר במקום לקבל חינוך מושלמים בחלקם אל הרחוב?

כשקראתי לחברי ועדת החינוך והתרבות להצטרף אלי ולשכוח ענייני מפלגות וסיעות, הצטרפו כולם חוץ מאחד שהיה כמובן חבר סיעתי.

היח"ר מ. בן-פורת :

אני מבקש ממך לא לצטט במליאה מדיוני הוועדה.

אברהם שכטרמן (הליכוד) :

אני חושב שזה הופיע בכל העתונות.

היח"ר מ. בן-פורת :

מה שהופיע בעתונות איננו מענייננו.

אברהם שכטרמן (הליכוד) :

כל מי ששמע, יואיל לשכוח.

אדוני היושב-ראש, אתה קצת מקשה עלי.

היח"ר מ. בן-פורת :

אין לי ברירה.

אברהם שכטרמן (הליכוד) :

אני מקבל זאת.

תפקידה במלואו, וכל יתר מרכיבי החינוך — המנהל, המפקח, המנהל, המעקבים, תכניות הלימודים, המבנים וגם האוניברסיטאות — יעמדו לרשותה. ועדת ראש הממשלה לילדים ונוער במצוקה קבעה כי רמת ההוראה משמשת גורם מרכזי להיווצרות נוער שולי. היא מעמידה בביקורת קשה את הסמינרים שאינם תואמים את הדרוש להוראת טעוני הטיפוח. לא קיימת הכשרת מורים לטיפוח החשיבה, ובצעם עדיין שעונה התכנית הקיימת בסמינרים על תכניות המכוונות להוראת בני השכבות המבוססות שהיו בישוב טרם העלייה הגדולה.

אינני יודע באיזו מידה מוקדשת לנקודות אלה מחשבה מצד הסתדרות המורים הכללית. ידוע לי כי ניידות של מורים, למשל, בימות המשרד או בלחץ הורים, איננה קיימת בשל עמדתה התקיפה של הסתדרות המורים. האם שמה הסתדרות המורים לבה לכך שעליה לעזור בהכוננת פוטנציאל חבריה, בהפניית המורים הטרנים ביותר למקומות הקשים ביותר? האם עזרה הסתדרות זו למערכת החינוך בחשיבה בן דירוג דיפרנציאלי של דרגות השכר למורים שיתחשב בטיב העבודה ובמקום שבו היא נעשית, מתוך מגמה לעודד ולהעדיף מורים העובדים בקרב טעוני טיפוח?

בסוגיה זו של מורים הריני מציג שאלה נוספת, והיא מופנית לזרם החינוך הממלכתי-דתי. רוב התלמידי דים טעוני הטיפוח נמצאים בחינוך הממלכתי-דתי — 73%. רובם נמצאים בבתי-ספר שבהם למעלה מ־70% מהתלמידים הם טעוני טיפוח. משמע כי בידי הזרם הדתי בישראל מתמקדת הבעיה החברתית העיקרית של המדינה. אני שואל את ראשי החינוך הדתי: האם הם מתמודדים בהצלחה עם בעיית טעוני הטיפוח המאכלסים את בתי-הספר שלהם בהמוניהם? האם לא הגיעה השעה שבשתי הבעיות המרכזיות הניצבות לפני ישראל — חינוכם של טעוני טיפוח והקניית ערכי לאום — יתאחדו שני הזרמים, יקנו זה לזה את הנסיון והידע שברשותם ואת ההצלחות, במידה שנרשמו לזכותם, שיפיקו לקחים ויגבירו את ההישגים?

הריני עובר לתחום אחר — הרפורמה. שש שנים עברו מאז החליטה הכנסת, לאחר עבודה מאומצת ויסודית מאוד של ועדה פארלאמנטארית בראשותו של חבר-הכנסת רימלט, בעניין שינוי מבנה החינוך בישראל. זאת לשם השגת שתי מטרות לאומיות: העלאת ההישגים הלימודיים של ילדי ישראל ואינטגרציה ביניהם. עברו שש שנים, הושקעו מאות מיליוני לירות בהקמת חטי"ב בתיניים ובתי-ספר מקיפים על-יסודיים שש-שנתיים, נפרדו המסגרות השכונתיות הן בכוח המוביליות החברתית שפקדה את ישראל עם שנות השפע הכלכלי והן מכוח חוק הרפורמה. משרד החינוך מונה שורה שלמה של קשיים העומדים בדרך לביצוע האינטגרציה. לאחר שש שנים, לאחר זעזועים קשים, שבהם עמדה ועומדת החברה, יש לבדוק את חוק הרפורמה על מרכיביו על סמך הנסיון שנרכש. אנשי המקצוע חייבים להשמיע את דעתם באשר להישגי החוק ויישומם.

ועדת ראש הממשלה לילדים ונוער במצוקה טיפלה אף היא בנושא. בין השאר היא מתארת בית-ספר טעון טיפוח ממוצע ואומרת בדו"ח הצוות לחינוך בגיל הרך ובבית-הספר היסודי: "בחלק ניכר של מוסדות החינוך לבני אזורי המצוקה רבה המצוקה. רבה המצוקה ברמת

אברהם כץ (הליכוד) :

במקום לצטט אפשר לעשות פאראפראזה.

אברהם שכטרמן (הליכוד) :

זה מה שאני מנסה לעשות כעת.

כפי שקראתם בעתונות ביקש השר רביונה של ההחלטה והודיע כי כפשרה לא יבטל את החלת לימוד החובה במקומות שכבר הוחל בהם החוק. ההצעה הוצעה במכתב רשמי. אני הצעתי, כפשרה נוספת, שיוחל חוק לימוד החובה ויידחה רק הפטור משכר הלימוד לשנה באמצעות תחיקה כהוראת שעה, כפי שכבר קרה בתש"ד—תשט"ו לגבי גני החובה. שכר הלימוד המדורג פטור בין כך ובין כך את ילדי מעוטי היכולת וגותן הקלות למשפחות מרובות ילדים. מי לא היה פטור משכר הלימוד בכיתה י' בשנה הבאה? — המשפחות בעלות היכולת. אך לימוד החובה היה מוחל על אלפי ילדים נוספים עם כל המשתמע מכך. לצערי, לא כך החליטה הוועדה, אם כי הוכנס תיקון נוסף — וזוהי החלטה רשמית של הוועדה — כי לא תבוטל כליל החלת החוק על ישובים נוספים.

אני קורא לשר מעל במה נכבדה זו לחזור בו מכורו נתו ולהחיל את לימוד החובה על כל המקומות שבהם חייב היה חוק זה לחול בשנת הלימודים תשל"ה.

הערות מספר על החינוך הטכנולוגי. אנו עדים להתפתחות והתרחבות החינוך הטכנולוגי במיגוונים שונים. כל מסגרת חדשה של חינוך טכנולוגי מתמלאת מיד תלמידים ותובעת הרחבה. שוק העבודה מעריך את בוגרי בתי הספר המקצועיים ודוחה את תעודות הגמר השונות כאמצעי לתחילת קאריירה בעבודה. אפשר לומר כי לפי גינו סיפור הצלחה, אלא שלדעתי איננו מפותח דיו, יש מקום להרחיב ולהעמיק את החינוך הטכנולוגי כדי שיש מש מוסגרת חינוכית ולימודית לבני נוער הנחשבים היום לנושאים ומשוטטים. לנשיאת לגישה רצינית יותר אל מסלול שהוכיח הצלחה בקליטת התלמידים טעוני הטיק פוח ובהכשרתם לחיי חברה ועבודה תקינים מחייבת גם ביטוי תקציבי. כיצד זה מתפתח המשרד מסלולים טכנולוגיים, בונה מעבדות, בתי מלאכה וחדרי עבודה בהשקעה עצומה ולפי מיתב השיכלולים, בידע טכנולוגי, ומשקיע את התקציב לחנך ולחמרי עבודה בשיעור שנקבע ב-1962 — 370 לירות לנער לשנה? ביקרתי בבית ספר על יסודי מקיף בדימונה וראיתי כמו עיני מעבדת צילום משוכללת שובתת ממלאכה מפני שלמורים אין תקציב לקנות נייר העתקה. מורים מתאוננים שאין להם אמצעים לקנות חמרים הדרושים לעבודה והם מאלתרים עבודות מפסולת של חמרים ואינם יכולים להעלות את רמת הידע הטכנולוגי של התלמידים. למותר לציין מה חשוב הידע הטכנולוגי לביצור כלכלת האומה ובטחונה.

מעיון בתקציב משרד החינוך והתרבות אנו למדים כי סעיף הטיפוח בבתי ספר על יסודיים וזה להגדלה בשיעור של פי שניים ויותר. זה אחד הסעיפים המעטים הקשורים לפעולות חינוכיות ולימודיות הניתנות במישור רין לתלמיד שבו ניכרת הגדלה מעין זו. יש להניח כי משרד החינוך והתרבות החליט כך משום שכל השקעה ממשית בתלמיד מניבה פירות. כל שעה נוספת של לימוד לחניך טעון הטיפוח, כל מענק כספי לרכישת ספרים, ציוד, כל תשומת לב נוספת — מעלים את הישגיו הלי-

מודיים ומשפרים את סיכוייו להשתלבות מלאה ופורייה בחברה. אם זוהי הדרך, מדוע לא ירחיב המשרד סעיף זה ויחיל אותו על חטיבות הביניים ובתי הספר היסודיים? מדוע לא ייתוספו אמצעים לסעיף טיפוח אינדיבידואלי לכל תלמיד החל מכניסתו לבית הספר היסודי? הרי רק 25% מבני יוצאי ארצות אפריקה ואסיה מגיעים לבית הספר העל-יסודי העיוני, ומחציתם גושרים במשך שנות הלימוד. כלומר: מחסום לטעוני טיפוח מצוי עוד בבית הספר היסודי, ולדעתי, בארבע כיתות היסוד. מדוע אין הגדלה ניכרת בתקציב הטיפול בכיתות אלה לאחר שהוכח כי הגדלה זו מסייעת להשגת המטרה?

עלי להסב את תשומת לב חברי הבית לנקודות אחרות שהעלתה ועדת ראש הממשלה לילדים ונוער במצוקה בשלהי שנת 1972. ביקורת ראשונה לי—לעצמנו, שהרי הוועדה המליצה להקים ועדת כנסת מיוחדת לילד ולמשפחה, וזאת כדי להקנות לציבור את התודעה הילד והמשפחה נמצאים בראש סולם הקדימויות בחברה הישראלית. כן המליצה הוועדה לרכז את הטיפול בבעיות הילד במצוקה, כדי שתהיה ראייה כוללת מכל זוויות המצוקה וכדי שיהיה טיפול בבעת ובעונה אחת בילד ובהוריו, ומשרד החינוך והתרבות יהיה החולש על ביצוע המלאכה. היכן מתקיימת פעולה זו? כפי שידוע לי עוד לא נגמר הריב הנצחי בין משרדי החינוך והסעד על סעיף "סל החינוך" לתלמיד ועל דרכי הטיפול במעורבות ובפנימיות. צר לי שעד היום לא נקטנו יזמה בנושא זה ולא החליטנו בעבודת ועדה מיוחדת שתקנה מעמד משפטי ואירגוני למשפחה וילד במדינה. ועדת החינוך והתרבות תצטרך לזווג טיפול בנושא, ואני מאמין כי יושבת ראש ועדת השירותים הציבוריים תהיה לנו שותפה יזומה זו.

בשני נושאים נוספים טיפלה ועדת החינוך והתרבות, לרגל המצב הבטחוני ומעשי הרצח הזדוני והאכזרי בגליל, והם הבטחון במוסדות החינוך ובעיקר המקלטים. הוועדה הקדישה לכך כמה ישיבות, סיכומים ומליצה המלצות חשובות ומועילות. ובכל זאת אני חדור דאגה עמוקה למצב בשדה זה, הן מן ההיבט של הציד והמיתקנים והן מצד החומר האנושי, הלך הרוח והמוראל של. הדהימה ביותר עמדתם של מורים, הובטח לנו כי היו אלה פליטות פה. כך הייתי רוצה גם להאמין. משרד החינוך והתרבות חייב ליטול על עצמו את כל האחריות לאירגון הדברים עד להפעלתם התקינה והמלאה. גם בעניין המקלטים יש לנקוט את כל האמצעים, ובכל הדחיפות.

ועוד מלה לי על חינוך לאתיקה, לאסתטיקה ולגיימוסים. מאז הונהג החינוך הממלכתי בוטלו הזרמים בחינוך וגאסרה פעילותן של תנועות הנוער בבתי הספר אין לציין עליה בנימוסיו ובהתנהגותו של החניך. נה פוך הוא, אנו עדים להתנהגות תחת-תרבותית של נוער ברחוב, לגילויים של חוצפה וגסות, גיבול פה, הפרעות במקומות ציבוריים, לייכול רשות הרבים. אנו מגלים שהונחנו תחום זה בשיעור הגובל בממדי פשע. רוב הנוער אינו זורם לתנועות המאורגנות. הן מיעדות כיום, לצערי, לחינוך סלקטיבי ולרמה מסוימת בלבד של חניכים. מועדונים ובתי תלמיד אשר הוקמו לא הצליחו לחנך את הנוער שנשאר מחוץ למסגרת משלימה. בית הספר מספק בעיקר ידיעות ותעודות. אנו חייבים להתחיל בחיינו נון לאזרחות טובה ולנימוסים כבר בכיתה א', בדיכוי

האינדיבידואלי שהן נותנות לתלמיד למלא את אשר מחסירים בתי-הספר התיכוניים.

אדוני היושב-ראש, אני רואה חובה לעצמי לפנות בהזדמנות זו בקריאה לבוגרי בתי-הספר לרפואה, לקרוא להם להתנדבות לשירות בישובי הספר ובעיירות פיתוח. אומה שיש לה רופא ל-430 תושב, פי שניים-וחצי מאשר בארצות-הברית, והמוציאה ממיטב כספי הציבור להכשרת רופאים המצויינים, רשאית ואף חייבת לתבוע מרופא איה כי יחזירו שירות מתוך התנדבות, מסירות ואהבה לעמם. אני מאמין כי דברי אלה ימצאו הד חיובי בקרב הסטודנטים הצעירים והרופאים. יש לחדש את הטיפוס הנפלא של הרופא הכפרי שהיה מעמודי התווך של הישוב העברי וגאוותו.

הקמת ועדת ההקצבות ליד המועצה להשכלה גבוהה והסמכויות הרחבות ביותר שניתנו לה הן דבר בעתו. השירות הניתן על ידי החינוך הגבוה המדינה, למעמדה ולכוחה, הוא עצום. אך הגיע הזמן לרסן את הגידול שלוח הרסן של המוסדות להשכלה גבוהה, הן במבנים ופיאורם והן בהקמת פאקולטות מסויימות שתורמתן למאגר האקדמי בישראל אינה ברורה די צרכה. אני רואה כאן את תיכנון הצורך הלאומי. אנחנו מפתחים שש מחלקות עצומות ללימודי הביולוגיה על כל ענפיה, החל מגנטיקה וכלה במיקרוביולוגיה מולקולארית. אנו מממנים את לימודי הסטודנטים ביותר מ-70% ונותנים להם לבחור במסלול ההתמחות המעניין אותם, ללא הכוונה לצרכי האומה. אנו נותנים מענקים לחוגים ההוקריים התנהגות אבולוציונית של קופים, ואיננו מפתחים חוגים לביולוגיה תעשייתית, לתיעוש חקלאי, למדעי היער, לגידולי חממה וגושים אחרים. חסר לנו בארץ כוח-אדם לפיתוח טכנולוגי של המדע בכל התחומים, אך מאגר מחקרי בקנה-מידה עולמי קיים כאן ומפרה את האינטלקט שלנו ושל הגויים. השאלה היא אם אנו יכולים להרשות לעצמנו כל זאת, שהרי הכשרון קיים, ובשפע, אלא שעדיין אינני רואה מדיניות המכוונת מאגר זה לצרכי המדינה.

אני מקשה קושיות ואינני רוצה להביע בהן דעה. זהו תפקידה של ועדת ההקצבות. עליה להגדיר את צרכי המשק ולכוון את פיתוח הפאקולטות באוניברסיטאות השונות לפי צרכים אלה. עליה להעניק תנופה לחוגים שיש בכוחם לתרום לפיתוח המשק, הכלכלה והחברה בישראל. בתוך כך חייבות המועצה להשכלה גבוהה וועדת ההקצבות להעמיד על סדר-יומן את נושא הכשרת המורים ולמצוא דרכים נאותות למשיכת כוח-האדם המעולה ביותר לצורך זה, הן באוניברסיטאות והן בקרב התלמידים, שימשו מורים מעולים לילדי ישראל.

לועדת ההקצבות תפקיד נוסף, אולי לא מוגדר בכתב סמכויותיה. אך מכוח היותה המגשר בין תקציב המדינה לבין המוסדות להשכלה גבוהה יש ביכולתה לתרום לאי-גום כוח-החשיבה במוסדות להשכלה גבוהה לצרכי המדינה.

עלי לציין כי משרד החינוך והתרבות יכול להצביע על חיוב בשיתוף הפעולה במרכז להוראת המדעים ובעבודתו בתחום תכניות הלימודים במדעי הטבע בכתבי-הספר העל-יסודיים. יש להרחיב את השיטה גם בתחומים אחרים. למשל, להוראת תלמידים טעוני טיפוח, חינוך

לסדר במחברות, בהקפדה על נקיון בכיתה, בהנהגת משמעת, בהתייחסות הוגנת איש לרעהו, באורח דיבור תרבותי, בהערה על בגד מרושל או על לעיסת מאסטיק בפה פעור. כל אותם דברים שחלק מן ההורים אינו יכול להעניק לילדים, בתי-הספר חייב להעניק להם אילו חיבכו תנועות הנוער את מרבית הנוער היינו זרשים מהן כי יסגלו לנוער משמעת עצמית, קפדנות וביקורת אישית ואידיאלים שהם מעל לחומר.

השמירה על נקיון האדם והסביבה מתחילה בשמירה על נקיון הספר והמחברת. כושר התיכנון, במקום האיל-תור, מתחיל בהיענות לדרישות המורה. רוח הצוות בטאנק מתחילה בשיחה בכיתה. אם נתחיל בכיתות יסוד ייתכן שנמצא ארוכה לנעשה היום במגרשי הכדורגל בארץ. שהרי המתפרעים הם אנשים צעירים אשר לפני זמן לא רב ישבו בבתי-הספר ועתה הם מאלצים את התאחדות הספורט לבטל משחקי ליגה ולסגור מגרשים. האם קיים אצלנו חינוך לספורט, להגיינות ולתגובה ספור-טיבית? האם החינוך לספורט הגון מונחל בשיעורי ההת-עמלות בבתי-הספר, או במגרשים ובתכניות הטלוויזיה? מדוע לא מנוצלים למטרה זו השיעורים בטלוויזיה? מדוע אין מחזירים למשחק הספורטבי את אווירת התחרות הצרופה, הגיינות וגם ציפייה תרבותית מצופים?

הסכם בין הממשלה וההסתדרות הציונית, שקיבל את אישורה של הכנסת, מטיל על משרד החינוך והתר-בות, בתיאום עם מחלקת החינוך של ההסתדרות הציו-נית, לעשות למען החינוך היהודי בגולה. יש להגביר ולהאדיר פעולה זו.

העלייה אינה מגיעה כיום למחצית הריכוזי הטבעי בגולה, שהוא מן הנמוכים בעולם. על כן חייבים לדאוג בכל הדחיפות להגברת החינוך היהודי בגולה, העומד בסימן ירידה והידלדלות, כדי לשמור על הפוטנציאל היהודי להגברת העלייה ולהעשרת החיים היהודיים בתפר-צות. הגולה עוברת תהליך מחריד של התבוללות, גישואי תערובת והתרחקות, ועלינו לראות בטיפול בתודעה היהודית ובתרבותה משימה לאומית בעלת חשיבות עליונה.

להדגשת הדבר נקוט ועדת החינוך והתרבות יוזמה ברמה פאראלאמנטארית כדי לתרום להגברת הטיפול בנושא. אני קורא מכאן לשר החינוך והתרבות להקדיש לנושא תשומת-לב מירבית ולהקצות לשם כך משאבים בכוח-אדם ובאמצעים, כי בנפשנו הדבר.

ועתה לעניין ההשכלה הגבוהה. להשכלה הגבוהה מוקצאים יותר מ-35% של תקציב משרד החינוך והתר-בות. ידוע וגלוי כי חינוך גבוה הוא יקר וכי אי-אפשר להשוות את הוצאותיו להוצאות החינוך היסודי. ואכן, שש אוניברסיטאות לנו ובהן 50,000 סטודנטים ו-15,000 עובדים. בקרב הסטודנטים יש 13% בני יוצאי ארצות אסיה ואפריקה. אותם 13% שסיימו בתי-ספר תיכון והצ-ליחו להגיע הלאה. כאן כבר לא נמצאת חסימה. אלה שעברו את מחסום התיכון גיעו להשכלה גבוהה. ראוי לעמוד כאן על תרומת המכינות הקדם-אקדמיות בהכשרת סטודנטים בני יוצאי ארצות אסיה ואפריקה להש-תלבות מלאה בלימודים גבוהים. נוכח הצלחת המכינות אני ממליץ להרחיב את מסגרתן ולהכליל בתחומן גם סטודנטים שלא הגיעו לבחינות בגרות. ייתכן שהמכינות הקדם-אקדמיות הן הפתח להרחבת המעגל והחינוך

הם טעוניי-טיפוח, ברובם ילדי השכונות, הרי בצפון הארץ ובדרומה מגיע מספרם לכדי שני שלישים — 60.9% בצפון ו-63.2% בדרום.

הדו"חות של משרד החינוך מאשרים מה שהיה ידוע לנו, שמערכת החינוך שלנו — ונאמר זאת בגלוי — נחלה כשלון חרוץ בתחום זה, לאחר כליכך הרבה מאמץ צים והשקעות ולמרות הפרוטקציוניזם הממלכתי לגבי בניהם של יוצאי אסיה ואפריקה, כדבריו של השר ארן ז"ל. עוד בשנת 1958 שאל השר ארן ז"ל, שר החינוך דאז, מעל במת הכנסת שאלה נוקבת: האם השוויון בחינוך שהוקנה הלכה למעשה לכל ילדי ישראל וזה עם קליטה שווה של ערכי החינוך על ידי חלקים ניכרים של ילדים עולים? כבר אז הודיע השר לכנסת על האמץ צעים והניסיונים הפדגוגיים שפורק משרדו כדי לשפר את הישגי הילדים בגן-הילדים ובכיתות הנמוכות של בית-הספר היסודי. בשנת 1962 הציג חבר-הכנסת אבא אבן, אז שר החינוך והתרבות, את בעיית התלמידים טעוניי-הטיפוח כאחת הבעיות המרכזיות של מערכת החינוך בישראל. הוא אמר: "מרבית החומרה שפיגור השכלתי זה נוטה להזדהות עם סיווג עדתי מסויים. יוצא שסכנה חברתית מונחת על גביה של סכנה השכלתית, ושתי הסכנות יחד עלולות להצטרף לחשבון של משבר לאומי חמור."

מאז, במשך חמש-עשרה שנה ומעלה, מחפשים דרך כים. המחלה אובחנה, אך תרופה אין. נעשו מאמצים, נסיונות, ניסויים, והושקעו כספים, בוודאי לא במידה מספקת — וכרגע השר הודה בכך בעצמו — ולא זו בלבד שאיננו מתקדמים ואיננו מצמצמים את הפערים בתחום החינוך, אלא להיפך — המצב הולך ומחמיר. אני שואל: מדוע למרות המאמצים העצומים שמדינת ישראל עשתה באמצעות משרד החינוך וגם הגיעה להישגים מסויימים, מדוע בכל זאת הפיגור והפער כה גדולים? תשובה חלקית לשאלה זו אפשר למצוא בדו"ח של ועדת ראש הממשלה על ילדים ובני-נוער במצוקה, נספח 4: "בתחום הגיל הרך מוגדרת מצוקתם של ילדים מנקודת-מבט של הצוות דנו בהעדר תנאים חינוכיים שיעברו להתפתחותם התקינה של הילדים, מצב זה של חסך תרבותי הכורך בדרך כלל חסכים פסיים, בריאותיים ונפשיים, הוא אשר מונע, כמשוער, את התקדמותם של הילדים במערכת החינוך הפורמאלית מגן החובה ואילך וגורר שיעורי כשלון לימודי מצטברים והולכים עם הגיל."

גם באבחנה זו אין חידוש שהרי שר החינוך והתרבות הקודם, השר אלון, אמר מעל במה זו לפני פירסום הדו"ח: "הפער החברתי-תרבותי בחברתנו מתחיל בגיל הרך. על כן יש לנקוט אמצעים למניעת היווצרותו של הפער ההשכלתי והאינטלקטואלי עוד בגיל הזה, שאם לא כן יילך ויגדל בשלבים הגבוהים יותר."

אם כל זה נהיר לנו, מדוע לא התגברנו? ברשותך, אדוני היושב-ראש, אביא שלוש ציטטות מדברי חכמינו. אמר רבא: "אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כברול בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים." ריש לקיש אמר: "אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כברול בשביל משנתו שאינה סדורה עליו. מה תקנתו? ירבה בישיבה." וכן נאמר: בן שלוש לאותיות, בן חמש למקרא, בן עשר למשנה. אם נתרנם את הדברים האלה

טכנולוגי, חינוך חקלאי וטיפול בבעיות חברה, לשם הרחבת ההישגים והעמקתם.

המועצה להשכלה גבוהה והוועדה להקצבות תצטרך רכנה שלא להסתפק בחלוקת העוגה הלאומית, כפי שקוראים לזה בוארגון הכלכלי, כי אם לתת דעתן גם על מרשמים אחרים ושונים של העוגה.

היו"ר מ. בן-פורת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אליהו מויאל, ואחריו לחבר-הכנסת אהרן אבנחצירא.

אליהו מויאל (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בעניין רב שמעתי את נאומי של השר וקראתי את החומר הרב שהניח על שולחן הכנסת לקראת הדיון על פעולות משרדו. החומר עשיר, מגוון, מאיר עיניים, גם מהנה בחלקו, ואף גורם גאווה. אך עלי להודות שבחלקו הוא גם מעצב וגורם עגמת נפש, כי אורות וצללים מרצדים בו חליפות. בנשימה אחת קוראים על הישגים מרקייע שחקים ועל מחזלים המביאים את קוואר עד דכא. דו"חות אלה הם מצד אחד מעין חזון של עם מסופר במספרים חיים, מאירים ומוזהרים; ומצד שני מעין קטיגוריה רועמת המדברת במספרים מאשמים ומביישים. דו"חות אלה יש בהם יסודות של האפוס, של הליקריה, של האידיליה, אך גם של האליה. זהו סיפור נדיר שיש בו הרבה סתירות וניגודים פנימיים. קוראים על קליטתם של רבבות אלפי ילדי ישראל מדי שנה בשנה מול נשירת אלפי ילדים ממערכת החינוך. קוראים על מפעל כביר של הכשרת כוח-אדם להוראה מול אחוזים ניכרים של מורים לא-מוסמכים; מספר רב של מסיימי בית-ספר תיכון ובתי-אולפנא גבוהים מול מספר מדהים של טעוניי-טיפוח, ועוד כהנה וכהנה.

מפאת מסגרת הזמן המצומצמת העומדת לרשותי רואה אני את עצמי פטור מלציין את ההישגים של מערכת החינוך, ומה גם שהשר עמד עליהם לפרטיהם. בדברי אתעכב על קוודת אחת ויחידה שאני רואה אותה בחומרה רבה — בעיית טעוניי-הטיפוח. שמעתי כרגע מדברך, אדוני השר, ש-44% מבין כל תלמידי ישראל בחינוך היסודי, 165,000 ילדים, הם טעוניי-טיפוח. זאת אומרת שסיכוייהם להצליח נמוכים מ-40%. ומהם כ-35,000 טעוניי-טיפוח במיוחד, כלומר עשרית מכלל ילדי ישראל, וסיכוייהם להצליח נמוכים מ-25%.

העובדה שבמדינות רבות בעולם קיימת בעיה זו של טעוניי-טיפוח אין בה אפילו נחמה פורתא. כי אין עם בעולם שהפער החברתי והנחיתות בהשכלה והים כל כך עם חלק אחד של העם כמו אצלנו. אותם דו"חות, אדוני היושב-ראש, מלמדים אותנו שהתפלגות של התלמידים טעוניי-הטיפוח אינה שווה לגבי כלל תושבי ישראל. היא שונה לפי יבשת המוצא של ההורים, מספר הנפשות במשפחה ורמת השכלתה וגם לפי חלוקה גיאוגראפית. ילדים לאבות יוצאי אפריקה הם 27% מכלל תלמידי ישראל, ואילו טעוניי-הטיפוח ביניהם מגיעים ל-80.2%. במשפחות מרובות ילדים — מ-5 ילדים ומעלה — שהן 22% מכלל הילדים מגיע מספר טעוניי-הטיפוח ל-91.2%, ומי הן המשפחות מרובות הילדים אם לא יוצאי אסיה ואפריקה? ובאיוז חלק מן הארץ מרוכזים אותם ילדים? בעוד שבתל-אביב למעלה מרבע מהתלמידים, 26%,

עברו שש-עשרה שנים מאז אמר ארן ז"ל את הדברים האלה, והפיגור לא זה בלבד שלא נמנע אלא אף הלך והצטבר, הלך וגדל. וכך הגענו לאחוזים הגבוהים שצינתי קודם.

כל המחקרים שנכתבו על טעוניה-טיפוח, צד אחד שווה להם, והוא: כולם מסכימים שהסיבות לשלון בלי-מודים נעוצות בהתנגשויות שבין התרבויות השונות, ולכן תכניות לימודים ודרכי הוראה סטאנדארטיות אינן מתאימות לכלל תלמידי ישראל. דרושים לנו כוחות הוראה מיוחדים המתאימים לצרכינו המתאימים ובעלי נסיון והבנה לתרבות הסביבה שממנה בא הילד.

לסיכום, אדוני היושב-ראש, נראה לי, לאור האמור לעיל, שעלינו קודם כל להכשיר כוחות הוראה שיהיו מסוגלים לשאת במשימות האמורות, מה גם שהכשרת מורים תביא אף לקידומם.

שנית, עלינו להקדיש תשומת-לב להורים, אותו דור אחרון לשיעבוד, המנותק לחלוטין מבית-הספר. צריך לקרב את ההורים, ללמדם עברית, להעשיר את עולמם ולטאטא את הדלות הרוחנית של המשפחה. כך נקרב את הבנים אל הוריהם ואל בית-הספר.

דבר שלישי: להקים רשות אחידה לטיפול בילד כדי שהילד לא יפול בין הכסאות ולא יישחק בין המש"רים. שהרי היום ארבעה משרדים מטפלים בילד: משרד החינוך, משרד הסעד, משרד המשטרה ומשרד העבודה.

דבר רביעי: טיפול נמרץ ומהיר באותם 20,000 בני-נוער בגילי 13–17 המסתובבים היום ברחובות בחוסר מעש. שמענו בשמחה את הודעת שר החינוך והתרבות שהוא מתכוון להגדיל את מספר קציני הביקור הסדיר. הפעולה התחילה לפני שנתיים, ואם תורחב ותועמק בוודאי תביא ברכה רבה.

ודבר חמישי ואחרון: הטיפול בגיל הרך. נכונה הקביעה שהפער החברתי מתחיל בגיל 3–4. אם ברצוננו למנוע התרחבותו ולגרום לסתימתו עלינו להתחיל את הטיפול בילד בעודנו באיבו.

העם, אדוני היושב-ראש, שקיבל את הצו "ולידתם אותם, את בניכם, לדבר בם", ראוי גם שיתקיים בו המשך הפסוק: "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם". ותודה רבה ליושב-ראש.

היו"ר מ. בן-פורת:

לא תודה. אלא לחבר-הכנסת שלום לוי. הזמן מתחלק. בין חברי הסיעה. רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבוחצירא.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
אולי בכל זאת הצעה לסדר?

היו"ר מ. בן-פורת:

שמעתי הצעה לסדר ודחיתי אותה. ואני משער לי שזאת אותה הצעה. אני מצטער מאוד; אינני מוסמך להפסיק את הישיבה.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
מדוע?

היו"ר מ. בן-פורת:

ככה זה. רשות הדיבור לחבר-הכנסת אהרן אבוחצירא, ואחריו לחברת-הכנסת חייקה גרוסמן.

בנוסף של ימינו נאמר כך: פיגור בהישגים הוא תוצאה של חוסר כשרון מצד המערכת להנחיל לתלמיד את הידע הדרוש לו, אם מפני שאינה דואגת להתחלת לימודים בגיל מוקדם, או מפני שאינה מעמידה לו את הטובים שבמורים, או מפני שאינה מקדישה ללימודים את הזמן הדרוש.

נראה לי, אדוני היושב-ראש, שבאמרות אלה שצינתי טמונה אותה אמת גדולה החלה גם על זמננו. אני סבור שדווקא משום שהמערכת החינוכית והלימודית שלנו מיוחדת והיא צריכה לענות על בעיות של מבנה אוכלוסין מיוחד במינו, חובה עלינו, למען עתיד ילדינו, להפנות את הטובים שבמורים, בעלי הכשרונות הפדגוגיים המעולים ביותר, לכיתות הראשונות של בתי-הספר היסודיים שבהם יושבים רוב התלמידים טעוניה-טיפוח. כי על מורים אלה להתמודד עם הבעיות הספציפיות של הילד טעוניה-טיפוח, לחדור לבעיות-היסוד של הנח-שלות ולדעת איך להתגבר על תופעותיה. מפני שעל מורים אלה, מורי דור ראשון לגאולה, מוטל התפקיד להפוך את ילדי הדור האחרון לשיעבוד, דובר שבעים לשון, לעם דובר שפה אחת — עברית. על כתפיהם של מורים אלה הטילה ההיסטוריה את התפקיד היחיד והמיוחד להפוך יוצאי שבעים גליות ותרבויות שונות לעם אחד בעל תרבות אחת, היונקת מהתרבויות השרשיות של שבטי ישראל וממורשתו הרוחנית העתיקה ורבת-האנפין של עם ישראל.

עלי להודות שקיים שינוי לטובה. —

היו"ר מ. בן-פורת:

סליחה, זהו תפקיד לא נעים, אבל אני חייב להעיר לך שסיעתך הקציבה לך עשר דקות, ואתה מדבר כבר שלוש-עשרה דקות. אני מצטער —

שלום לוי (המערך):

אני מנדב לו חמש דקות.

היו"ר מ. בן-פורת:

אתה מנדב לו חמש דקות?

שלום לוי (המערך):

כן.

היו"ר מ. בן-פורת:

אתה נשאר עד הסוף?

שלום לוי (המערך):

אינני יודע.

אליהו מויאל (המערך):

— עלי להודות שקיים שינוי לטובה. נעשו דברים, ורישומם ניכר. אך דא עקא, ההתקדמות איטית מאוד ושעתנו דוחקת. אנו מריבים להדגיש את איכותנו מול הכמות של שכנינו. לכן אין ההתקדמות מניחה את דעתי, ונדמה לי שאינה מניחה אף את דעתם של יוזמי הטיפוח. הרי כך הגדיר את המטרה השר זלמן ארן ז"ל באותו נאום שצינתי לעיל: "... למנוע פיגור אצל התלמידים אשר בבואם לבית-הספר אינם מוכנים, מסיבות חיצוניות, די הצורך לרכישת מטען המושגים והידיעות המוקנים לתלמידי כיתה א'; למנוע הצטברותו של פיגור בלימודים של תלמידים בכיתות א'—ד' של בית-הספר היסודי".

— סקירת שר החינוך והתרבות על פעולות משרדו (דיון) (מואל, בן-פורת, אליעד, רונן, אבוהצירא) —

והחליטו על מדיניות כלכלית, דורשים ממשרד החינוך עם הצימצומים הגדולים שלו להוסיף ולצמצם את עצמו במעלה משמונים מיליון לירות. ועל חשבון מה זה נעשה? זה נעשה על חשבון אחד הדברים היפים ביותר שהמדינה ניסתה להקים בתוכה — חוק חינוך חובה בבתי-ספר תיכוניים. והחסכון הזה שבגללו החליט המשרד לבטל את חוק חינוך חובה בכיתות י' יחסוך לתקציב המדינה שמונה מיליון לירות. מדינת ישראל לא הצליחה למצוא שמונה מיליון לירות כדי שעוד כמה אלפי ילדים ילמדו חינוך בכיתות י', אבל מיליארדים או חצי מיליארד ל"בנק ארץ-ישראל-בריטניה" — יש.

(קריאה: אתה מדבר על "בנק ארץ-ישראל-בריטניה"?)

אני מתכוון לא רק ל"בנק ארץ-ישראל-בריטניה" אלא גם לכל כשלוך כלכלי אחר. אם האוצר לא מצא שמונה מיליון לירות לעניין זה החשוב כלי-כך לתושבים, אני חושב שאנשי האוצר התרחקו מהמציאות של החיים במדינת ישראל.

(קריאה: זה בשביל לכסות את הפקדון של "בנק המזרחי" ב"בנק ארץ-ישראל-בריטניה").
אינני יושב אתך עכשיו בוועדת הכספים.

החינוך שווה לבטחון, ומי שחושב שהחינוך אינו שווה לבטחון — מזלול גם בבטחון. כי מה זה בטחון ומה זה חינוך? אם אנחנו רוצים בחיילים ובקצונה ברמה אינטלקטואלית שתוכל להתמודד עם המדינות השכנות, הרי זה מתחיל בחינוך, ואם היחס למשרד החינוך בנושא זה הוא לא יחס כפי שצריך להיות בנושא הבטחון, הרי זה זילזול בנושא הבטחון.

אני חושב שהמשרד יעשה נכון אם יקבע לעצמו סדרי עדיפויות ומדיניות לטווח של כמה שנים. לא ייתכן שבענייני חינוך יעסקו לפחות שלושה משרדי ממשלה ומשרד אחד איננו יודע מה עושה המשרד האחר. חוץ ממשרד החינוך עוסקים כיום בענייני חינוך גם משרד הסעד וגם משרד העבודה. האם ילד צריך לדעת להבדיל בין משרד הסעד, משרד העבודה ומשרד החינוך? האם משרד החינוך צריך להיות מוגדר כאחד ממשרדי הממשלה?

יש צורך לבטל כל אותן פריבילגיות שלקחו לעצמם משרדים אחרים מתחומי של משרד החינוך, כפי שאינני משער שיתכן כי משרד החינוך יחליט לעסוק בענייני סעד לאוכלוסיה או בבעיות עבודה. יש צורך לרכז את כל נושאי החינוך במקום אחד. ידוע לי שעכשיו התחיל משרד החינוך לעסוק גם בנושא הבטחון, ואולי אין זה סוד שגם בענייני סעד יש לו נגיעה, אבל אלה נעשים לא בתקציבו והוא איננו קובע מדיניותם של המשרדים האלה.

תפקידו של שר החינוך להבהיר לחבריו בממשלה, המחזיקים בתיקים שהזכרתי, שענייני חינוך אינם בתחום הפעולה שלהם. הצעתי זו לא באה מפני שאני מבקש תוספת עבודה לשר החינוך, אלא אני מעיר זאת כי ברשויות המקומיות הממונות על ביצוע חוק חינוך חובה במערכת החינוך יש תערובת של בילבול כשהם צריכים לעסוק בילדים במצוקה, בעיות חברתיות, פיגור וכו' במקרים שעליהם לפנות למשרדים אחרים ולא למשרד החינוך.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

אני חושב שיש בכל זאת להתחשב בנושא כזה כמו חינוך. הרי יש כאן זילזול, אדוני היושב-ראש. מדוע אין לך סמכות? כשהדבר כנסת יושבים מהבוקר עד עכשיו ורוצים להשתחרר לדיון זה לכל עמק, כיוון שזהו נושא חשוב ונוגע לציפור נפשה של המדינה — למה לא נתחשב בזה?

היו"ר מ. בן-פורת:

חברי-הכנסת אליעד, אין כל קשר בין דעתי לבין מה שאני חייב לעשות.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
אנחנו מציעים לך להסכים עם דעתך.

היו"ר מ. בן-פורת:

אני חייב להמשיך בשיבה זו עד תומה, עד אחרון הנואמים. אני מצטער מאוד. זהו המצב, רבותי, ולא אוכל לשנותו. בבקשה, חברי-הכנסת אבוהצירא, ואחריו חברת הכנסת גרוסמן.

אליעזר רונן (המערך):

זאת אכזריות מצד היושב-ראש.

היו"ר מ. בן-פורת:

נכון.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

האם יש תקנה בתקנון האומרת שאסור ליושב-ראש הישיבה לדחות את הישיבה מטעמים מסויימים? אולי דבר כזה נתון גם להכרעת הכנסת?

היו"ר מ. בן-פורת:

רק אם היושב-ראש מתעלף — הוא מפסיק את הישיבה. עדיין יש לו כוח.

אהרן אבוהצירא (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נושא החינוך איננו נושא שאפשר לעסוק בו במספר דקות. והואיל וכולנו מעריכים את הנושא כאחד מציפורי-נפשה של המדינה, לא אעמוד כאן על כל הבעיות שהייתי רוצה לעמוד עליהן. לכן אתעכב אולי אך ורק על נקודות אחדות, שתיים-שלוש, ולא יותר.

והערה בכל זאת. ככל שהמשרד והנושא הזה נחשפים בים בעינינו, בעיני עם ישראל, אולי כאחד הנושאים החשובים ביותר לקיומנו, בכל זאת היחס לנושא, למשרד, כפי שמובא עלייך הממשלה, ואפילו על-ידי נשיאות הכנסת בקביעת סדר וזמן הדיון — מראה שאחד בפה ואחד בלב של כולנו.

ונקודה נוספת: תקציב המשרד — 7.3% בערך מהתקציב הכולל של המדינה. האם זאת ההערכה שמדינת ישראל וממשלת ישראל קובעת לגבי הנושא של החינוך? האם החינוך הוא עוד משרד אחד רגיל במדינת ישראל? אני חושש שנכון יהיה אם אומר שהממשלה מתייחסת למשרד הזה כאל אחד מבין המשרדים הרגילים, הפשוטים, שצריכים להיות בממשלה, ואיננה מענייה קנה לו את היחס הנכון כפי שצריך להעניק לו. וכאן אני לא יכול להאשים את שר החינוך, ובדואי לא את השר ידלין שהוא עדיין חדש בתפקיד, אלא זוהי האשמה כלפי המדינה כולה וכלפי הממשלה שקבעה את הצרכים. כי מה קרה היום? נוסף לך שהתקציב כלי-כך מצומצם

אליעזר רונן (המערך) :

זה לא שייך לשכר הלימוד בכיתה י'.

אהרן אבוחצירא (חזית דתית לאומית) :

אבל זה מראה שגם אם תיתן לו חינוך חנם עדיין אין זה מספיק.

וכאן, אדוני היושב-ראש, הערה בעניין החינוך המקצועי. החינוך המקצועי התפתח יפה מאוד בשנים האחרונות. אבל, רבותי, בשנותיו הראשונות היה מיועד כדי לפתור את הבעיה של ילדי עדות המזרח שלא נקלטו בתיכון עיוני, והלימודים היו קלים. כיום מתחיל בית-הספר המקצועי להיות אקסקלוסיבי, כי שם כבר לומדים את המקצועות המדעיים הקשים ביותר, וגם שם מתחיל להיות הפער בין לימוד מקצוע אחד למשנהו. הפער בולט כבר לא רק בתחום החינוך העיוני.

ונקודה אחרונה, ובכך אני מסיים: הצהרות של שרים. כאשר מצהירים הצהרה, נא לדאוג לכך שיהיה לה כסיו. לא ייתכן שיצהירו שבשנה הבאה או בעוד שנתיים כל ילדי גיל שלוש—ארבע ייקלטו בגני-ילדים, ואחר-כך מתברר שאין תקציבים ואין אפשרות לבצע את הדבר, אולי אפילו לא בעוד חמש שנים. התשובה קרא את ההצהרה של שר החינוך. הכתובת שאליה הוא פונה היא הרשות המקומית, אליה הוא בא בטענות, לא למשרד החינוך. אני חושב שכל עניין מערכת אחזקת החינוך ברשויות המקומיות זקוק לבדיקה, כי כיום משרד החינוך קובע מדיניותו וכו', אבל הגיהול, הביצוע, התקציבים, הטיפול והתחזוקה מופעלים על-ידי הרשויות, וחוששני לומר שלא כל רשות מקומית מסוגלת לקחת על עצמה את הביצוע ואת ההוצאה, והתוצאה היא הפער הגדול בין אותן עיריות פיתוח שאינן מקיימות את עצמן מבחינה כלכלית, לבין תל-אביב, למשל, והישוב הוותיק. כי הרשות צריכה לממן הרבה דברים. היא איננה מסוגלת, וזה בא על חשבון הילד. אני חושב שמשרד החינוך חייב לבדוק מחדש את כל הנושא הזה, עניין המערכת של אחזקת החינוך על-ידי הרשויות המקומיות.

היו"ר מ. בן-פורת :

רשות הדיבור לחברת-הכנסת חייקה גרוסמן. ואחריה לחברת-הכנסת שלמה לורנץ.

חייקה גרוסמן (המערך) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הייתי מחלקת את בעיית החינוך לשתיים: (1) החינוך כפונקציה חברתית, או במילים אחרות: תרומתו של בית-הספר בדרך של תיקון העוול בגין המוצא הסוציאלי של הילד; (2) החינוך כפונקציה ערכית-אידיאולוגית.

אדוני היושב-ראש, בהערך מדיניות חברתית כוללת מנסים להעצים על החינוך תפקידים שאין הוא יכול למלאם באופן אוטונומי. החינוך או בית-הספר בפני עצמו, במנותק מהשכונה, מההכנסה, מצפיפות הדיור ומרמת ההשכלה של ההורים, איננו יכול לכסות על פערים בכל התחומים האלה. ודאי לא יוכל לתרום יותר מדי בית-הספר במתכונתו הנוכחית, בהיותו בעיקר מכשיר להקניית ידיעות ופחות גורם מחנך ויוצר מוטיבאציה להתמודדות עצמית. בשנים האחרונות היו למערכת החינוך הישגים מרשימים, אבל בעיקר מבחינה כמותית: הקמת מסגרות מגוונות, בעיקר לילדים הקרויים "טעוני טיפוח"; יום לימודים ארוך, יום חינוך ארוך; בית-ספר

ואשר לתכניות הלימודים — הייתי מציע שמשרד החינוך ינסה להציל אותנו מהאסון שהפכנו את החינוך למערכת של אחווים וסטאטיסטיקות ומספרים והזנחנו את החינוך עצמו. כלומר, רבותי חברי הכנסת, התרכזנו יותר מדי בסטאטיסטיקות ושכחנו שיש גם תנועות נוער שנתנו לעם הזה בדור האחרון את היסוד הטוב ביותר, את היסוד האנושי, החינוכי והאידיאלי, והתחלנו להונוח אותם. הם התחילו להיעלם. שכחנו שיש היסטוריה של עם ישראל בכל הדורות וגם בדור האחרון. כולנו בקיאים בתולדות המהפכה הצרפתית, כמה מהתלמידים שלנו יודעים את ההיסטוריה של הישוב היהודי, אפילו משנות 1946—1947? אנחנו מקדישים שעות מעטות לתולדות העם עמים שונים, אבל מקדישים שעות מעטות לתולדות העם היהודי. אינני חושב שיש הרבה עמים שמרשים לעצמם את הלוקסוס הגדול הזה ומזניחים את ההוראה של תולדות עמם, של מסורת עמם, כדי שהתלמיד שם יהיה מומחה לתולדות עם ישראל.

והדבר המרכזי: ככל שהחינוך הולך ומתפתח והיבני הולך ונעשה יפה יותר וטוב יותר, והמכשירים הם ידישים עוד יותר — כן הולך ומתרחב הפער בחינוך. רבותי חברי הכנסת, זה לא רק עניין של דיון נוסף, עוד דיון על הפער החינוכי והחברתי במדינת ישראל, אלא זהו הנושא המרכזי שחייב להעסיק אותנו לא רק בדיון על החינוך; כי ההתחלה היא בחינוך וההשלכות הן בצה"ל, והמשך ההשלכות בא בתנאי החיים, בדור, ברמה, בהתנהגות, ביחס למדינה ובסוג האזרח שאנו מגדלים; ואם לא נתפוס את הנקודה הזאת הרי 43% או 45% של ילדים טעוני-טיפול יהיו למעלה מ-50% בעוד עשר שנים, דהיינו, מחציתם של תלמידי מדינת ישראל יהיו טעוני-טיפול, ובעוד עשרים שנה יגדל האחוז של טעוני-טיפול במדינה ואז יהיה מדובר לא רק בתלמידים, שכן תלמיד טעוני-טיפול בגיל 14 או 15, מדוע לא יהיה טעון טיפוח בגיל 20 או 40? ניהפך למדינה טעונה-טיפול. ואם מישוה מזלול בנושא הזה — הוא מזלול בעצם קיומה של המדינה, בקיומו של העם היהודי, שכן בניין החינוך היה הבניין העיקרי שהוא בנה לעצמו. זה היה מעשהו העיקרי. אז עסק פחות בעניינים אחרים.

רבותי, בעיית המשפחות מרובות הילדים איננה בעיית המשפחות גרידא. זוהי בעיית חינוך הילדים. זוהי בעיית המדינה. חינוך חנם או חינוך חובה — לא חינוך החובה הוא המושך אותי; חינוך חנם הוא החשוב בעיני. חינוך חנם בכיתה י', ובכיתות אחרות, איננו בעיה של ההורים בלבד או של הילד. זוהי הבעיה של המדינה. כי אם יהיה חינוך חנם, אינני אומר שכולם יבואו, אבל מי שיבוא יינצל, והוא יינצל לעוד עשרים שנה, כאשר יהיה בן שלושים ואולי בן ארבעים שנה, ולא יהיה נתמך של מדינת ישראל.

שר החינוך והתרבות א. ידלון :

התלמידים מקרב השכבות מעוטות האמצעים אינם משלמים גם עכשיו. אל תדאג.

אהרן אבוחצירא (חזית דתית לאומית) :

שר החינוך יודע שבנושא זה אני יודע מי משלם ומי אינו משלם. זה לא בדיוק שתלמידים שאין להם לא משלמים. כי ברשות המקומית משלמים, הרשות גובה תשלומים שונים, בעד הספרים ובעד הוצאות אחרות.

לא בבית-ספר במקום טעון-טיפוח. כן, רבותי חברי הכנסת, האומנם פסה חלוציות מקרבנו ?

עיקר החינוך הממלכתי-דתי הוא טעון-טיפוח. שמענו זאת גם מפי השר. האומנם לא יימצאו די משכילים דתיים שיראו בהוראה בקריית-שמונה, בשלומי או בשכור נתיחתהקוה יעוד חלוצי ? אני מצטערת שהכסאות בסיעות הדתיות כאן ריקים, ואני מציינת את הדבר כדי שיירשם בפרוטוקול. אני שואלת : לשם מה האדיקות והדבקות במקומות לא להם, המיושבים בצפיפות ואוכלוסיה ערבית ? אולי תחזור בכלל האינטליגנציה, וגם האינטליגנציה הדתית, ותלך לעם ?

חברי כנסת מסויימים מתפשנים רגעים של "התרור" ממות רוח". שמענו מפי חברי-הכנסת בגין שהיתה הת-רוממות רוח בסבסטיה. מה יכול יותר לרומם מאשר להרביץ תורה לחינוקות של בית רבן והמאבק על נפשם של ילדים כדי להפכם לבני אדם מועילים בחברה ? רבותי, אין הבור מתמלא מחוליותו. יעדי החינוך בקרב טעוני-טיפוח הם : העלאת הרמה הכלכלית, יצירת מוטיבציה להשכלה, הכשרה לחיים וגם הישג לימודי. ואל יעמידו זה מול זה כדבר והיפוכו. גם ריבוי הישגים קוגניטיביים וגם הקניית מקצועות. גם זה וגם זה. אין להסתפק בחינוך דיפרנציאלי. חינוך מקצועי שעיקרו מיועד לטעוני-טיפוח עדיין אינו מבטיח מוביליות חבר-תית. ואם ילחצו אותי לקיר וישאלו : במסגרת התקציב המקוצץ מה ניתן לקפח בפתוח נזק לחברה ? אשיב : —

אליעזר רונן (המערך) :
בחינוך הגבוה.

חייקה גרוסמן (המערך) :

— אם יש לקצץ — יש לקצץ למעלה, לרבות בהשכלה גבוהה ; וצריך להוסיף למטה, לצימצום השר-ליים של החברה ; כדי להוציא מהנחשלות את הנחשלים והמקופחים. במלים אחרות : לצמצם את הפער.

אני חושבת שההשקעה הראשונה צריכה להיעשות בהורים ובגיל הרך. טיפול באמהות במסגרת הקהילה הוא מושלם ראשון. קביעת יעדים חברתיים ברורים צרי-כה להיות גם בתחום החינוך כדי למשוך בחוליה זו את השרשרת כולה.

בדיון על ההתנחלות המשונה בסבסטיה ציטט חבר-הכנסת זבולון המר דברים שאמרו בני קיבוצים בעקבות מלחמת יום הכיפורים, דברים קשים על רצף המלחמות והסכנות למלחמות נוספות. היו כבר צדקנים שהטיחו נגד הנוער הזה כי תבוסתו הוא. חבר הכנסת הנכבד שכח לספר מהו אחוז בני הקיבוצים ביחידות הקרביות המעור-לות ומה אחוז הקרבנות בקיבוצים לעומת 3.5% שתופס הקיבוץ בכללותו בקרב האוכלוסיה בישראל. הטלטלה שאחזה בנוער באה לא במעט בשל כך שהיה מי שנטע בו את הבטחון הרברבני, את המיסטיקה של הכוח הבלתי-מוגבל, של נצחונות מתוך עליונות שבטבע ובאופי. דאי נתפס הנוער למבוכה אחר מלחמת יום הכיפורים. אני חושבת שרק בשוליים מפפקים בזכות קיומנו בארץ הוזאת. אלה תופעות לוואי בלתי-משמעותיות. אבל את הספקות אין לסלק על-ידי לחש ועל-ידי כשפים, או על-ידי "הורה" הכל שלנו. לי נדמה שרק על-ידי חינוך והסברה על הכוונת שבצינונות והאמונה כי אכן שלום אפשרי, שאפשר להתיר את הקונפליקט הישראלי-ערבי

מקיף ; אינטגרציה ; כיתות מיוחדות למחוננים וכיוצא באלה.

פרופ' אברהם מינקוביץ, שהגיש לשר החינוך הקודם דו"ח עכ-כרס ובו המלצות לרפורמה יסודית במערכת החינוך, מגיע למסקנה שטרם נבדקה בישראל מידת הצלחתן של שיטות החינוך וההוראות השונות. עלי לברך על הגיוון, על הרצון לחידוש במערכת החינוך. עלי בכל זאת לקבוע שכל חינוך, ואף הטוב ביותר, יכול לתקן לא מעט, יכול להשלים, יכול לעזור לנתק את הילד מפגור סביבתו, אך אין הוא יכול לבוא במקום המתקפה החברתית הכוללת, האינטנסיבית והרבי-מדית, על בע-יתם של ילדים משכבות המצוקה והעוני. חינוך באיכות גבוהה יכול, כמובן, לתקן יותר מאשר חינוך באיכות נמוכה. בתחום האיכות לא התקדמנו במידה שיש בה כדי להראות הישגים מרשימים. איכות החינוך הקיימת במסגרות של טעוני-טיפוח עשויה לעתים לרפות ידיים, ובמקום שיהיה החינוך בבחינת אתגר — יגרום לבריחה של כוחות הוראה טובים.

ישובי הפיתוח הם ישובי ילדים. יש ברבים מהם צירוף של ספר וחברה במצוקה רבת-הממדים. אחוז הילדים מגיל 0 עד 17 מגיע בשלומי, למשל, ל-62%, בעוד שבגבעתיים, למשל, הוא נע בין 25% ל-30%. אלה הם מספרים המדברים בעד עצמם. בעיירות פיתוח מסו-ימות גדלים 70% מהילדים במשפחות שיש בהן שבע נפשות לפחות. 15%—20% גדלים במשפחות שיש בהן עשר נפשות ויותר. רובם יוצאי אסיה ואפריקה. רק 6% ילדים מעדות המזרח לעומת 35% ילדים מעדות אחרות מגיעים לתעודת הבגרות.

הקמנו ישובים הומוגניים מבחינת המוצא, גם בערי פיתוח וגם בשכונות העוני. לפי הנתונים על תעודות הבגרות רואים אנו שהפער בתחום החינוך בין השכבות הנמוכות לשכבות הגבוהות הוא 1 ל-6. מן הדין היה שגם עדיפות ההשקעה בטעוני-טיפוח תהיה 6 לירות לעו-מת כל לירה בחינוך של ילדים מבתים אמידים. אך המציאות היא כי ההשקעה בילד טעון-טיפוח גבוהה רק ב-6% מההשקעה בכל ילד אחר. מספרים אלה שמעתי מפי אנשי משרד החינוך עצמם. אם נראה את איכות ההוראה היורדה במקומות טעוני-טיפוח, את כוחות ההו-ראה חסרי הוותק והנסיון, את התחלופה של המורים — הרי יתברר כי ילד טעון-טיפוח מקבל פחות מההשקעה הלאומית על כל ילד בחינוך מכלל הילדים במדינה.

מה קורה במקצוע ההוראה ? גם אני חושבת שאין לכפות על מורה איפה יתיישב ואיפה יגור. האמת היא כי אמצעי, כפייה הופעלו למעשה רק על בוגרי סמינרים המקבלים הלוואה אשר הופכת למענק אם המורה מתמיד בישוב פיתוח. כפייה זו גם היא באה בליווי תמריצים, ואני מצדיקה כל תמריץ קונסטרוקטיבי.

מדאיגה התופעה של בריחת המורים ממקום טעון-טיפוח בתום שלוש שנות הוראה. ישוב שהוא תחנת מעבר לרופאים, למדריכים, ללא השתרשות במקום, יישאר כושל לעד. בירוחם ובחצור, למשל, 68% של המורים הם בעלי ותק המסתכם בפחות משלוש שנים. אחוז המורים בעיירות פיתוח שהם בלתי-מוסמכים הוא 40% לעומת ממוצע ארצי של 17%. בוגרי אוניברסיטאות המתלבטים לעתים קרובות בהשגת משרות מתאימות אינם אצים להורות בבית-ספר, ועל אחת כמה וכמה

שלמה לורנץ (חזית דתית תורתית) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ברצוני להקדיש את זמני — את כל הזמן העומד לרשותי — לידיעה מחרידה שנתפרסמה היום, ראיתי את הידיעה ב"ידיעות אחרונות". ואני עדיין בהלם. אינני זוכר מתי אי-פעם הייתי בהלם כזה כפי שאני נתון בו אחרי שקראתי היום אחרי-הצהריים את הידיעה. אינני יודע אם שר החינוך והתרבות שם לב לכך. קשה לחזור על הידיעה. אבל אני חייב לעשות זאת, כאות אזעקה.

אברהם בן (הליכוד) :

אתה מתכוון לסטודנטים באוניברסיטה ?

שלמה לורנץ (חזית דתית תורתית) :

אתה יודע למה אני מתכוון, אדוני הנכבד. שלטונות האוניברסיטה הודיעו שסילקו חמישה סטודנטים למשך שנתיים משום שלאחר שהתערבו ביניהם אכל אחד מהם מוחו של נפטר.

אליעזר רונן (המערך) :

הדבר עוד לא נבדק.

שלמה לורנץ (חזית דתית תורתית) :

חברי-הכנסת רונן, העתונאי פנה לכמה וכמה גורמים של האוניברסיטה והם אישרו לו את המעשה, ואישרו את המסקנות והעונש לא נגזר מנהג של בתי-דין. אנו חייבים לדבר על כך, והלב כואב שאנו חייבים לדבר על כך. זה אות אזעקה. אינני חושב שמישהו מאתנו יכול היה אי-פעם להעלות על דעתו שלשפל מצב כזה יכולים להגיע בנים שלנו, יהודים בני יהודים.

לא אגיד, אדוני היושב-ראש, וחברי הכנסת, שנעשינו חס וחלילה עם בארברארי. אבל גם לא אגיד שהמדובר הוא באחד מופרע. יש לנו כלל תלמודי : "לא ללמד על עצמו יצא". והמדובר איננו באיש אחד. המדובר בחמישה סטודנטים. סימן שמשוהו רקוב, רקוב מאוד, בחינוך ובחברת שלנו. אני בטוח — אינני חושב שמישהו יכול לחשוב אחרת — שבאווריה בריאה, בחברה בריאה, כאשר החי נון הוא פחות או יותר בסדר, דבר כזה היה אפשרי. פשוט, לא ייתכן שבחברה בריאה ובאווריה בריאה וכאשר החינוך פחות או יותר בסדר יקרה מעשה באר-בארי כזה, ולא עליידי אחד אלא עליידי חמישה סטודנטים.

מסופר בתלמוד שאלוהו הנביא הפסיק להופיע אצל אחד התנאים או האמוראים שהיה רגיל להופיע אצלו מפעם לפעם. והסיבה לכך : ארי טרף אדם במרחק של ארבע מאות פרסה מאותו מקום. ואם דבר כזה יכול היה לקרות בקרבת מקום — וזה לא היה מרחק קטן כל-כך — הרי שהאיש הזה, התנא או האמוראי, אינו ראוי כבר שאלוהו הנביא יופיע בביתו. מה אנו למדים מכך ? שכאשר החברה בריאה, כאשר הכל בסדר, לא תיתכן חק-לה כזאת. ובסיפור הזה מסופר שארי טרף אדם, ארי שדרכו בכך. אבל שסטודנטים יהודים, יאכלו מוחו של אדם שנפטר, בגלל התערבות על כסף, על 50 לירות, ולא איש אחד אלא מספר אנשים בעלי השכלה, בפאקולטה לרפואה של האוניברסיטה העברית בירושלים — רבות, זה יותר מדי. זה הרבה-הרבה יותר מדי. וכאן מדובר בסטודנטים לרפואה, רופאים בעתיד, אחד המקצועות ההומאניים והמוסריים ביותר, מקצוע שכל-כולו חסד ורחמים. נתאר לעצמנו שאותה סטודנטית שלא יכלה

בדרך של משא-ומתן ופשרות, ניתן לעשות זאת. החינוך חייב להתמודד עתה עם טראומות של מלחמות חזרות וגשונות, עם הטראומה של מה שנקרא "עקידת יצחק", שכל כולה השלמה עם גורל עצוב, אולי אף קאטאסטרופאלי.

בסיפורו האחרון של ס. יזהר באה לידי ביטוי המור-עקה של החיילים. ומה רצינו : שנהרוג וניהרג בשמחה ? יש לחק את אשיות החינוך היהודי ואת הבטחון בצדקת דרכנו בארץ. ההיסטוריה של הציונות מוכיחה כי לא באנו הנה כדי להוליד ילדים שיעלו על המוקד. אין קושי להוכיח את הדוגמה האישית של האבות שכבשו את האדמה בעבודה ולא בכוח, בזיעה תחת השמש הקופחת, בתקווה כי ימצאו נתיב לחיי שכנות טובה. אנתנו יכולים להסביר שבשביל יהודי הרוצה לחיות כאדם סתם, מנוטרל מבחינה לאומית, יופיעו כל הזמן אנשים אחרים שיזכירו לו את מוצאו. אם אתה רוצה לחיות כיהודי סתם, עליך לחיות בהכחשה מתמדת של חלק מקיומך. בעיה חינוכית זו זקוקה לטיפול שורש יסודי, אך עלינו להבהיר את המסד האידיאולוגי לטיפול חינוכי זה, כדברי מר משה אונא, ואני מצטטת את איש המפד"ל דווקא. הוא אמר : "עלינו להבהיר לעצמנו שיש להכריע לאילו יסודות אנו מזווגים את כוח השלטון שלנו וזיווג ראשי ועיקרי : אם לפיתוח אוצרותיו הפנימיים של העם, לעקרית הפגמים מתוכנו, ואם להשתלטות. שני אלה לא ידורו בכפיפה אחת." את הדברים האלה לא ציטט חברי-הכנסת המר לפני שבוע. שר החינוך אמר בכנס מורים ומחנכים, כי ביחס לחינוך ציוני יש אצלנו קונסוס לאומי. לא חסן את הנוער בפני ניהיליםם לאומי ללא תקווה וסיכוי לשלום. יש קשר גורדי בין רוח מצדה האומרת כי שואה מתמדת מרחפת מעל לראשנו לבין פחדים של עקידת יצחק — כלומר היראה חטא על הקרבת הנוער על מזבח אשיות לאומיות. ועל כן קונסוס בדבר זכות הקיום הלאומי. אין קונסוס לגבי השאלה מהי תכנה של הלאומיות, מה משמעותה, מהותה. את הצד האידיאולוגי של החינוך יש לגבש, ללבן תוך שית מתמיד עם הנוער עצמו ותוך הקשבה מתמדת לרחשי לבו כדי להתמודד ולא לצעוק, כדי לשכנע ולא לגנות.

היו"ר מ. בן-פורת :

חברי הכנסת, בעצה אחת עם יושב-ראש הכנסת נקבע כי בחום דבריו של חברי-הכנסת לורנץ נפסיק את הישיבה.

אליעזר רונן (המערך) :

אולי אפשר להעביר ליושב-ראש הכנסת שדיונים אלה מתקיימים לפי דרישת סיעת הליכוד, וספסלי סיעה זו ריקים זה כבר הדיון הרביעי.

היו"ר מ. בן-פורת :

תפנה ליושב-ראש הכנסת. אני אינני מתווך — — —

אליעזר רונן (המערך) :

לא ביקשתי שאתה תעביר. אמרתי : אולי אפשר להעביר.

היו"ר מ. בן-פורת :

רשות הדיבור לחברי-הכנסת לורנץ.

כחוב לגבי העבר, ובעיקר למען העתיד. הרשה לי להגיד : אנחנו רואים את התמוטטותו של החינוך החילוני, פש"י טת-הרגל של החינוך, כי לא ייתכן אחרת בראותנו תופעות כאלה, בהיותנו עדים יום יום לתופעות מזועזעות ומסמרות שער הראש. ואין זו שאלה של דתים או לא-דתים. אלה הם דברים שכל אדם הגון, טוב וישר מזדעזע ושואל : האם כזה הוא הדור שלנו ?

לדעתי, אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אין כל דרך אלא לומר : "השיבנו, ה', אליך ונשובה, חדש ימינו כקדם". כלומר : חינוך לתורה ולמצוות. לא תודעה יהודית, אלא, פשוט, תורה קדושה, קיום מצוות ממש כפי שעשו הסבים והסבתות שלנו — אני מקווה שאף אחד מאתנו אינו מתבייש בהם, והלוואי שהם לא יצטרכו להתבייש בנו — וחינוך לישיבות. אנחנו צריכים לשים קץ לאפוליות. אי-אפשר להשתיל אמונה, אבל אנחנו חייבים, שר החינוך והתרבות, לראות "מה ביני לבין חמ"י, מה בין החינוך לתורה ולמצוות, כפי שאנחנו זכינו לכך, ובין החינוך החילוני. שם, בחינוך לתורה ולמצוות, לא קורים דברים כאלה, בכלל, לדברים שליליים כאלה אין שם מקום. "לעולם ילמד אדם תורה אפילו שלא לשמה". יש לנו נסיון של אלפי שנים. מנסיונו אנחנו רואים שזה טוב, שזה נעים, שהחינוך לתורה ולמצוות מניב תוצאות טובות לעומת החינוך החילוני. עד מתי, אדוני שר החינוך והתרבות ? עד מתי, חברינו בכנסת ? מתי, סוף כל סוף, תפקחו עיניכם ? האם לא יהיה זה מאוחר מדי ? אני מציע : יפה שתחזרו שעה אחת קודם לחינוך המקורי של עם ישראל, של העם היהודי, לפני שיהא מאוחר, חס וחלילה.

היו"ר מ. בן-פורת :

חברי הכנסת, ההמשך — באחת הישיבות הקרובות. מחר תתחיל הישיבה בשעה 11.00. ישיבה זו נעולה.

להתגבר על מצפונה ולדכא אותו לא היתה מעלה את הדבר הזה. הרי חמישה סטודנטים אלה היו נעשים לרופאים בישראל, ורופאים מכובדים.

אליעזר רונן (המערך) :

עם כל הכבוד, העניין נמצא עדיין בבדיקה, וטרם הוכח, למרות כל הפירסומים בעתון. לכן מציע אני, שלא להרחיב את הדיבור על כך בבטחון כזה. יכול להתברר שהעובדות אינן כפי שתוארו, והמצויאות רחוקה מהסיפור. הייתי מייעץ לך, עם כל הכבוד, לנהוג בהתאפקות עוד כמה ימים, עד שהעניין יועלה באופן רשמי.

שלמה לורנץ (חזית דתית תורתית) :

ידידי, חברי-הכנסת רונן, הרשה נא לי שלא לקבל עצתך-הצעתך. אני מתפלא עליך. שלטונות האוניברסיטה, ולא גורם אחד אלא כמה וכמה גורמים, אישרו את הדבר. אדוני היושב-ראש, אדוני שר החינוך והתרבות, אי-אפשר לחנך באוניברסיטה. זה מאוחר מדי. מאז ומתמיד קיימת השאלה : מתי מתחיל החינוך ? יש משיבים : בכיתה א', יש משיבים : בגן-הילדים. דעתנו שעוד לפני-כן. החינוך מתחיל בבית. וכך למדנו: תינוק, שיודע לדבר, אביו מלמדו תורה, תורה קדושה ולא ידע. ולפי התפיסה של עם ישראל, של העם היהודי, החינוך מתחיל עוד לפני הלידה, ולא דווקא בזמן ההריון. לגבי ההריון אומרים כבר הפסיכולוגים והרופאים שיש השפעה רבה של התנהגות האם בהריון. אנחנו מאמינים — וכך חונכנו — שעוד לפני-כן מתחיל החינוך, בהתנהגות ההורים, בקדושה ובטהרה, שצריכים להיות בבית. אלה הם הדברים הקובעים את החינוך של בנינו, של ילדינו בעתיד.

אני חושב, אדוני שר החינוך והתרבות, שלא אצא ידי חובתי אם לא אגיד מה שבלבי, משום שיש כאן אחריות היסטורית. אנחנו חייבים להשמיע את הדברים

הישיבה ננעלה בשעה 21.44.